

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

MINISTERSTVO PRÁCE
A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ

#rodinyvkrajích

Návrh cílů a opatření do připravovaného dokumentu „Program podpory rodinné politiky Středočeského kraje 2021–2023“

Obsah

Úvod	4
1. Východiska Návrhu cílů a opatření do připravovaného dokumentu „Program podpory rodinné politiky Středočeského kraje 2021–2023“	5
2. Postup zpracování Návrhu	6
3. Analytická část	7
3.1. Základní sociodemografické a socioekonomické charakteristiky	7
3.1.1. Územní charakteristika kraje	7
3.1.2. Vývoj počtu obyvatel	8
3.1.3. Cizinci	11
3.1.4. Věkové složení obyvatelstva	11
3.1.5. Sňatečnost	13
3.1.6. Rozvodovost	14
3.1.7. Porodnost	14
3.1.8. Potratovost	16
3.1.9. Úmrtnost	16
3.1.10. Stěhování	18
3.1.11. Projekce obyvatelstva	19
3.1.12. Kriminalita	21
3.1.13. Vzdělávání	21
3.1.14. Životní podmínky domácností	21
3.2. Informovanost o prarodinných aktivitách Středočeského kraje	24
3.3. Podpora rodinné politiky a vzdělávání	25
3.3.1. Východiska	25
3.3.2. Princip udržitelného rozvoje – mezigenerační solidarita a soudržnost	26
3.3.3. Stabilita a odolnost rodin	26
3.3.4. Role samospráv v podpoře stability rodin	28
3.3.5. Vazba mezi rodinou a školou	28
3.3.6. Aktuální situace ve Středočeském kraji	28
3.3.7. Aktuální problémy škol v ČR a v kraji ve vztahu k rodinné politice	29
3.3.8. Východiska Krajské rodinné politiky při využití a vybalancování potenciálu rodiny a školy	30
3.3.9. Společenské vnímání rodiny	30
3.3.10. Rodina a škola jako dvě příležitosti pro rozvoj člověka v oblasti vztahů	31

3.4.	Podpora rodin formou volnočasových aktivit	31
3.5.	Podpora rodin a možnosti využití rodinného poradenství ve Středočeském kraji	31
4.	SWOT analýza.....	35
5.	Strategická a návrhová část	37
5.1.	Vize a cíle	37
5.2.	Podpora stability a odolnosti rodin ve Středočeském kraji z pohledu vzdělávání.....	37
5.2.1.	Dílčí cíle a návrhy opatření	38
5.3.	Rozvoj a podpora možností rodin v oblasti trávení volného času v regionu	44
5.4.	Podpora stability a prevence rozpadu rodin	44
5.4.1.	Východiska	44
5.4.2	Zásadní oblasti prevence rozpadu rodin	45
5.4.2.	Rodičovská péče.....	46
6.	Závěr	48
	Použitá literatura a zdroje	49
	Přílohy	52

Úvod

(Preambule)

Rodina je tím nejpřirozenějším prostředím, v němž vzniká a také se naplňuje úcta k člověku, a kde si jedinec osvojuje základní hodnotové a etické normy a vzorce chování. Rodina je v tomto svém poslání nenahraditelná.¹

Rodina je prostorem, ve kterém dochází k formování osobnosti člověka, prostorem tvorby lidského kapitálu, výchovy a růstu budoucích generací. Jako taková je bezesporu základní a nejdůležitější jednotkou naší společnosti.²

Rodinná politika představuje souhrn aktivit a opatření za účelem podpory rodiny. Jedná se o politiku průřezovou, která zasahuje do nejrůznějších veřejných oblastí života společnosti, jako je např. bydlení, školství, zdravotnictví, trh práce, infrastruktura. Musí však respektovat autonomii a schopnost rodin samostatně se rozhodovat. Rodinná politika je proto soustředěna na podporu rodin ve výkonu jejich přirozených funkcí, nikoli na přebírání těchto rolí a zasahování do vnitřního života rodin, rozdělení sociálních rolí v rodině atd.³

K naplnění vize zlepšení koordinace celostátních a regionálních politik v oblasti podpory rodin vznikl Projekt Ministerstva práce a sociálních věcí (dále „MPSV“) „*Koordinace opatření na podporu sladění pracovního a rodinného života na úrovni krajů*“ (registrační číslo CZ.03.1.51/0.0/0.0/15_009/0006233), zkrácený název projektu „*Krajská rodinná politika*“, který je financován z „*Evropského sociálního fondu*“, „*Operačního programu Zaměstnanost*“ a ze státního rozpočtu.

Projekt zaměřuje systematickou pozornost na podporu samospráv při plánování prorodinných aktivit dle místních potřeb rodin, a to s ohledem na základní hodnotová východiska rodinné politiky v České republice (dále „ČR“), tj. ocenění péče, mezigenerační solidaritu, odstranění diskriminace a rovnost příležitostí žen a mužů.⁴

Jeho hlavním cílem je vytvořit základ systémového uchopení rodinné politiky na úrovni samosprávy ve spolupráci s MPSV, a to prostřednictvím sítě krajských poradců a fungujících platforem jak na celostátní, tak i regionální úrovni.

Vznik regionálních platforem, a jejich pravidelné setkávání, je jednou z klíčových aktivit projektu. Na regionálních platformách se, kromě krajských poradců, scházejí a řeší témata rodinné politiky zejména zástupci územních samospráv, zástupci odboru sociálních věcí krajského úřadu, neziskového sektoru, zaměstnavatelů, odborů, Úřadu práce ČR, poskytovatelů služeb pro rodiny, psychologů, spolupracujících projektů MPSV a dalších pozvaných odborníků.

---

¹ Matoušek, O., *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství).

² MPSV. *Metodika rodinné politiky na krajské a místní úrovni*. 2019. [online]. Dostupné z: http://www.rodinyvkrajich.mpsv.cz/images/novinky/Metodika_RP_2_1.pdf.

³ MPSV. *Rodina*. 2018 [online]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/rodina>

⁴ MPSV. *Metodika rodinné politiky na krajské a místní úrovni*. 2019. [online]. Dostupné z: http://www.rodinyvkrajich.mpsv.cz/images/novinky/Metodika_RP_2_1.pdf.

1. Východiska Návrhu cílů a opatření do připravovaného dokumentu „Program podpory rodinné politiky Středočeského kraje 2021–2023“

Středočeský kraj doposud neměl rodinnou politiku koncepčně ani personálně ukotvenou, tedy nedisponoval ucelenou koncepcí rodinné politiky a na Krajském úřadě Středočeského kraje dosud není zřízena samostatná pozice pracovníka pro rodinnou politiku nebo samostatné oddělení rodinné politiky. Středočeský kraj však vnímá potřebnost realizace prorodinných aktivit a podobně jako ostatní kraje ČR spolupracuje s regionální platformou projektu „Krajská rodinná politika“ a s regionální platformou projektu „Implementace politiky stárnutí na krajskou úroveň“. Za důležitý moment a pozitivní signál lze považovat usnesení Rady Středočeského kraje, v němž je deklarována podpora rozvoji rodinné politiky v kraji a vyjádřena vůle zavádět prorodinná opatření. Usnesením č. 020-08/2020/RK ze dne 2. 3. 2020 Rada Středočeského kraje deklaruje zahájení spolupráce na tvorbě dokumentu „Program podpory rodinné politiky Středočeského kraje 2021-2023“.

Cílem „Návrhu cílů a opatření do připravovaného dokumentu „Program podpory rodinné politiky Středočeského kraje 2021-2023“ (dále „Návrh“) je návrh zpracování dlouhodobého a systémového řešení rodinné politiky v několika základních oblastech tak, aby navrhovaná opatření odrážela problémy dnešních rodin.

Návrh je v řadě směrů úzce spjat s „Koncepcí rodinné politiky“ (2017), která byla zpracována MPSV ve spolupráci s Odbornou komisí pro rodinnou politiku, jež byla ustanovena v souladu s Programovým prohlášením vlády za účelem zajištění dlouhodobého a systémového řešení rodinné politiky v ČR⁵ (dále „Koncepce“), usiluje však zároveň o důsledné zohlednění specifik Středočeského kraje jako největšího, a územním uspořádáním velmi rozmanitého, regionu.

Vláda ČR dne 18. září 2017 schválila Koncepci jako strategický dokument pro příštích pět let. Koncepce vznikla za účelem zajištění dlouhodobého a systémového řešení rodinné politiky v ČR. Na národní úrovni se zabývá hlavními směry podpory rodin v ČR, ale obsahuje také analýzu situace rodin, porovnání české rodinné politiky v mezinárodním kontextu, definici potřeb českých rodin a v neposlední řadě se zabývá i finančními dopady navrhovaných opatření se zaměřením na funkční rodiny. Z Koncepce jednoznačně vyplývá, že vláda ČR považuje rodinnou politiku za svou strategickou prioritu.

Cílem Návrhu je v obecné rovině stanovit směr, kterým se bude v následujícím období ubírat podpora rodiny na úrovni kraje a zajistit nepřetržitou a plynulou podporu rodiny na regionální úrovni tak, aby se rodinám ve Středočeském kraji žilo dobře.

Návrh také vychází ze strategických dokumentů Středočeského kraje jako je například: „Strategie rozvoje územního obvodu Středočeského kraje na období 2019–2020 s výhledem do roku 2030“⁶ či aktualizace „Programu rozvoje cestovního ruchu Středočeského kraje na období 2015-2020“⁷. Návrh dále reaguje na aktuální podněty, které jsou obsaženy v nové dlouhodobé vizi vzdělávání. V závěru roku 2019 byly zveřejněny „Hlavní směry vzdělávací politiky ČR 2030+ (HSVP 2030+)“⁸, na které bezprostředně naváže změny v *Rámcových vzdělávacích programech*.

⁵ MPSV. *Koncepce rodinné politiky*. 2017. [online]. Dostupné z:

https://www.mpsv.cz/files/clanky/31574/Koncepce_rodinne_politiky.pdf

⁶ *Program rozvoje cestovního ruchu Středočeského kraje na období 2015-2020* [online]. Krajský úřad Středočeského kraje. Dostupné z: <https://www.databaze-strategie.cz/cz/sck/strategie/program-rozvoje-cestovniho-ruchu-ve-stredoceskem-kraji?typ=struktura>

⁷ *Strategie rozvoje územního obvodu Středočeského kraje na období 2019-2020 s výhledem do 2030* [online]. Krajský úřad Středočeského kraje. Dostupné z: <https://www.kr-stredocesky.cz/documents/20541/17031810/SRK+2019+-+2024/d59a9153-ec0c-47ce-a8a8-d3cb03f7097c>

⁸ Dostupné z: https://www.eduin.cz/wp-content/uploads/2019/11/brozura_HSVP_04_11_2019.pdf

2. Postup zpracování Návrhu

V návaznosti na projekt byla ustavena ve Středočeském kraji regionální platforma projektu „*Krajská rodinná politika*“, která se v pravidelném intervalu schází. Členy platformy jsou experti z oblasti sociálních služeb, školství, kultury či neziskového sektoru, volnočasových aktivit, zástupci místní a regionální veřejné správy, zástupci Krajského úřadu Středočeského kraje a Českého statistického úřadu, kteří svými znalostmi a zkušenostmi z praxe přispěli k vytvoření Návrhu.

Platforma se podílela na zpracování Návrhu prostřednictvím podnětů, které vycházely z nabytých znalostí, erudovanosti a pracovních zkušeností jejích členů a členek. Mezi témata, kterým se jednání platformy věnovala, patřila například dopravní dostupnost, vysoká rozvodovost, vysoká nestabilita partnerských vztahů, nízká stabilita a odolnost rodin, nedostatečná podpora manželství, zvyšující se nároky na rodiče, nedostatečná primární prevence, nedostatečné ocenění hodnoty rodin, mapování celkové situace rodin ve Středočeském kraji, vliv suburbánního prstence kolem Prahy, finančně dostupné možnosti trávení volného času pro rodiny včetně nízké příjmových, velmi nízká spolupráce mezi školou a rodinou, rodinou a obcí v oblasti mezilidských vztahů, demografické údaje a prognóza obyvatelstva, vysoká náročnost z hlediska dostupnosti volnočasových aktivit pro rodiny, finančně dostupné bydlení, chybějící institucionální uchopení a ukotvení rodinné politiky v obcích i na Krajském úřadě Středočeského kraje, neucelenost informací v oblasti podpory rodin, sladování rodinného a pracovního života, podpory a prostupnosti mezigeneračního dialogu.

Pro tvorbu Návrhu byly využity nejen podněty členů regionální platformy, ale také podněty z workshopů a kulatých stolů, z mapování rodinné politiky na úrovni obcí s rozšířenou působností ve vztahu k rodinné politice, z mapování aktivit pro rodiny s dětmi ve Středočeském kraji a z osobních setkání s aktéry rodinné politiky.

Volba priorit byla mimo jiné ovlivněna nastalou pandemickou situací Covid-19, kdy byl dne 12. března 2020 vyhlášen nouzový stav v ČR spojený s uzavřením základních, středních i vysokých škol, ale také s uzavřením řady podniků, což ve svém důsledku způsobilo pokles finančních příjmů v řadě rodin i nezvykle dlouhé období, během kterého spolu lidé nuceně trávili čas uzavřeni ve svých domácnostech.

3. Analytická část

V následující kapitole jsou uvedena sociodemografická a socioekonomická data spojená se situací rodin žijících ve Středočeském kraji včetně informací z oblasti podpory rodinné politiky a vzdělávání a podpory rodin formou volnočasových aktivit.

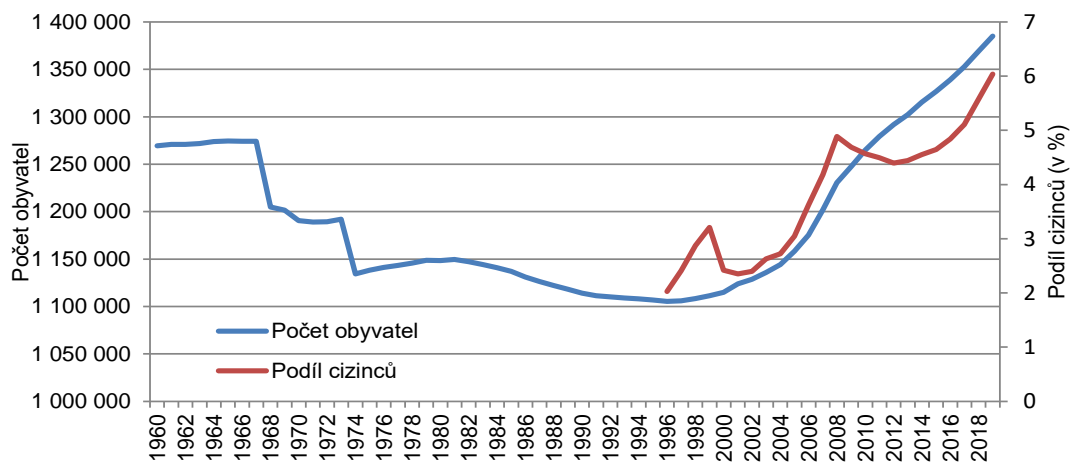
3.1. Základní sociodemografické a socioekonomické charakteristiky⁹

Níže budou nejdříve představeny územní charakteristiky kraje, následně bude popsán vývoj počtu obyvatel, zastoupení cizinců, sňatečnost, rozvodovost, porodnost, věkové složení obyvatel, potratovost, úmrtnost, stěhování, projekce obyvatelstva, kriminalita a následně životní podmínky domácností.

3.1.1. Územní charakteristika kraje

Vývoj obyvatelstva Středočeského kraje byl v porovnání s ostatními kraji republiky charakteristický poměrně odlišným vývojem, který byl z velké míry ovlivněn bezprostřední blízkostí hlavního města Prahy. Zatímco v minulosti byl Středočeský kraj regionem spíše se stagnujícím či klesajícím počtem obyvatel a v porovnání s celorepublikovým průměrem obyvatelstvem věkově starším, v polovině 90. let minulého století se tato situace změnila a **Středočeský kraj se stal regionem s největšími nárůsty počtu obyvatel a krajem s nejmladším obyvatelstvem ze všech krajů republiky**. Příčinou toho byl proces suburbanizace, kdy začalo docházet ke stěhování obyvatel z Prahy do jejího zázemí, s čímž byla spojena intenzivní bytová výstavba především v těsném sousedství Prahy a v oblastech s dobrou dopravní dostupností, a to hlavně kolem dálniční a železniční sítě. Následkem toho byly (a stále jsou) probíhající změny fyzického prostředí a sociálně-demografických charakteristik obyvatelstva daného území. **Některé středočeské obce tak zaznamenávaly nejvyšší přírůstky stěhování** v rámci celé republiky a jejich počty obyvatel se v čase několikanásobně zvýšily.

Graf 1 Obyvatelstvo a podíl cizinců mezi lety 1960 a 2019

Zdroj: ČSÚ

Středočeský kraj je největším krajem republiky a rozlohou 10 928 km² se na celkové výměře ČR podílí 13,9 %. **Hustotou zalidnění patří Středočeský kraj koncem roku 2019 k podprůměrným**, na 1 km² připadalo 126,7 obyvatel (v celé republice to bylo 135,6 obyvatel na km²).

Středočeský kraj se skládá z 12 okresů (Benešov, Beroun, Kladno, Kolín, Kutná Hora, Mělník, Mladá Boleslav, Nymburk, Praha-východ, Praha-západ, Příbram a Rakovník), 26 obcí s rozšířenou působností, 56 obcí s pověřeným obecním úřadem a z 1 144 obcí, z nichž má 84 statut města (Kladno a Mladá Boleslav jsou navíc statutárními městy). Největší počet obcí je

⁹ *Statistická ročenka Středočeského kraje – 2019*. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/statisticka-rocenka-stredoceskeho-kraje-2019>.

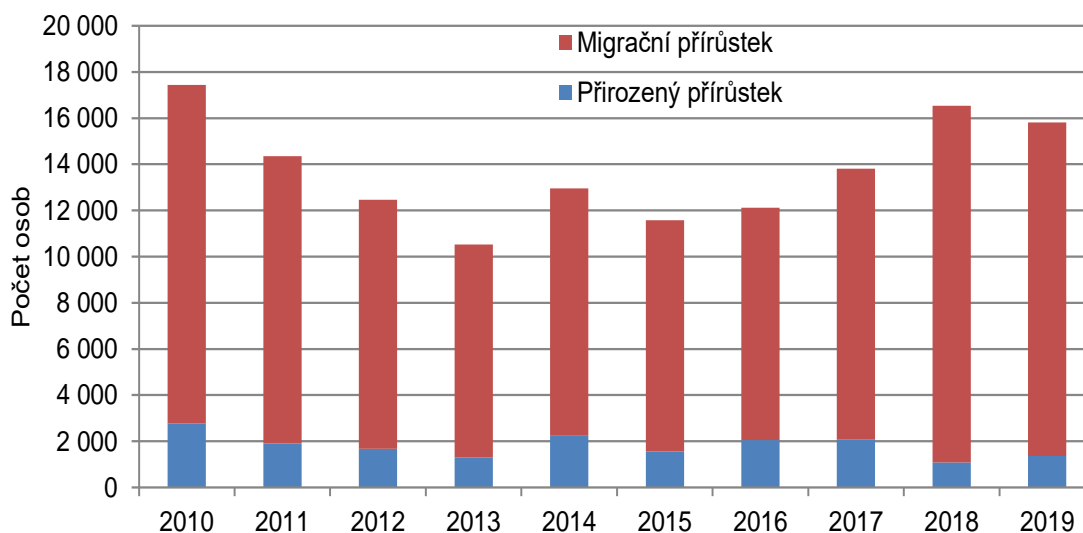
soustředěn v okresech Mladá Boleslav a Příbram (120 obcí), naopak nejméně obcí (69) se nachází v okrese Mělník.

Sídelní struktura obcí se v případě Středočeského kraje vyznačovala průměrným zastoupením obyvatel (25,3 % v roce 2019) žijících v malých obcích s počtem obyvatel nepřesahujícím tisíc osob v porovnání s celorepublikovou hodnotou (16,9 %). Tyto obce se na celkovém počtu obcí podílely ve Středočeském kraji ze 76,2 %, zatímco v celé republice to bylo 76,3 %. Největší převaha však byla zaznamenána u sídel s počtem obyvatel mezi 10 000 a 19 999 (celkem v nich žilo koncem roku 2019 ve Středočeském kraji 16,8 % osob, zatímco v celé republice to bylo 9,0 %). Ve srovnání s ostatními kraji však **Středočeský kraj vynikal, zejména v důsledku suburbanizace, především v zastoupení středně velkých obcí**. Vysoký podíl obyvatel Středočeského kraje byl v obcích s počtem obyvatel mezi 2 000 a 4 999 (17,2 %; celorepublikový průměr činil 12,1 %), jakož i v případě velikostní kategorie obcí s 1 000 až 1 999 obyvateli, kde žilo 15,1 % všech obyvatel Středočeského kraje, přičemž v celé republice to bylo 10,1 %.

3.1.2. Vývoj počtu obyvatel¹⁰

Od roku 2010 je Středočeský kraj regionem s největším počtem obyvatel v republice. Koncem roku 2019 žilo ve Středočeském kraji o 60,9 tisíc obyvatel více než v druhé nejlidnatější Praze. V porovnání s Moravskoslezským krajem, který si do roku 2008 držel prvenství z pohledu počtu obyvatel mezi všemi kraji, byl počet obyvatel ve Středočeském kraji vyšší o 184,6 tisíc osob, oproti čtvrtému nejlidnatějšímu Jihomoravskému kraji to bylo o 193,2 tisíce více. Ve srovnání s ostatními kraji zaznamenal od roku 2001 jednoznačně nejvýraznější nárůst počtu obyvatel právě Středočeský kraj; jednalo se o nárůst o 23,5 %, přičemž ve druhé Praze to bylo o 13,5 % obyvatel více, v Plzeňském kraji přibýlo 7,1 % obyvatel a v Jihomoravském kraji 5,7 %. V pěti krajích republiky naopak obyvatel od roku 2001 ubylo, nejvíce v Moravskoslezském o 5,5 % a Karlovarském kraji o 3,2 %.

Graf 2 Celkový a přirozený přírůstek ve Středočeském kraji za roky 2010 až 2019

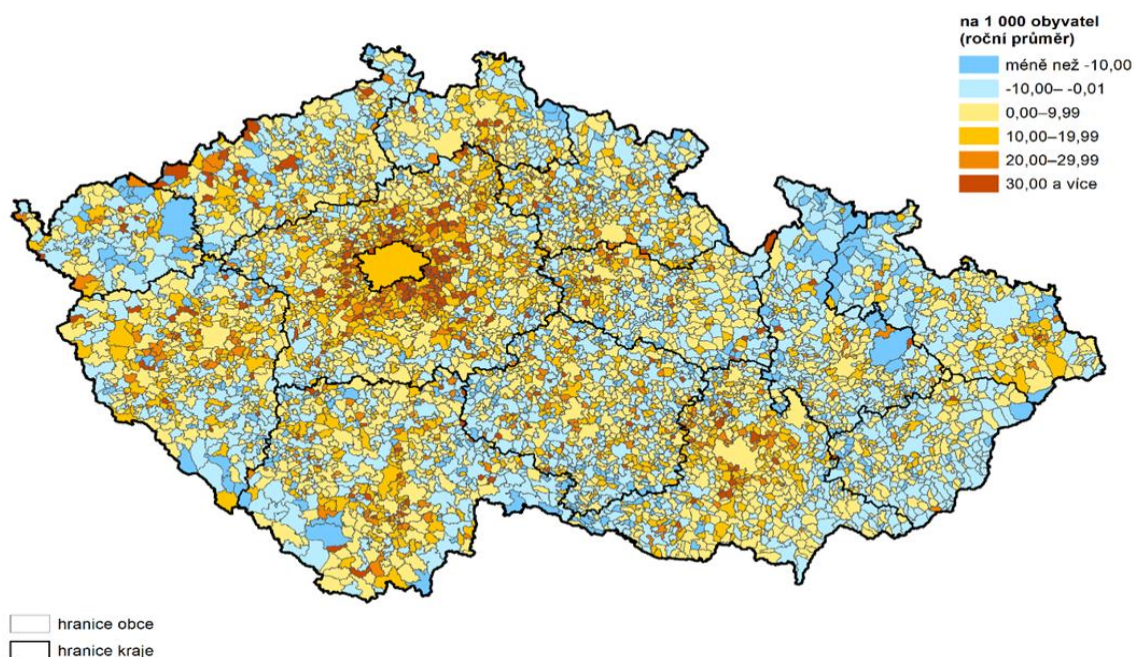

Zdroj: ČSÚ

¹⁰ *Základní tendence demografického, sociálního a ekonomického vývoje Středočeského kraje – 2017.* Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/zakladni-tendence-demografickeho-socialniho-a-ekonomickeho-vyvoje-stredoceskeho-kraje-2017>. *Demografický vývoj Středočeského kraje 1960-2012.* Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/demograficky-vyvoj-stredoceskeho-kraje-1960-az-2012>.

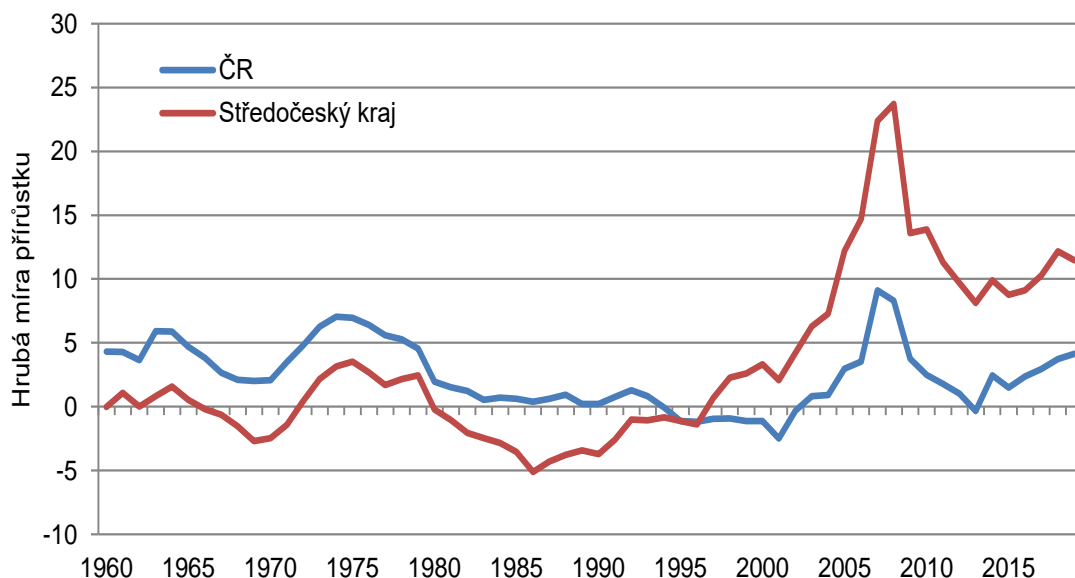
Obrázek 1 Celkový přírůstek/úbytek obyvatel v obcích v letech 2014 až 2019

Zdroj: ČSÚ

Posledním rokem, kdy se ve Středočeském kraji meziročně snížil počet obyvatel, byl rok 1996. Koncem tohoto roku žilo ve Středočeském kraji 1 105,2 tisíc osob, přičemž koncem roku 2019 to bylo o 279,9 tisíc osob více, což v relativním vyjádření představovalo nárůst o 25,3 %. Větší nárůst byl zaznamenán u mužů, kterých přibýlo celkem 146,1 tisíce (tj. 27,1 %), zatímco u žen to bylo o 133,8 tisíce více (tedy více o 23,6 %). Následkem toho se podíl žen v obyvatelstvu kraje snížil z 51,2 % na 50,5 %.

Graf 3 Porovnání přírůstku obyvatelstva Středočeského kraje a ČR na tisíc obyvatel

Zdroj: ČSÚ

Nejvyšší meziroční nárůsty počtu obyvatel byly od roku 2001 zaznamenány v letech 2008 (o 28,9 tisíc osob) a 2007 (o 26,6 tisíc obyvatel), nejméně pak v letech 2001 (o 2,3 tisíc osob) a 2002 (o 4,7 tisíc obyvatel). Nárůst počtu obyvatel ve Středočeském kraji je možné sledovat nepřetržitě od roku 1997. Na celkovém nárůstu počtu obyvatel se podílel mezi lety 2001 a 2019

převážnou měrou přírůstek stěhováním (z 93,4 %, resp. 246,2 tisíc osob), zbývajících 6,6 %, resp. 17,4 tisíc, připadalo na přirozený přírůstek (tj. na převahu živě narozených dětí nad zemřelými osobami).

V roce 2019 se přistěhovalo do Středočeského kraje o 14,4 tisíc osob více, než se z něho vystěhovalo. Stěhování představovalo 91,4% podíl na celkovém nárůstu počtu obyvatel kraje v tomto roce. Migrační přírůstky se ve Středočeském kraji v čase postupně zvyšovaly, přičemž nejvyšších hodnot dosáhly v letech 2007 a 2008 (24,5 tisíc, resp. 25,9 tisíc osob), poté začalo docházet k postupnému poklesu s minimem v roce 2013, kdy saldo stěhování dosáhlo 9,2 tisíc osob, což bylo nejméně od roku 2002. I přesto ale zůstávaly migrační přírůstky ve Středočeském kraji ve srovnání s ostatními kraji republiky kromě let 2014 a 2016, kdy byly zaznamenány nepatrně větší migrační přírůstky v Praze, mezi všemi kraji republiky nejvyšší. Zatímco v polovině 90. let se přírůstky stěhováním pohybovaly pod hodnotou 3 tisíc osob, od roku 2012 poklesly na roční hodnotu, která se pohybovala kolem 10 tisíc osob.

Nejvíce obyvatel žilo koncem roku 2019 v okresech Praha-východ (185,2 tisíc), Kladno (166,5 tisíc); tyto okresy překročily 150tisícovou hranici. Mezi 100 a 150 tisíci obyvateli měly okresy Praha-západ (149,3 tisíc), Mladá Boleslav (130,4 tisíc), Příbram (115,1 tisíc), Mělník (109,3 tisíc), Kolín (102,6 tisíc) a Nymburk (100,9 tisíc). Nejméně lidnatými byly okresy Benešov (99,4 tisíc), Beroun (95,1 tisíc), Kutná Hora (75,8 tisíc) a Rakovník (55,6 tisíc).

K nejvyššímu relativnímu nárůstu počtu obyvatel došlo v rámci Středočeského kraje mezi lety 2001 a 2019 v okresech Praha-východ (o 91,4 %, resp. o 88,4 tisíc osob), Praha-západ (76,6 %; o 64,8 tisíc), Beroun (25,3 %; o 19,2 tisíc), Nymburk (19,6 %; o 16,6 tisíc) a Mělník (15,4 %; o 14,6 tisíc), pokles nezaznamenal žádný okres kraje. Nejnižší nárůsty vykázaly okresy Rakovník (2,7 %; o 1,5 tisíce), Kutná Hora (3,3 %; o 2,5 tisíce), Benešov (6,8 %; o 6,3 tisíc), Příbram (7,1 %; o 7,6 tisíc) a Kolín (7,4 %; o 7,0 tisíc).

Dva okresy v zázemí hlavního města, tj. Praha-východ a Praha-západ, se dominantně podílely na celkovém nárůstu počtu obyvatel Středočeského kraje. V roce 2001 dohromady v obou okresech žilo celkem 178,3 tisíc obyvatel, zatímco v roce 2019 to bylo už 334,5 tisíc osob; nárůst představoval v absolutním vyjádření 156,2 tisíc obyvatel, což představovalo podíl těchto dvou okresů na celkovém přírůstu obyvatel Středočeského kraje ve výši 59,3 %. Jedná se o okresy v zázemí Prahy, které dlouhodobě zaznamenávají vysoké přírůstky stěhováním, patrný je zde v důsledku příznivého věkového složení obyvatelstva i přirozený přírůstek. Stěhování zde vykazuje výrazně nejvyšší intenzitu ve srovnání s ostatními okresy, a to jak v rámci Středočeského kraje, tak i celé republiky.

Počet obyvatel rostl ve Středočeském kraji od roku 2006 i díky přirozenému přírůstu, tj. rozdílu mezi narozenými a zemřelými osobami. **Vlivem probíhající suburbanizace se do zázemí Prahy začali stěhovat mladí lidé zakládající rodiny, což se společně s dalšími faktory projevilo v nárůstu porodnosti. Nejvyšší přirozený přírůstek obyvatel byl ve Středočeském kraji zaznamenán v roce 2008 (3,0 tisíce obyvatel), což bylo nejvíce mezi všemi kraji.** Od té doby převážně klesá (výjimku představovaly pouze roky 2010, 2014, 2016, 2017 a 2019). I přesto, že se přirozený přírůstek snížil do roku 2019 o 54,4 %, byl ve Středočeském kraji z mezikrajského pohledu po Praze druhý nejvyšší. Na celkovém nárůstu počtu obyvatel Středočeského kraje se přírůstek přirozenou měnou v roce 2019 podílel z 8,6 %. Mírný nárůst přírůstu přirozenou měnou byl mezi roky 2018 a 2019 zapříčiněn nepatrným nárůstem počtu živě narozených dětí (o 60) a nepatrně větším poklesem počtu zemřelých osob (o 216).

V čase je možné sledovat klesající podíl žen v populaci Středočeského kraje. Zatímco v roce 2000 to bylo 51,2 %, pod 51% hranici se hodnota dostala v roce 2006 a koncem roku 2019 se ženy podílely 50,5 % na celkovém obyvatelstvu kraje. V roce 2000 bylo v absolutním vyjádření žen o 26,1 tisíce více než mužů, zatímco v roce 2019 to bylo méně jen o 14,7 tisíce. Tuto skutečnost je možné vysvětlit vyšším přistěhovalectvím mužů. V okrese Mladá Boleslav byla nejvyšší převaha mužů. Jejich podíl na celkovém obyvatelstvu činil 50,7 %, což bylo nejvíce ze všech okresů v republice; zároveň byl tento okres jediným středočeským okresem z celkových devíti okresů v republice, v nichž žilo více mužů než žen.

3.1.3. Cizinci

Zatímco v roce 1996 dosáhl počet cizinců 22,4 tisíce, koncem roku 2019 to bylo podle předběžných výsledků 82,2 tisíce (z toho muži tvořili 57,8 %), což bylo téměř 3,7krát více než v roce 1996. Celkem 55,6 % cizinců mělo v roce 2019 ve Středočeském kraji trvalý pobyt. Počet cizinců žijících v kraji dosáhl svého prvního maxima v roce 2008, kdy žilo na území Středočeského kraje 60,1 tisíce cizinců. V roce 2009 začal počet cizinců klesat, což pokračovalo až do roku 2012, přičemž následně začalo docházet k opětovnému nárůstu a koncem roku 2019 dosáhl podle předběžných výsledků jejich počet 82,2 tisíce. Podíl cizinců na celkovém obyvatelstvu kraje dosáhl v roce 2019 výše 5,9 %, což představovalo po Praze (16,0 %), Karlovarském (7,2 %) a Plzeňském (7,2 %) kraji čtvrtou nejvyšší hodnotu. Celorepublikový průměr činil 5,6 %. V průběhu období let 2013 a 2018 se proměnilo zastoupení dvou nejčastějších státních občanství cizinců žijících ve Středočeském kraji – Ukrajinců a Slováků. V roce 2018 tvořili Ukrajinci 27,9 % a Slováci 27,6 % všech cizinců v kraji, což byly vyšší podíly v porovnání s celorepublikovou hodnotou, kde byli na prvním místě Ukrajinci (23,3 %) a na druhém místě Slováci (20,7 %).

3.1.4. Věkové složení obyvatelstva¹¹

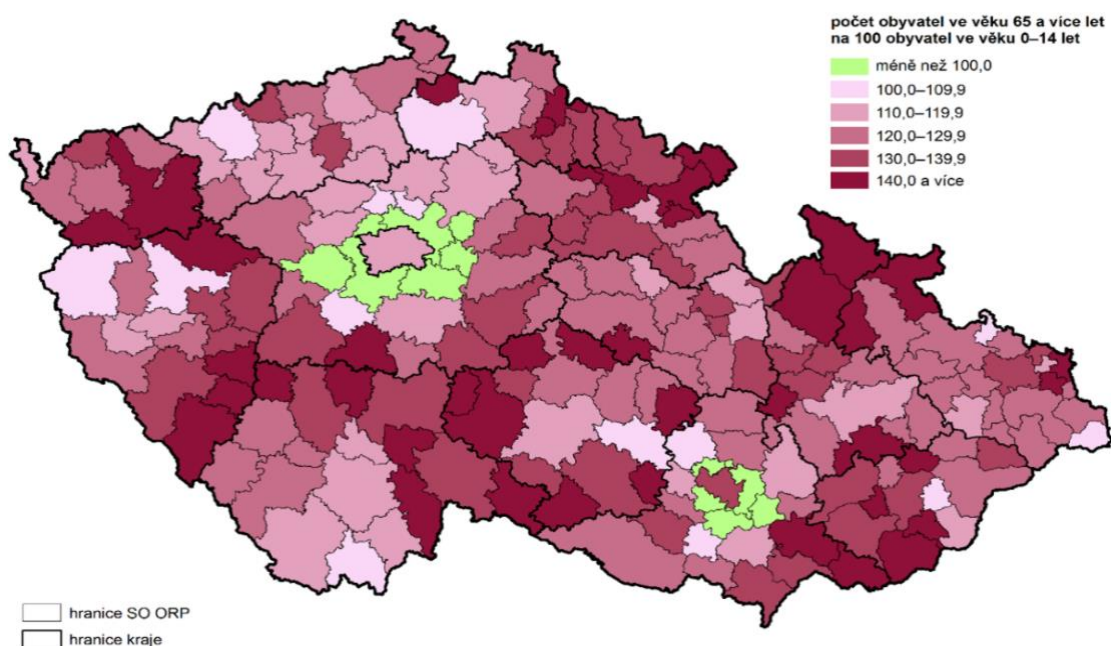
Středočeský kraj se v roce 2019 vyznačoval relativně příznivou věkovou strukturou obyvatel, **v roce 2011 se Středočeský kraj stal z hlediska průměrného věku nejmladším krajem ČR.** Důvodem toho je především migrace do Středočeského kraje v podobě převahy přistěhovaných osob mladšího věku. Nově přistěhovaní zakládají v kraji rodiny a přispívají tak k mírnému zpomalování procesu stárnutí a k ne až tak citelnému nárůstu průměrného věku obyvatel žijících ve Středočeském kraji v porovnání se zbytkem republiky (podobný proces zaznamenala v uplynulých letech i Praha). **Průměrný věk obyvatel Středočeského kraje dosáhl v roce 2019 nejnižší hodnoty mezi všemi kraji (41,3 let).** Mužům bylo průměrně 40,1 let a ženám 42,5 let. Ještě v roce 2001 se jednalo v případě Středočeského kraje, po hl. m. Praze a po Plzeňském kraji, o třetí věkově nejstarší kraj (průměrný věk obyvatel činil v tomto roce 39,3 let, mužům bylo 37,7 let a ženám 40,8 let).

Věková struktura obyvatel vykazuje v rámci Středočeského kraje poměrně citelné rozdíly. Nejmladší obyvatelstvo obývalo zázemí Prahy. Nejmladšími okresy z pohledu průměrného věku obyvatel byly nejen v rámci Středočeského kraje, ale i v rámci celé republiky, které také jako jediné nepřekročily hranici průměrného věku 40 let, okresy Praha-východ (38,7 let) a Praha-západ (39,1 let).

Středočeský kraj zaznamenal jako jediný kraj až do roku 2014 převahu počtu dětí do 14 let nad osobami ve věku 65 a více let, index stáří tak nepřekročil až do roku 2014 hodnotu 100. V roce 2015 v kraji poprvé početně převážili senioři 65letí a starší nad dětmi do 14 let věku, index stáří tak překročil hranici 100. I tak se s hodnotou 100,5 jednalo o nejnižší hodnotu v rámci všech krajů republiky (druhý byl Ústecký kraj s hodnotou 111,7).

¹¹ *Základní tendence demografického, sociálního a ekonomického vývoje Středočeského kraje – 2017.* Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/zakladni-tendence-demografickeho-socialniho-a-ekonomickeho-vyvoje-stredoceskeho-kraje-2017>.

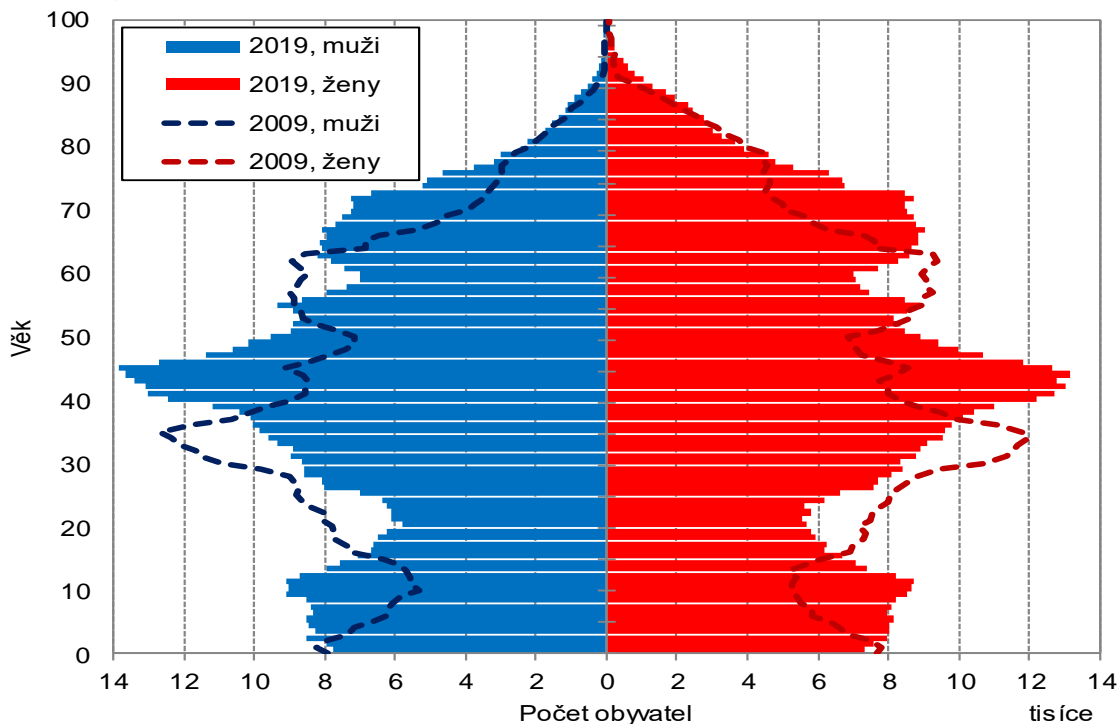
Obrázek 2 Index stáří ve správních obvodech obcí s rozšířenou působností k 31. 12. 2018

Zdroj: ČSÚ

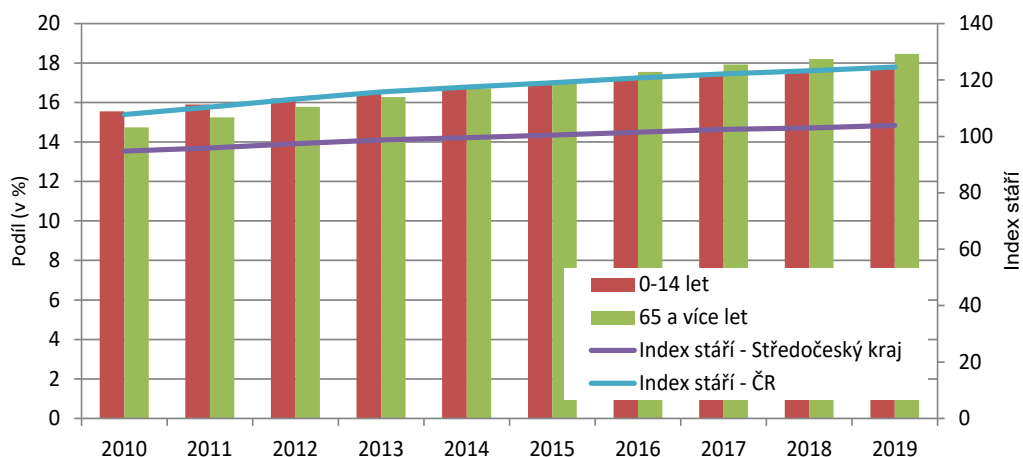
V roce 2019 hodnota indexu stáří dosáhla 103,9, avšak Středočeský kraj zůstává i nadále krajem s nejmladším obyvatelstvem v republice z hlediska indexu stáří. Dětská složka, tj. děti ve věku 0 až 14 let, tvořila koncem roku 2019 ve Středočeském kraji 17,8 % z celkového počtu obyvatel, což byl nejvyšší podíl mezi všemi kraji ČR. Naopak zastoupení osob starších 65 let bylo ve Středočeském kraji nejnižší v rámci celé republiky (18,5 %).

Graf 4 Věkové složení obyvatelstva Středočeského kraje v letech 2009 a 2019 (stav k 31. 12. 2019)

Zdroj: ČSÚ

Graf 5 Podíl osob ve věku 0-14 let a 65 a více let a index staří ve Středočeském kraji v letech 2010 až 2019 (stav k 31. 12. 2019)

Zdroj: ČSÚ

I přesto, že se Středočeský kraj vyznačoval v posledních letech relativně příznivými hodnotami ukazatelů věkové struktury obyvatelstva ve srovnání s ostatními kraji republiky, i zde byl patrný trend stárnutí obyvatelstva. Docházelo k nárůstu jak u průměrného věku, indexu staří, tak i u zastoupení starších věkových kategorií v obyvatelstvu. Nárůst byl však v porovnání s hodnotami za celou republiku nižší. Mezi roky 2001 a 2019 se zvýšil průměrný věk ve Středočeském kraji o 2,0 roky (z 39,3 let v roce 2001 na 41,3 let v roce 2019) oproti nárůstu o 3,5 let v případě celé republiky (z 39,0 let v roce 2001 na 42,5 let v roce 2019). Jednalo se o druhý nejnižší nárůst v rámci všech krajů republiky po hl. m. Praze, kde se během let 2001 a 2019 zvýšil průměrný věk ze 41,3 na 41,9 let, tj. o 0,6 roku. Ve Středočeském kraji se během sledovaného období zvýšil průměrný věk citelněji u mužů (z 37,7 let na 41,1 let, tj. o 2,3 let) než u žen (ze 40,8 let na 42,5 let, tj. o 1,7 let).

3.1.5. Sňatečnost

V roce 2019 bylo ve Středočeském kraji uzavřeno celkem 6 872 manželství, což byl nejvyšší počet od roku 1993, kdy bylo uzavřeno 7 015 sňatků. Počet sňatků se snižoval plynule od roku 2008, což pokračovalo plynule až do roku 2013, přičemž od tohoto roku je možné sledovat nárůst počtu sňatků. Do roku 2008 se pohyboval počet sňatků v přepočtu na tisíc obyvatel nad úrovní 5 ‰, poté nastal postupný pokles až na minimum v roce 2013 (4,0 ‰). Po následném nárůstu činil počet sňatků v přepočtu na tisíc obyvatel v roce 2019 ve Středočeském kraji 5,0 ‰. **I přes vzestup sňatečnosti v posledních letech však vykázal Středočeský kraj třetí nejnižší počet sňatků na tisíc obyvatel (5,0 ‰) mezi všemi kraji, což také znamenalo pokles pod republikový průměr (5,1 ‰).** Okresy Praha-západ a Benešov se v roce 2019 umístily na druhé a třetí pozici v přepočtu na tisíc obyvatel (4,54 ‰ a 4,55 ‰) mezi všemi okresy republiky. Na opačné straně byl na páté pozici okres Nymburk (5,67 ‰).

V roce 2019 bylo v kraji nejvíce sňatků uzavřeno v červnu (21,3 %), srpnu (17,4 %) a září (15,7 %), během června až září byly uskutečněny dvě třetiny sňatků (66,3 %). Naopak v lednu bylo uzavřeno pouze 1,7 % sňatků, v prosinci to bylo 1,9 % a v únoru 2,3 %. Nejvíce manželství bylo během roku 2019 uzavřeno 1. června (198 svateb), 15. června (188 manželství) a 22. června (187 svateb). Rekordním dnem s nejvyšším počtem uzavřených manželství byla od roku 1991 sobota 7. července 2007, kdy bylo uzavřeno 410 sňatků.

Patrný byl neustále se zvyšující věk novomanželů, ačkoliv se nárůst v posledních letech mírně zpomalil. V roce 2007 překročil průměrný věk svobodných ženichů (tj. při uzavření prvního sňatku) ve Středočeském kraji hranici 30 let, roku 2019 dosáhli muži vstupující do svého prvního manželství průměrného věku 32,8 let. U středočeských dosud neprovdaných nevěst byl v roce 2019 zaznamenán průměrný věk 30,2 let. Jak u mužů, tak i u žen byl celorepublikový průměrný věk při uzavření prvního sňatku nepatrně vyšší než ve Středočeském kraji (u mužů činila celorepubliková hodnota 32,7 let, u žen 30,1 let). V porovnání s rokem 2001 se zvýšil průměrný

věk mužů vstupujících do prvního manželství o 5,2 let, u žen to bylo o 5,4 let více. Ve více než dvou třetinách případů (68,0 %) byl v roce 2019 při uzavření sňatku starší muž, tento podíl zůstával v průběhu sledovaného období téměř stejný a pohyboval se okolo celorepublikové hodnoty. Každé desáté manželství (9,9 %) mělo v roce 2019 stejně staré novomanžele, z pětiny případů (22,1 %) byla nevěsta starší než ženich. Uzavírání manželství ve vyšším věku dokumentovalo i snižující se zastoupení mladších věkových kategorií novomanželů. Zatímco v roce 2001 nepřesáhlo 75,9 % nevěst a 62,0 % ženichů (bez ohledu na pořadí manželství) věkovou hranici 30 let, v roce 2019 už to bylo pouze 42,9 % nevěst a 28,6 % ženichů.

V roce 2019 bylo přibližně tři čtvrtiny nevěst (74,6 %) a ženichů (73,2 %) při uzavření sňatku svobodných. Podíl manželství, do nichž vstupovali oba novomanželé svobodní (tj. protogamních sňatků), činil v roce 2019 celkem 63,9 %. Muži vstupující do manželství s českým státním občanstvím se na celkovém počtu sňatků podíleli v roce 2019 z 93,6 %, u nevěst to bylo 93,4 %. Nevěstami a ženichy ostatních cizích státních občanství byli nejčastěji občané Slovenska, Ukrajiny a Ruska.

3.1.6. Rozvodovost

Ve Středočeském kraji bylo v roce 2019 ukončeno 3 381 manželství rozvodem, což bylo v absolutním počtu nejvíce ze všech krajů a v přepočtu na tisíc obyvatel nejvíce po Libereckém a Ústeckém kraji. Hodnota indexu rozvodovosti (49,2), který udává poměr počtu rozvodů a sňatků, byla po Libereckém kraji nejvyšší.

Nejčastější příčinou ukončení manželství byla v roce 2019 jak u mužů (56,7 % případů), tak i u žen (57,4 %) rozdílnost povah, názorů a zájmů. Obdobně jako se zvyšuje průměrný věk při sňatku, dochází i k vzestupu průměrného věku při rozvodu. V roce 2019 dosáhl průměrný věk při rozvodu 45,2 let u mužů a 42,2 let u žen (při prvním rozvodu to bylo u mužů 43,5 let a 40,8 let u žen). Mezi roky 2001 a 2019 se průměrný věk při rozvodu zvýšil u mužů o 7,1 let, u žen to bylo o 6,9 let (v případě prvních rozvodů to bylo u obou pohlaví shodně o 6,9 let více).

Většina rozvedených manželství byla s nezletilými dětmi, dlouhodobě se tento podíl ve Středočeském kraji pohyboval kolem 60 %, přičemž v roce 2019 se jednalo o 62,0 % všech rozvodů. První rozvody se v roce 2019 na celkových rozvodech podílely u mužů ze 79,2 %, u žen to bylo 81,2 %.

Dvě pětiny rozvodů (42,1 %) se v roce 2019 ve Středočeském kraji uskutečnily v době 15 a více let uplynulých od uzavření manželství, **více než pětina manželství (21,5 %) byla rozváděna po trvání manželství v délce 5 až 9 let a pětinové (20,3 %) zastoupení bylo patrné u rozvodů v délce trvání manželství mezi 10 a 14 lety, celkem 16,2 % bylo v délce trvání manželství nepřekračujícím 4 roky.**

3.1.7. Porodnost

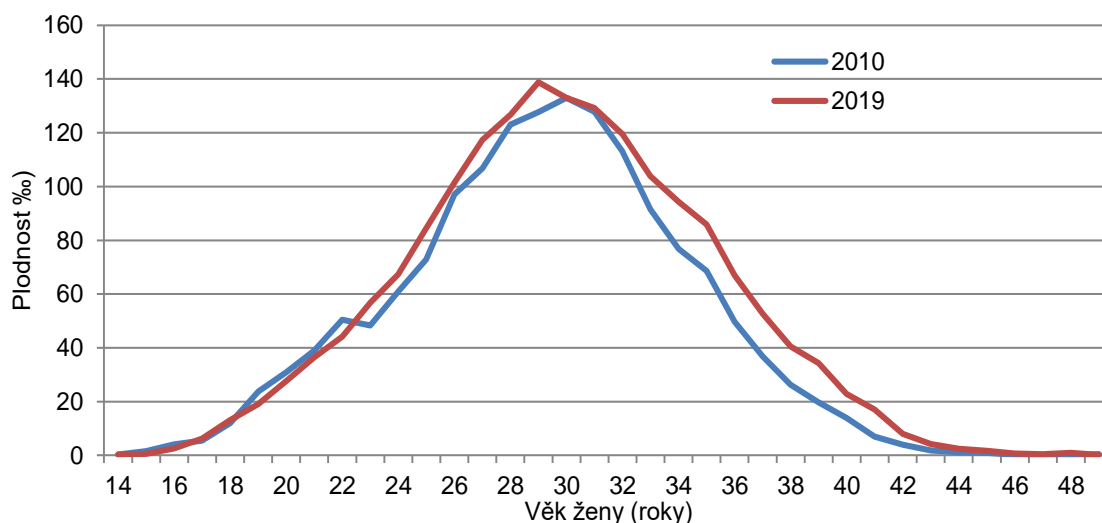
V roce 2019 se ve Středočeském kraji živě narodilo 14 836 dětí, což byl druhý nejvyšší počet od roku 2011. Do kraje se začali stěhovat mladí lidé, v zázemí Prahy začali zakládat své rodiny.

Každoroční nárůsty bylo možné u počtu živě narozených dětí sledovat mezi lety 1999 a 2008. V roce 2008 se nárůst zastavil na hodnotě 15,2 tisíce dětí, vystřídaný mezi lety 2012 a 2016 poklesem na hodnoty mezi 14,2 a 14,7 tisíci. Patrný byl především nárůst počtu živě narozených dětí v roce 2017 (z 14,7 tisíci na 15,3 tisíce).

Mezi lety 2012 a 2016 si Středočeský kraj držel druhé místo v počtu živě narozených dětí v přepočtu na tisíc obyvatel, v letech 2006 až 2011 byl Středočeský kraj z mezikrajského pohledu v případě hrubé míry porodnosti dokonce na prvním místě (v roce 2019 to bylo 10,77 ‰, což byla pátá nejvyšší mezikrajská hodnota).

V roce 2017 byla ve Středočeském kraji dosažena nejvyšší hodnota úhrnné plodnosti, údaje udávajícího průměrný počet dětí připadajících na jednu ženu ve věku 15 až 49 let za podmínek zachování plodnosti daného roku, a to 1,79. V roce 2019 dosáhla hodnoty 1,76, což bylo nejvíce po Pardubickém kraji (1,82) a Kraji Vysočina (1,81). Celorepubliková hodnota činila 1,71.

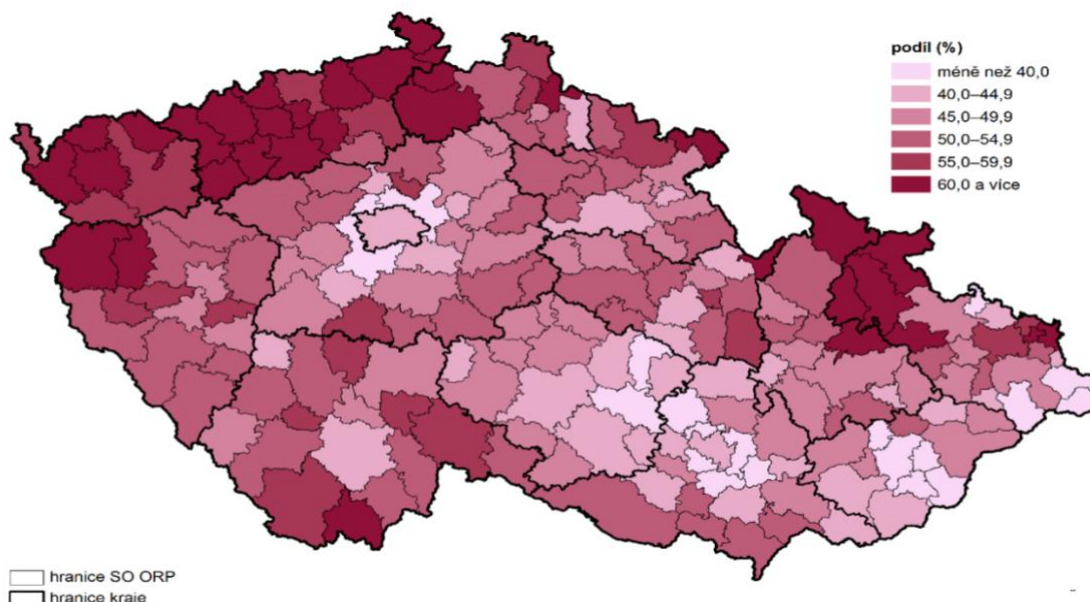
Graf 6 Míry plodnosti podle věku ve Středočeském kraji v letech 2010 a 2019

Zdroj: ČSÚ

U Středočeského kraje bylo možné sledovat obdobný celospolečenský trend posouvání rodičovství do vyššího věku, jak tomu bylo ve zbytku republiky. Průměrný věk matek při narození dítěte byl ve Středočeském kraji vyšší než celorepublikový průměr. Poprvé v roce 2009 překročil hranici 30 let (zatímco v celé republice to bylo až o rok později) a v roce 2019 dosáhl 31,3 let (v celé České republice to bylo 30,9 let). To bylo společně s Jihomoravským krajem po hl. m. Praze (32,6 let) nejvíce ze všech krajů republiky. Nejnižší věk při narození dítěte byl zaznamenán v Ústeckém (29,4 let) a Karlovarském (29,7 let) kraji, což byly jediné dva kraje, u nich nebyla překonána hranice 30 let.

Obrázek 3 Živě narození mimo manželství ve správních obvodech obcí s rozšířenou působností v roce 2018

Zdroj: ČSÚ

Průměrný věk matky při narození prvního dítěte v čase rovněž postupně rostl, v roce 2019 dosáhl hodnoty 29,5 let (v celé republice to bylo 29,2 let). V posledních letech se však tento vzestup zastavil a mezi roky 2013 a 2019 se pohyboval mezi 28,8 a 29,5 lety. Podíl matek starších 35 let vzrostl ve Středočeském kraji od roku 2001 celkem 3,9násobně, a to z 6,2 % v roce 2001

na 24,2 % v roce 2019. To bylo více, než kolik činil průměr za celou Českou republiku (21,8 % v roce 2019). Zatímco v roce 2001 bylo třetině matek méně než 25 let (31,4 %), v roce 2019 bylo v tomto věku pouze 10,9 % rodiček.

V čase se posouvalo i rozložení plodnosti podle věku. Zatímco v roce 2001 byla ve Středočeském kraji zaznamenána nejvyšší plodnost u 25letých žen (105,3 ‰), v roce 2009 to bylo u žen 29letých (133,2 ‰), obdobně jako v roce 2019, kdy byla nejvyšší plodnost zaznamenána také u žen v tomto věku (138,8 ‰). Např. u žen ve věku 35 let je patrný nárůst intenzity plodnosti z 24 ‰ v roce 2001 přes 60 ‰ v roce 2009 na 86 ‰ v roce 2019; tento nárůst byl mezi lety 2001 a 2019 téměř 3,6násobný. U žen 40letých se mezi roky 2001 a 2019 míra plodnosti zvýšila více než 4,1krát. Plodnost žen ve věku 36 let v roce 2019 tak byla ve Středočeském kraji obdobná jako plodnost 24letých rodiček v roce 2001.

Vývojem podílu dětí narozených mimo manželství je možné v případě Středočeského kraje sledovat celospolečenský trend zaznamenaný v celé republice. Do roku 2017 docházelo k neustálému nárůstu tohoto podílu, třebaže v závěru sledovaného období již nebyl tento nárůst tak citelný. **Zatímco v roce 2001 se ve Středočeském kraji narodilo mimo manželství pouze 20,7 % dětí, v roce 2019 to bylo 46,8 %. Stále ale zůstává tento podíl pod celorepublikovým průměrem, který činil v roce 2019 celkem 48,2 %.** Středočeský kraj měl v roce 2019, v porovnání s ostatními kraji, pátý nejnižší podíl dětí narozených mimo manželství.

Z pohledu pořadí narození bylo zastoupení v čase poměrně neměnné. Prvorození se na celkovém počtu živě narozených dětí podíleli 47,0 %, druhorození 38,8 % a děti třetího a vyššího pořadí pak 14,2 %.

3.1.8. Potratovost

Celkový počet potratů se ve Středočeském kraji od roku 2001 pohyboval kromě let 2009 (5 194 potratů) a 2013 (5 038 potratů) pod pětitisícovou hranicí, pod kterou se dostal počet potratů z průměrných ročních hodnot překračujících desetitisícovou hranici zaznamenanou na počátku 90. let. V letech 2014, 2015 a 2017 až 2019 se počet potratů snížil, přičemž v roce 2019 byl zaznamenán nejnižší počet potratů (4 009) od počátku sledování od roku 1971.

Od roku 2004 do roku 2018 se hodnota hrubé míry potratovosti ve Středočeském kraji pohybovala nad republikovým průměrem, zatímco v roce 2019 dosáhla 2,91 ‰, přičemž v celé republice to bylo 2,98 ‰. Jednalo se tak o sedmou nejvyšší hodnotu mezi všemi kraji. Významně se v čase změnila struktura potratů. S rozšířením antikoncepce výrazně pokleslo množství uměle přerušovaných těhotenství, jejich podíl na celkovém počtu potratů poklesl ve Středočeském kraji z 90 % na počátku 90. let minulého století na 55,8 % v roce 2019.

Ukazatel úhrnné potratovosti, která udává počet provedených potratů během reprodukčního období ženy (věk 15 až 49 let) při intenzitě potratovosti v daném roce, dosáhl ve Středočeském kraji v roce 2019 hodnoty 0,469, což byla téměř stejná hodnota ve srovnání s celorepublikovou (0,483). Nejvyšší hodnota úhrnné potratovosti byla zaznamenána v Ústeckém (0,700), Libereckém (0,601) a Karlovarském (0,570) kraji, na opačné straně byla Praha (0,393), Pardubický (0,405) a Jihomoravský (0,427) kraj. Jedenáctá nejvyšší úhrnná potratovost v rámci všech okresů republiky byla v roce 2019 zaznamenána v případě Středočeského kraje v okrese Rakovník (0,601), druhá nejvyšší byla zjištěna v okresech Příbram (0,529) a Benešov (0,525). Na druhé straně byla nejnižší hodnota úhrnné potratovosti zjištěna v okresech Praha-západ (0,373, což byla čtvrtá nejnižší hodnota mezi všemi okresy republiky), Beroun (0,410) a Praha-východ (0,431).

Počet potratů na sto narozených dětí se ve Středočeském kraji dlouhodobě pohybuje pod republikovým průměrem, v roce 2019 připadlo na sto narozených dětí 26,9 potratů (v celé republice to bylo 28,2 potratů).

3.1.9. Úmrtnost¹²

Počet zemřelých se ve Středočeském kraji do roku 1999 pohyboval nad hranicí 13 tisíc osob, zatímco od roku 2000 se dostal pod tuto hranici, kdy ročně umíralo ve Středočeském kraji mezi 12 a 13 tisíci osobami. V letech 2015 a 2017 až 2019 se počet zemřelých dostal znovu nad

¹² Naděje dožití ve Středočeském kraji 2019. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xs/nadeje-doziti-ve-stredoceskem-kraji-2019>.

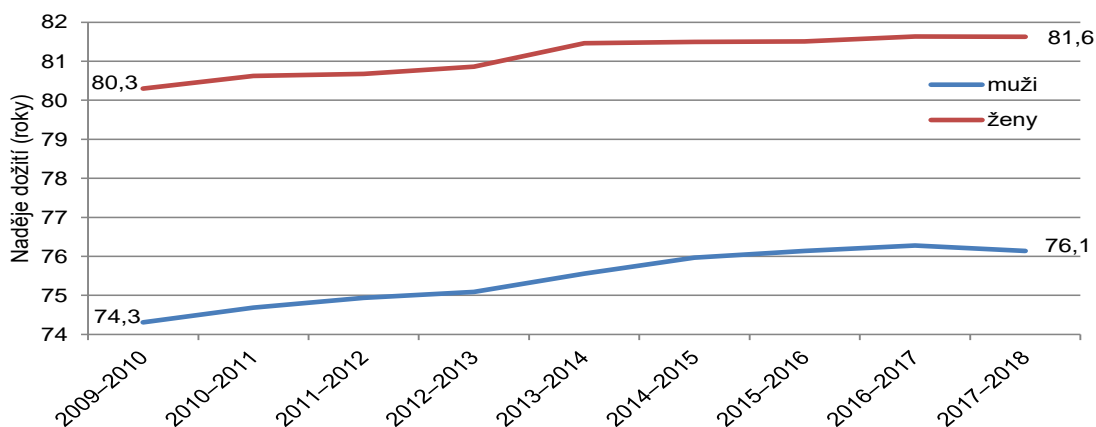
hranici 13 tisíc osob, v roce 2019 zemřelo 13 471 osob. V přepočtu na tisíc obyvatel (neboli ukazatel hrubé míry úmrtnosti) to v roce 2019 bylo 9,8 zemřelých, což byla v mezikrajském srovnání po Praze (9,3 ‰) druhá nejnižší hodnota. **Příznivé hodnoty bylo v případě Středočeského kraje možné sledovat u ukazatelů kojenecké a novorozenecké úmrtnosti** (zemřelí do 1 roku, resp. do 28 dnů na tisíc živě narozených dětí). Novorozenecká úmrtnost se ve Středočeském kraji po většinu období od roku 2001 pohybovala pod celorepublikovým průměrem, v roce 2019 dosáhla hodnoty 1,01 ‰. **V roce 2013 byla hodnota novorozenecké úmrtnosti ve Středočeském kraji dokonce nejnižší ze všech krajů (0,77 ‰)**, v roce 2019 se Středočeský kraj umístil na druhém místě za Pardubickým krajem (0,88 ‰). Pod celorepublikovým průměrem se dlouhodobě udržuje také hodnota kojenecké úmrtnosti, která v roce 2019 činila 1,95 ‰, což byla čtvrtá nejnižší hodnota (po Pardubickém a Královéhradeckém kraji a Kraji Vysočina).

Celorepublikově nejnižší počet zemřelých v přepočtu na tisíc obyvatel (hrubé míry úmrtnosti) ze všech okresů republiky vykázaly v roce 2019 okresy v zázemí hlavního města, a to Praha-západ (7,1 ‰) a Praha-východ (7,5 ‰). Naopak nejvyšší hrubá míra úmrtnosti byla zaznamenána v okresech Příbram (11,04 ‰) a Rakovník (11,02 ‰). Ukazatel hrubé míry úmrtnosti však nebere v úvahu věkovou strukturu obyvatelstva; věkově mladší regiony, v případě Středočeského kraje okresy v sousedství hlavního města Prahy, tak zpravidla vykazují nižší hrubé míry úmrtnosti než oblasti s vyšším zastoupením osob ve starším věku (Kutnohorsko, Rakovnícko), proto je za vhodnější analytický ukazatel považován ukazatel naděje dožití.

Nejvíce lidí dlouhodobě umírá na nemoci oběhové soustavy, v roce 2018 se na celkovém počtu zemřelých osob ve Středočeském kraji tato příčina smrti podílela ze 43,9 %. Následovali zemřelí na novotvary, ti tvořili 25,4 % všech zemřelých osob. V případě této příčiny smrti vykazoval Středočeský kraj vyšší podíl zemřelých než celorepublikový průměr (na novotvary to bylo v celé ČR 24,5 % zemřelých), u oběhové soustavy to bylo obdobné (v celé ČR to bylo 43,2 %). Zatímco u zemřelých na nemoci oběhové soustavy byl během let 2001 až 2019 zřejmý trend poklesu (z 51,8 % v roce 2001 na 43,9 % v roce 2019), zastoupení zemřelých na novotvary stagnovalo mezi 25,6 % v roce 2015 a 27,7 % v roce 2004.

Naděje dožití (neboli střední délka života) vyjadřuje počet let, kterých má jedinec naději se dožít při zachování aktuální intenzity úmrtnosti. Střední délka života je dlouhodobě vyšší u žen než u mužů a stále se prodlužuje, třebaže po roce 2010 je nárůst již mírnější. V období let 2018–2019 dosáhla naděje dožití při narození ve Středočeském kraji u mužů 76,32 let, což bylo o 4,29 let více než v letech 2001–2002, kdy činila 72,03 let. V případě žen bylo zvýšení naděje dožití nižší, během tohoto období se zvýšila ze 78,40 let na 81,88 let, tedy o 3,48 let. Během tohoto období se snížil rozdíl mezi nadějí dožití při narození mužů a žen z 6,37 let na 5,56 let.

Graf 7 Naděje dožití při narození podle pohlaví ve Středočeském kraji v letech 2009 až 2018

Zdroj: ČSÚ

Příznivější vývoj naděje dožití ve Středočeském kraji ve srovnání s celou republikou byl zaznamenán u mužů, u nichž se snižoval rozdíl u naděje dožití při narození rychleji mezi krajskou a celorepublikovou hodnotou než v případě žen. Od roku 2010 krajská hodnota naděje dožití mužů začala převyšovat hodnotu za celou republiku. Ženy ve Středočeském kraji však stále

vykazovaly i v období let 2018–2019 nižší naději dožití při narození, než kolik činila celorepubliková hodnota.

V mezikrajském porovnání naděje dožití při narození se v případě Středočeského kraje umístili muži na lepší pozici než ženy. Na žebříčku krajů byli muži v období let 2018–2019 na osmém místě a naděje dožití byla mírně vyšší, než kolik činila celorepubliková hodnota. V případě naděje dožití u žen se jednalo o hodnotu nacházející se pod celorepublikovým průměrem. V období let 2018–2019 se Středočeský kraj zařadil na desáté místo.

3.1.10. Stěhování

V roce 2019 se do Středočeského kraje přistěhovalo celkem 30 770 obyvatel a zároveň se z něj vystěhovalo 16 326 osob. Počet přistěhovalých byl po hl. m. Praze druhý nejvyšší, a to také v přepočtu na tisíc obyvatel (20,7 ‰). Celkový počet vystěhovalých ze Středočeského kraje byl v přepočtu na tisíc obyvatel v absolutním vyjádření druhý nejvyšší mezi kraji (po hlavním městě Praze), v přepočtu na tisíc obyvatel (11,9 ‰) byl z mezikrajského pohledu také druhý nejvyšší (po Praze). Zatímco jednotlivé složky stěhování (počty přistěhovalých a vystěhovalých osob, stejně jako objem stěhování) vykazovala vyšší Praha, přírůstek stěhování (rozdíl mezi přistěhovalými a vystěhovalými osobami) byl naopak vyšší ve Středočeském kraji (14 444 oproti 15 890 osobami v Praze).

Nejvyšší počet přistěhovalých osob byl v kraji zaznamenán v roce 2007, a to 43 053 osob, následně jejich počty postupně klesaly a počínaje rokem 2011 se ustálily na hodnotách okolo 25 tisíc osob ročně. Počet vystěhovalých byl rovněž nejvyšší v roce 2007, kdy se z kraje vystěhovalo 18 549 osob. Od roku 2008 se počet vystěhovalých obyvatel ze Středočeského kraje pohyboval mezi 13,9 a 16,3 tisíci ročně. Migrační přírůstek dosáhl nejvyšší hodnoty v roce 2008, a to 25 873 osob. Po následném poklesu se mezi roky 2012 a 2019 pohyboval mezi 9,2 a 15,4 tisíci.

Kladný přírůstek stěhování zajišťovalo ve Středočeském kraji v roce 2019 z 58,4 % stěhování s ostatními regiony republiky (8 441 osob), u migrace se zahraničím převýšil počet přistěhovalých o 6 003 osob počet vystěhovalých. Saldo stěhování za rok 2019 bylo od roku 2011 druhé nejvyšší, a to po roce 2018, kdy se do Středočeského kraje přistěhovalo o 15 448 osob více, než se z kraje vystěhovalo (tento rok byl přírůstek stěhování nejvyšší od maximálního roku 2008). Podíl zahraničního stěhování na saldu stěhování se průběžně poměrně citelně měnil. V roce 2007 se podílelo saldo stěhování se zahraničím na celkovém přistěhovalectví Středočeského kraje z 58,2 %, v roce 2019 to bylo 41,6 %.

Přistěhovalí ze zahraničí byli z pohledu státního občanství v roce 2018 nejčastěji Ukrajinci (44,6 % ze všech přistěhovalých osob ze zahraničí), Slováci tvořili 9,3 % přistěhovalých. Na další pozici byli Rumuni (4,0 % všech přistěhovalých), Bulhaři (3,4 %) a Rusové (3,3 %). U vystěhovalých osob do ciziny bylo také nejvíce Ukrajinců, kteří tvořili 31,8 % z celkového počtu vystěhovalých do ciziny, na druhém místě se umístili Slováci s podílem 8,0 %, třetí byli Vietnamci (5,6 %), Rusové (4,6 %) a Srbové (4,3 %). Celkem u jedenácti státních občanství dosáhl přírůstek stěhování za rok 2019 více než sto osob: Ukrajina (2 935 osob), Slovensko (582 osob), Rumunsko (311 osob), Bulharsko (249), Rusko (169 osob), Srbsko (159 osob), Vietnam (145 osob), Maďarsko (119 osob), Moldavsko (112 osob), Filipíny (112 osob) a Gruzie (104 osob).

V čase se ve Středočeském kraji snižovalo zastoupení mužů na celkovém počtu přistěhovalých a vystěhovalých osob. Zatímco v roce 2003 se muži podíleli z 57 % na všech přistěhovalých, v roce 2005 se jednalo o 53,5 %, v roce 2017 to bylo 49,7 % a v roce 2019 pak 52,3 %. U vystěhovalých osob došlo k poklesu zastoupení mužů z 61 % v roce 2003 na 48,9 % v roce 2017, v roce 2019 byl podíl téměř vyrovnaný (podíl mužů dosáhl 50,6 %).

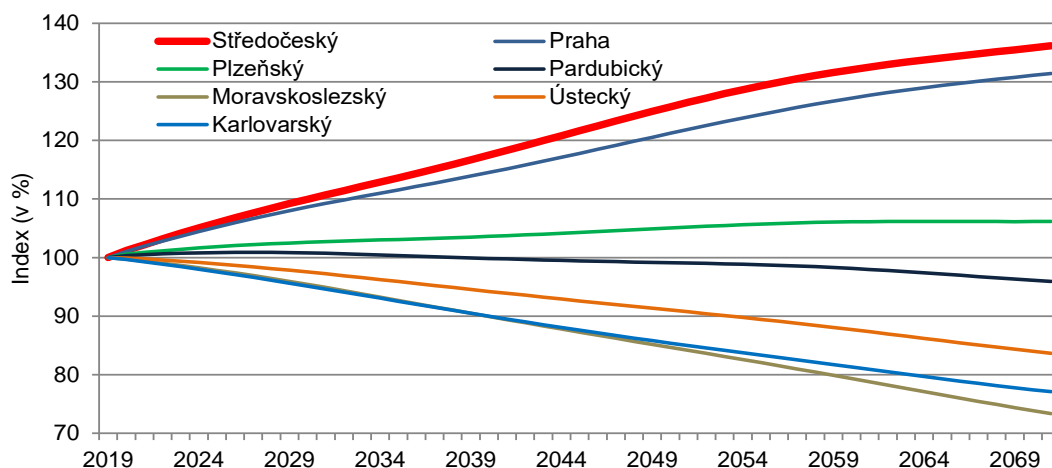
Vysoký podíl mezi přistěhovalými tvořily děti do 14 let. V roce 2019 se jednalo o 21,1 % všech přistěhovalých, což potvrzuje skutečnost, kdy kraj získává stěhování především mladé rodiny s dětmi. V této věkové kategorii dosáhl ve Středočeském kraji v roce 2019 přírůstek stěhování 3 121 osob, což představovalo podíl 21,6 % na celkovém přírůstku stěhování, a jednalo se o řádově vyšší přírůstek v porovnání s ostatními kraji republiky. Věková skupina dětí do 4 let dosáhla v roce 2019 v rámci Středočeského kraje druhý nejvyšší migrační přírůstek (1 989 dětí, více zaznamenala pouze věková skupina 30 až 34letých, a to 2 314 osob) v rámci všech pětiletých skupin. Vysoké přírůstky zaznamenala také skupina

35 až 39letých (saldo ve výši 1 962 osob), 25 až 29letých (1 770 osob), více než tisíc osob to bylo ještě u 40 až 44letých (1 226 osob).

3.1.11. Projekce obyvatelstva¹³

Středočeský kraj by si měl dle projekce obyvatelstva vydané Českým statistickým úřadem v prosinci roku 2019 po celé období let 2019 až 2071, což je horizont projekce, udržet pozici nejlidnatějšího kraje republiky, a to i přesto, že se budou celkové přírůstky obyvatelstva (s výjimkou 40. let 21. století) v důsledku poklesu přirozeného úbytku postupně snižovat. Ve 20. letech 21. století by měl činit přírůstek počtu obyvatel Středočeského kraje 116,4 tisíc osob, ve 30. letech 104,0 tisíc, ve 40. letech 112,4 tisíc, v 50. letech 82,4 tisíc a v 60. letech 49,8 tisíc osob. **Na počátku roku 2071 by mělo v kraji žít celkem 1,865 mil. osob, což je v porovnání s rokem 2019 o 495,4 tis. osob více, resp. o 36,2 %.** Středočeský kraj se tak zařadí přírůstkem obyvatelstva na první místo před další tři kraje, které by měly zaznamenat nárůst počtu obyvatel; počet obyvatel Prahy by se měl zvýšit o 31,4 % na 1,720 mil. osob, u Plzeňského kraje by to mělo být o 6,2 % na 620,7 tisíc a u Jihomoravského kraje o 1,5 % na 1,206 mil. obyvatel. Největší úbytky obyvatelstva jsou dle projekce očekávány u Moravskoslezského (o 26,6 % na 882,6 tisíc osob), Karlovarského (o 22,9 % na 227,4 tisíc. obyvatel) a u Zlínského kraje (o 21,3 % na 458,8 tisíc.).

Graf 8 Index růstu počtu obyvatel ve vybraných krajích mezi lety 2019 a 2071 (2019=100 %)

Zdroj: ČSÚ

Stárnutí obyvatelstva je očekáváno i u Středočeského kraje. I přesto by si tento kraj i nadále měl udržet z pohledu průměrného věku obyvatelstva pozici nejmladšího kraje republiky. Zatímco počátkem roku 2019 činil průměrný věk obyvatelstva Středočeského kraje 41,2 let, na začátku ledna 2071 je očekávána hodnota průměrného věku 45,1 let. Zvýšení o 3,94 let je tak po Plzeňském kraji (o 3,87 let) mezi všemi kraji nejnižší. Počátkem roku 2071 budou nejstaršími kraji republiky Zlínský (48,7 let), Moravskoslezský (48,6 let) a Olomoucký kraj (48,2 let), nejmladšími kromě Středočeského kraje (45,1 let) bude hl. m. Praha (46,0 let) a Jihomoravský kraj (46,5 let).

V čase by měly probíhat změny v zastoupení osob ve věku do 14 let, a především pak u osob ve věku nad 65 let v obyvatelstvu kraje. **V roce 2019 tvořily děti mladší 15 let v obyvatelstvu Středočeského kraje 17,7 %, počátkem roku 2071 je očekáván podíl 15,5 %, což bude nejvíce ze všech krajů republiky.** Poklesem o 2,18 p. b. by se však měl Středočeský kraj zařadit na třetí pozici po Moravskoslezském (snížení o 2,22 p. b.) a Ústeckém kraji (pokles o 2,21 p. b.).

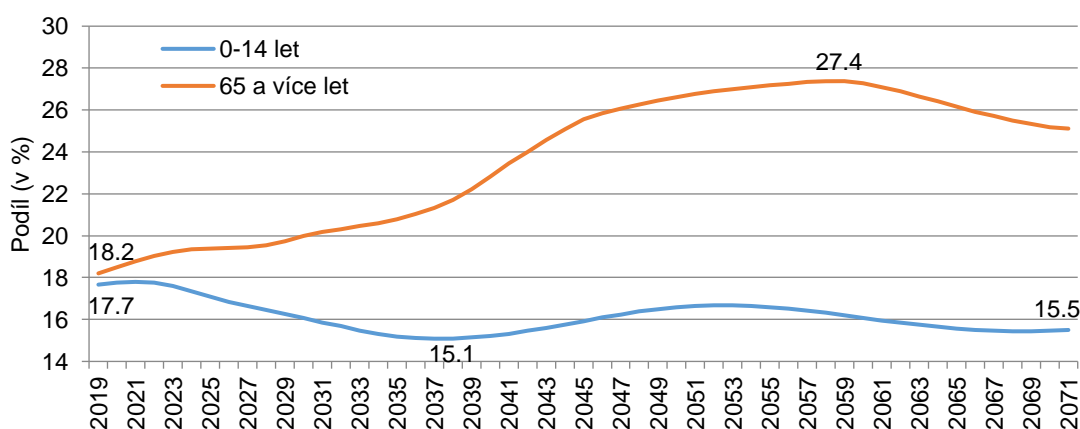
¹³ Projekce obyvatelstva ve Středočeském kraji do roku 2070. Dostupné z:

<https://www.czso.cz/csu/xs/projekce-obyvatelstva-ve-stredoceskem-kraji-do-roku-2070>.

Větší rozdíly jsou zřetelné v zastoupení **osob 65letých** a starších; zatímco v roce 2019 tvořily tyto osoby v obyvatelstvu Středočeského kraje 18,2 %, **počátkem roku 2071 je očekáváno 25,1 %, nejméně ze všech krajů**. Následovat by mělo hl. m. Praha (25,7 %) a Plzeňský kraj (27,4 %). Největší zastoupení seniorů by měly vykazovat kraje Zlínský (31,0 %), Moravskoslezský (30,7 %) a Kraj Vysočina (30,4 %). Nárůst zastoupení osob 65letých a starších by měl činit ve Středočeském kraji 6,92 p. b., menší nárůst by měl být zaznamenán jen v hl. m. Praze (o 6,80 p. b.). Největší vzestup zastoupení 65letých a starších osob je očekáváno v krajích Moravskoslezském (o 11,08 p. b.), Zlínském (o 10,67 p. b.) a Kraji Vysočina (o 10,28 p. b.).

Třebaže by měl po celé období počet obyvatel Středočeského kraje stoupat, na tomto nárůstu by se měl od roku 2023 podílet výhradně přírůstek stěhováním. Převaha zemřelých nad živě narozenými dětmi by se měla prohlubovat mezi roky 2023 a 2032 až na přirozený úbytek ve výši okolo 2,0 tisíc osob, poté je možné sledovat zlepšení na mírný přirozený úbytek okolo 200 osob v roce 2045, ovšem poté je možné očekávat daleko větší převahu zemřelých osob nad živě narozenými dětmi až na hodnotu okolo 4,4 tisíce osob v roce 2065.

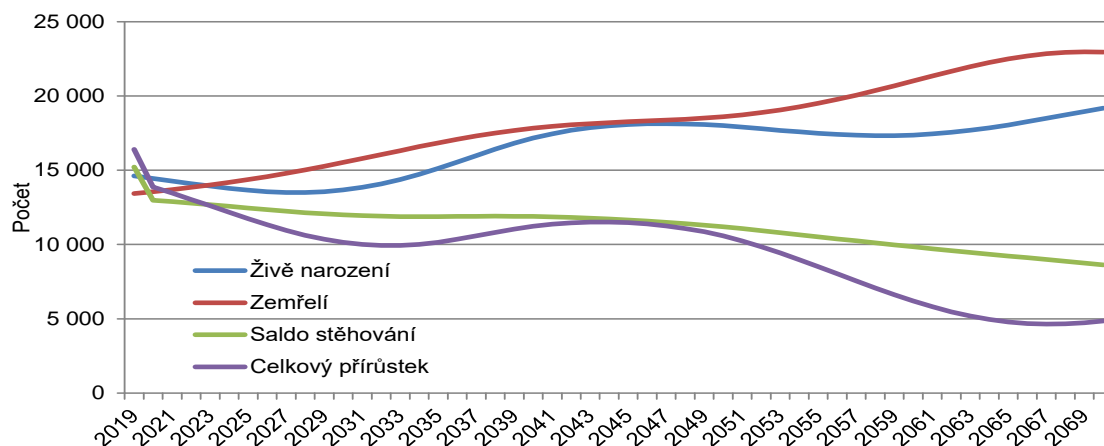
Graf 9 Podíl osob ve věku 0–14 let a 65 a více let ve Středočeském kraji v letech 2019 až 2071

Zdroj: ČSÚ

Pro projekci obyvatelstva Středočeského kraje byly brány v úvahu předpoklady budoucího vývoje některých parametrů plodnosti a úmrtnosti. U hodnot úhrnné plodnosti je možné až do roku 2050 předpokládat nárůst na 1,79 dětí na ženu, mírné zvýšení je očekáváno u průměrného věku matky při narození dítěte z 30,2 na 30,7 let. Příznivý vývoj úmrtnostních poměrů souhrnně reflektuje naděje dožití při narození až na hodnotu 84,8 let pro muže v roce 2070 (oproti roku 2019 se jedná o vzestup o 8,1 let), u žen je očekáván nárůst o 6,6 let, a to z 82,1 let na 88,6 let.

Graf 10 Živě narození, zemřelí a stěhováním ve Středočeském kraji v letech 2019 až 2071

Zdroj: ČSÚ

3.1.12. Kriminalita

V období let 2010–2019 bylo ve Středočeském kraji registrováno dle Policejního prezidia ČR celkem 287,6 tisíc trestných činů. Nevíce to bylo 38,2 tisíce v roce 2010, nejméně pak v roce 2018, a to 19,2 tisíce. Z celorepublikového pohledu se jednalo o podprůměrnou hodnotu; zatímco na tisíc obyvatel činil v roce 2019 celorepublikový průměr 18,7 registrovaných trestných činů, ve Středočeském kraji to bylo 14,8, což představovalo šestou nejnižší hodnotu.

Ve Středočeském kraji byly zaznamenány z pohledu registrovaných trestných činů na tisíc obyvatel nejvyšší hodnoty v okresech Mladá Boleslav (17,7 %), Kladno (17,3 %) a Příbram (15,4 %), nejméně to bylo v okresech Kutná Hora (11,8 %), Benešov (12,5 %) a Nymburk (12,6 %).

V oblasti páchaní trestné činnosti zaznamenal Středočeský kraj v letech 2016–2018 v porovnání s ostatními kraji příznivých hodnot. Průměrná roční intenzita stíhaných osob (v přepočtu na tisíc obyvatel) byla v mezikrajském pořadí u mužů čtvrtou nejnižší (11 na tisíc mužů) a u žen třetí nejnižší (2 na tisíc žen). V případech objasněných kriminálních skutků byla průměrná roční intenzita u mužů také čtvrtou nejnižší (13 na tisíc mužů) a u žen dokonce druhou nejnižší (2 na tisíc žen). Kromě Středočeského kraje byla nižší intenzita v ČR dosahována také ve Zlínském, Plzeňském a Pardubickém kraji. Naopak nejvyšší regionální intenzitu kriminality zaznamenal Ústecký kraj, a to jak u mužů (stíhaní – 21 ‰, objasněné činy – 22 ‰), tak u žen (stíhané i objasněné činy – 5 ‰).

3.1.13. Vzdělávání¹⁴

Ve Středočeském kraji docházelo v posledních letech k nárůstu počtu dětí a žáků v mateřských a základních školách.

Ve školním roce 2018/2019 bylo celkem 789 mateřských škol (dále „MŠ“), které navštěvovalo 50 797 dětí, na jednoho učitele pak připadalo průměrně 11,75 dětí. Z celkového počtu MŠ jich 687 zřizují obce a města, 86 soukromé subjekty, 9 zřizuje kraj a 7 církve. Základních škol (dále „ZŠ“) bylo ve školním roce 2018/2019 ve Středočeském kraji celkem 557, navštěvovalo je 129 519 žáků, na jednoho učitele připadlo průměrně 15,5 žáků. Zřizovatelem 479 ZŠ jsou obce, 39 soukromé subjekty, 31 kraj, 4 MŠMT a 4 církve. Nejvyšší nárůst počtu dětí v MŠ a ZŠ byl zaznamenán v zázemí Prahy – tato skutečnost vycházela z demografického vývoje a souvisela zejména s přistěhováním mladých rodin.

Ve Středočeském kraji bylo ve školním roce 2018/2019 celkem 152 středních škol, na kterých studovalo celkem 39 506 studentů, z toho 37 477 (tj. 95 %) formou denního studia. Na vyšších odborných školách Středočeského kraje, kterých bylo v kraji celkem 19, studovalo ve školním roce 2018/2019 celkem 1 365 studentů, z toho 606 (tj. 44 %) formou denního studia. Na území Středočeského kraje neměla sídlo žádná státní vysoká škola. Středočeský kraj je sídlem pouze dvou soukromých vysokých škol, na kterých ve školním roce 2018/2019 studovalo celkem 1 183 studentů se státním občanstvím ČR.

Na vyšších odborných a středních školách za tříleté období 2016–2019 bylo patrné, že ve srovnání se středními školami na vyšších odborných školách při zachování počtu škol klesal počet přijímaných studentů, jakož i absolventů.

3.1.14. Životní podmínky domácností¹⁵

Podle výsledků šetření „Životní podmínky 2019“ patřily příjmy středočeských domácností k nejvyšším mezi kraji, vyšších příjmů dosahovaly pouze domácnosti v hlavním městě. Čistý roční peněžní příjem na člena domácnosti 197 tisíc Kč byl o necelé 2 tisíce Kč vyšší než celorepublikový průměr. Středočeské domácnosti byly oproti průměru republiky vícečlenné, vyšší byl podíl pracujících členů a vyživovaných dětí, méně bylo nezaměstnaných a nepracujících důchodců. Častěji, než byl průměr republiky, bydleli Středočeši ve vlastním domě a v bytech s více místnostmi. I díky tomu patřil průměrný podíl výdajů na bydlení z čistého příjmu domácnosti k nejnižším mezi kraji. Přestože středočeské domácnosti dosahovaly zpravidla příznivějších výsledků v oblasti životních podmínek, než tomu bylo v celé ČR, bývaly subjektivní názory domácností častěji negativnější než u celorepublikového průměru.

¹⁴ Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/20-vzdelavani-otd8z6uhj6> .

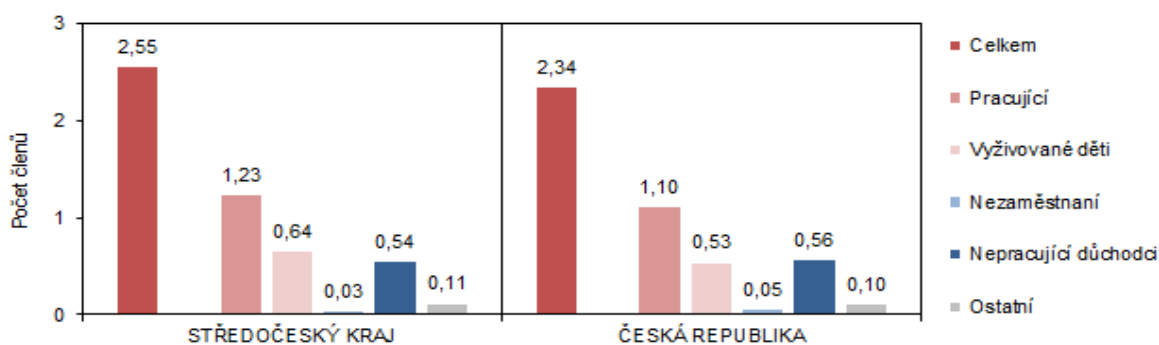
¹⁵ Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xs/zivotni-podminky-stredoceskych-domacnosti-v-roce-2019> .

V roce 2019 hospodařilo ve Středočeském kraji 524 tisíc domácností a v nich 1 335 tisíc osob. Na jednu domácnost tak průměrně připadalo 2,55 osob. Středočeské domácnosti patřily dlouhodobě k regionům s průměrně vyšším počtem členů, v roce 2019 byl průměrný počet osob na jednu domácnost z mezikrajského pohledu úplně nejvyšší.

Tyto výsledky korespondovaly s charakterem regionů ČR; vyššího počtu členů domácnosti dosahovaly zpravidla oblasti venkovského charakteru, naopak nižšího počtu oblastí s vyšším podílem městského obyvatelstva.

V souvislosti s demografickými charakteristikami zaznamenaly středočeské domácnosti v mezikrajském srovnání také nejvyššího průměrného počtu vyživovaných dětí na domácnost (0,64) a v kombinaci s vyšší zaměstnaností zároveň i nejvyššího průměrného počtu pracujících členů v domácnosti (1,23). Naopak průměrné počty nezaměstnaných (0,03) a nepracujících důchodců (0,54) patřily mezi kraje k těm nejnižším.

Graf 11 Průměrný počet členů domácnosti celkem a podle ekonomické aktivity

Zdroj: výběrové šetření „Životní podmínky 2019“

Příjmy osob a domácností byly zjišťovány vždy za rok předcházející šetření. Hrubý roční peněžní příjem na člena domácnosti činil ve Středočeském kraji v roce 2018 průměrně 236,4 tisíc Kč, průměrný roční čistý peněžní příjem na osobu dosahoval za kraj výše 196,9 tisíc Kč a o 1,0 % přesahoval republikový průměr (195,1 tisíc Kč). Nejčastějším příjmovým pásmem, ve kterém se nacházela více než čtvrtina středočeských domácností, byly příjmy ve výši 12–15 tisíc Kč na osobu (26,6 % domácností). Podíly domácností s vyššími příjmy byly vyšší než průměry ČR, naopak u nižších příjmových skupin byly v porovnání s ČR nižší.

Součástí šetření bylo také zjišťování subjektivních názorů člena domácnosti na socioekonomickou situaci celé domácnosti. Z výsledků vyplývá, že necelá polovina středočeských domácností vycházela se svými příjmy bez obtíží, zbylé domácnosti již měly se svou finanční situací určité obtíže.

I přesto, že příjmy středočeských domácností patřily republikově k nadprůměrným, podíl domácností, které subjektivně neměly problém svým příjmem pokrýt chod domácnosti (48 %), byl nižší než podíl domácností v celé ČR (57 %).

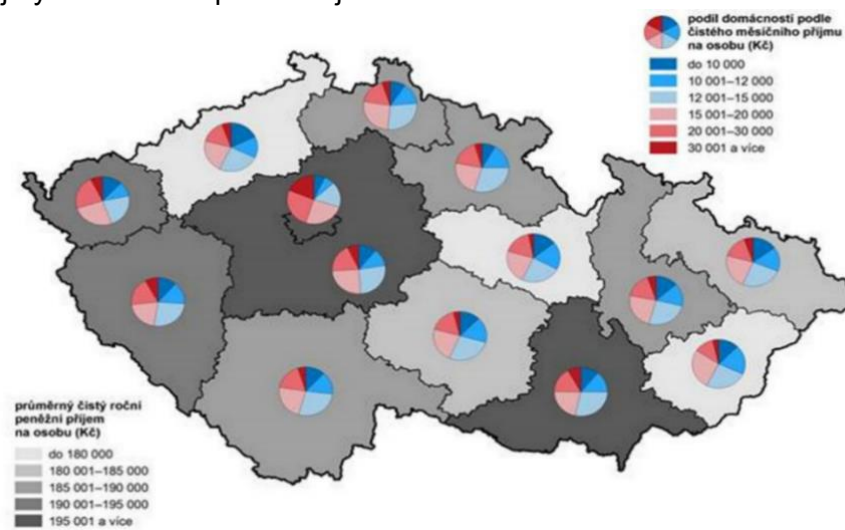
Úroveň bydlení patří k základním ukazatelům životního standardu. Téměř polovina domácností v kraji bydlela ve vlastním domě, což odpovídá charakteru bydlení ve Středočeském kraji, tedy skutečnosti, že je zde vyšší podíl bytů v rodinných domech, než je tomu u jiných krajů. Podíly domácností s jinými typy vlastnického poměru k obývanému bytu (osobní, družstevní, pronájem) byly díky tomu naopak celorepublikově podprůměrné.

Středočeské domácnosti vydaly na bydlení měsíčně průměrně 5 576 Kč, tedy o něco méně než v ČR (5 799 Kč). Náklady na bydlení představovaly z příjmů středočeské domácnosti 13,3 %. To bylo téměř o 2procentní body méně než u celorepublikového průměru (15,2 %); nižší podíl dosahovaly domácnosti už jen v Kraji Vysočina (12,3 %) a v kraji Jihočeském (13,1 %). Nejvyšší náklady na bydlení vynakládaly domácnosti v hlavním městě (18,1 %) a Ústeckém kraji (19,0 %), tedy v krajích, kde převládal městský typ bydlení spojený s vyššími náklady.

Nejvyšší výdajovou položkou na bydlení byly pro středočeské domácnosti poplatky za elektřinu. Měsíční průměr těchto poplatků činil 1 805 Kč, představoval téměř třetinu výdajů za bydlení a byl nejvyšší mezi kraji. Ostatní měsíční poplatky související s bydlením byly

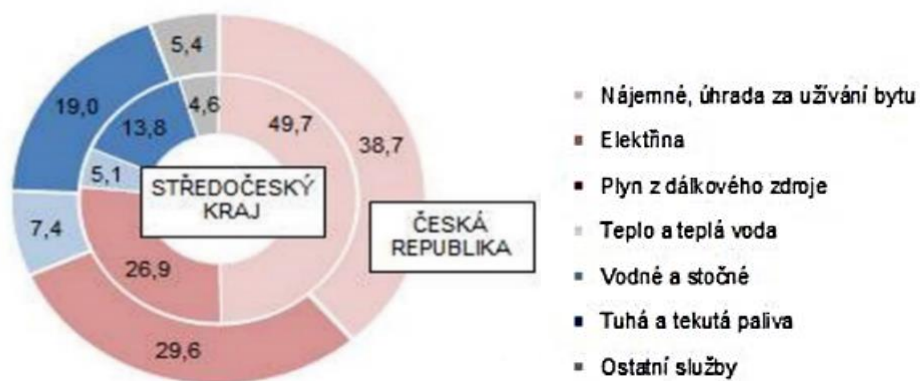
zpravidla nižší než celorepublikový průměr, výjimkou byly díky typu bydlení domácnosti v kraji jen poplatky za tuhá a tekutá paliva, které byly vyšší než v celé ČR.

Obrázek 4 Příjmy domácností podle krajů v roce 2018

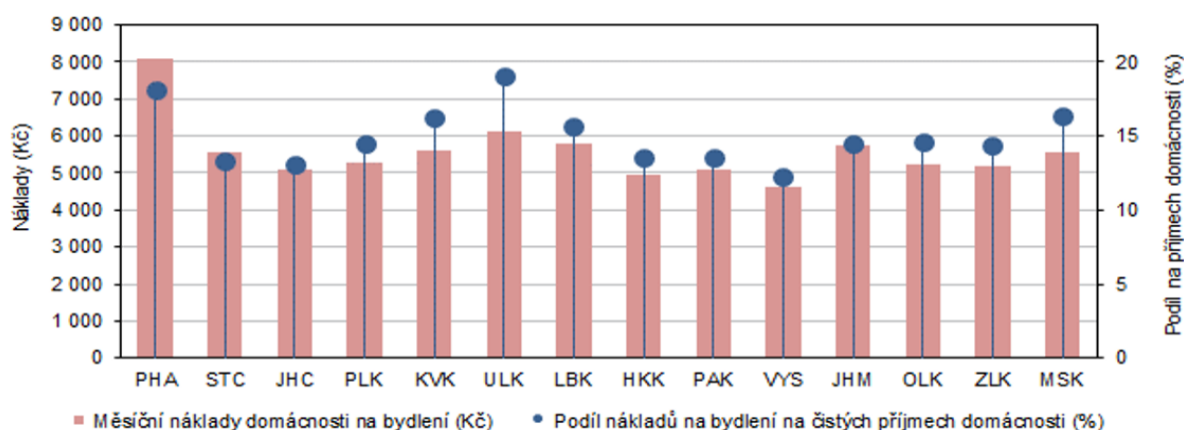
Zdroj: výběrové šetření „Životní podmínky 2019“

Graf 112 Struktura nákladů domácností na bydlení (v %)

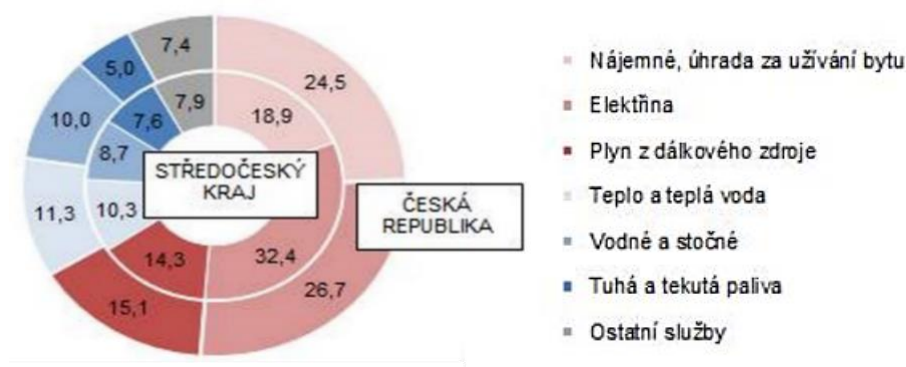
Zdroj: výběrové šetření „Životní podmínky 2019“

Graf 12 Průměrné měsíční náklady na bydlení domácnosti podle krajů

Zdroj: výběrové šetření „Životní podmínky 2019“

Graf 14 Struktura nákladů domácností na bydlení (v %)

Zdroj: výběrové šetření „Životní podmínky 2019“

3.2. Informovanost o prarodinných aktivitách Středočeského kraje

V kraji zatím nebyl jednotný systém monitorování a prezentace potřeb aktivit pro rodiny. Tyto informace byly obecně distribuovány zejména prostřednictvím webových stránek kraje. Prarodinné aktivity byly podporovány především prostřednictvím dotací v rámci Humanitárního fondu Středočeského kraje (dále jen „HUF“). Kraj také realizoval ve spolupráci s obcemi tzv. projekt Posez – pomoc seniorům a zdravotně postiženým. Jedná se o síť, která má (doposud) 6 bezbariérových kontaktních míst v kraji, kde uvedené cílové skupiny naleznou pomoc, poradenství, podporu a zapojení v nejrůznějších oblastech.

Dotace ze Středočeského kraje byly poskytovány dle důležitosti z pohledu cílů a poslání HUF SOC., resp. z hlediska potřeb Středočeského kraje.

Nejvyšší prioritu měly takové služby nebo aktivity, realizované v rámci registrovaných sociálních služeb v oblasti péče, směřující k osobám tělesně postiženým v dětském věku, osobám se zdravotním postižením s problémovým chováním, osobám se zdravotním postižením všeobecně a seniorům. Ostatní cílové skupiny (rodina, mládež, osoby ohrožené sociálním vyloučením nebo se sociálně patologickými jevy) v oblasti prevence měly v HUF SOC. nejnižší prioritu, z podstaty zaměření celého dotačního programu. Mateřská nebo rodinná centra, jakožto neregistrované sociální služby a aktivity spíše komunitního charakteru a pro intaktní populaci, nepatřila dle Programu k prioritně podporovaným oblastem, což se projevilo i v rámci hodnocení Hodnotící komise HUF SOC.

V případě, kdy celková výše (počet) dotačních žádostí výrazně převyšovala alokované prostředky ve fondu (35 mil. Kč každý rok), tato centra zůstala často ve výsledném pořadí dle hodnocení bez přidělení dotace. Výjimka byla v roce 2017, kdy finanční prostředky pokryly žádosti všech žadatelů, tudíž i konkrétně 11 mateřských a rodinných center.¹⁶

Tabulka 1 Žádosti mateřských a rodinných center v letech 2017 až 2020

	2017		2018		2019		2020	
	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%
žádosti celkem	124	100	114	100	100	100	102	100
žádosti úspěšné	124	100	69	61	85	85	93	91
žádosti neúspěšné	0	0	45	39	15	15	9	9
žádosti mateřských a rodinných center celkem	11	100	13	100	10	100	6	100
neúspěšné žádosti mateřských a rodinných center	0	0	13	100	8	80	6	100

Zdroj: Mgr. P. Hrubý, Krajský úřad Středočeského kraje (2020)

3.3. Podpora rodinné politiky a vzdělávání

Vytvoření příznivého společenského klimatu vůči rodinám je v současné době důležitým nástrojem podpory soudržnosti celé společnosti. Rodina má být chráněna, zároveň však má být posilována její autonomie. Tohoto cíle lze dosáhnout posílením stability a odolnosti rodin, které se opírají o základní rodinné hodnoty. Cesta účinné podpory rodin ze strany společnosti vede přes provázané veřejné politiky.

3.3.1. Východiska

Stabilní a prosperující rodina je zásadním prostorem pro rozvoj lidského potenciálu všech svých členů a zároveň zárukou udržitelného rozvoje společnosti.¹⁷

Východiska – role rodiny v současné společnosti:

1. Současná společnost má ve fungující rodině **optimální záruku svého biologického a kulturního přežití.**
2. V dramaticky proměňujícím se světě je právě rodina **přirozeným garantem a nositelem principu udržitelného rozvoje.**
3. V běžném životě i v náročných a nečekaných situacích je rodina **útočištěm pro jednotlivce, spolehlivým partnerem pro stát a stabilizujícím prvkem pro společnost.**
4. **Spokojenost rodiny se odvíjí od šancí všech členů** na dobrý osobní, pracovní a společenský život.
5. Je třeba respektovat, že **rodinu tvoří neopakovatelní jedinci**, proto má **každá rodina své specifické rysy a potřeby.**
6. **Všem rodičům záleží na rozvoji a dobré budoucnosti svých dětí**, situace některých, například samoživitelek a samoživitelů, je však v konkrétních momentech komplikovanější.¹⁸
7. Všechny základní funkce rodiny se naplňují v rodině stabilní.¹⁹

¹⁶ Informace z Krajského úřadu Středočeského kraje poskytl Mgr. P. Hrubý (2020).

¹⁷ Koncepce RP, MPSV 2017.

¹⁸ Šulová, L. 2018. Vystoupení v rámci kulatého stolu „Jaké problémy v rodinách vznikají a co je jejich příčinou“, Krajská rodinná politika. Pardubický kraj, 3.4.

¹⁹ Stabilitou rodiny je v kontextu KRP míněna kvalita vztahů mezi jednotlivými členy. Jedinci žijící ve stabilních vztazích si uvědomují, že vazby mají svou dynamiku, počítají s tím, že je třeba je rozvíjet a pečovat o ně. Rodinný vztah vnímají jako pozitivní hodnotu, jako příležitost poznávat v bezpečném prostředí vzájemných rodinných interakcí potenciál vlastní i druhých. Rodinné závazky nejsou v rámci

3.3.2. Princip udržitelného rozvoje – mezigenerační solidarita a soudržnost

Generace rodičů si přeje co nejlépe prožít vlastní život, zároveň ale vynakládá velké úsilí, aby následující generace měla šance na život ještě lepší. Tento princip je zásadní i pro současnou fungující rodinu 21. století.

Správně nastavená krajská rodinná politika usilující o posilování mezigenerační soudržnosti pracuje také s dalším rozměrem obecně přijímaného principu udržitelného rozvoje: odrazovým můstkem odpovědného chování každé generace je pochopení faktu, že její vlastní fyzická existence je v jistém smyslu darem generace předchozí. Tento prvek v současné nukleárně vnímané rodině často v praxi ustupuje do pozadí.

Při sledování hlavního strategického cíle, podpořit stabilitu a odolnost rodin v kraji, je třeba mít na zřeteli nejen aktuální situaci, ale také reálné možnosti, které má Středočeský kraj na úrovni samosprávy i přenesené státní správy.

Kraj negarantuje neměnné a trvale optimální podmínky, v nichž rodiny žijí. Lze však stanovit reálná opatření, kterými podpoří stabilitu vztahů uvnitř rodiny a zvýší její odolnost, aby rodina zvládala zátěže, kreativně hledala cesty, jak odpovědět na aktuální výzvy a byla otevřená k efektivnímu využívání šancí na spokojený život.

Návrh tak je zcela v souladu s „*Koncepcí rodinné politiky*“ (MPSV, 2017), která má jako jeden z hlavních cílů posílení autonomie rodiny a zároveň její vysoké společenské ocenění.²⁰

3.3.3. Stabilita a odolnost rodin

Stabilita rodiny je v kontextu Návrhu určována úrovní kvality a pevnosti vztahů mezi jednotlivými členy. V tomto smyslu lze využít širokou definici zdraví WHO²¹ a – v rámci chápání zdraví jako bio-sociálního jevu – vyjít z typických rysů stabilní rodiny. Ve stabilní rodině je samozřejmé poskytování a přijímání vzájemné opory, které plyne z pozitivních citových vztahů a přináší pocit bezpečí. Mezi všemi členy probíhá srozumitelná, otevřená a upřímná komunikace a za všech okolností panuje vzájemný respekt. Zdravá rodina je typická proměnlivou dělbou rolí, protože tak nejlépe reaguje na měnící se situaci (např. narození dítěte), na průběh vývojových fází jednotlivých členů (např. dospívání dítěte, stárnutí prarodičů) i na potřeby, které jsou s tím spojeny. Rodinu lze tak vnímat jako síť vztahů, které nejsou neměnné, ale stále se proměňují. **Každá změna u některého z členů rodiny má vliv na rodinu celou.**²² Rodina je také školou vztahů: jednotlivci mají příležitost osvojit si v bezpečném prostředí fungující rodiny dovednosti, které mají k dispozici pro další profesní a občanský život.²³

Rodinu destabilizuje a vnitřně ohrožuje sobecké zaměření některého z členů na uspokojení pouze vlastních potřeb, nereálná představa o ideální podobě vztahů, neochota pečovat o ně, neschopnost sledovat, jak se možnosti a potřeby dalších členů rodiny mění. Stabilitu celé rodiny ohrožují výrazná partnerská selhání, nezvládnutí rodičovských povinností a ohrožení mezigeneračních vazeb.²⁴

---

stabilních vztahů zátěž, ale záruka vzájemné podpory. Zejména proto mají členové zájem na udržení těchto vztahů a jsou motivováni a odhodláni porouchané vazby léčit a opravovat.

V rámci fungující nukleární rodiny se jedná o stabilní vazby mezi členy užší rodiny: vazby partnerské mezi rodiči, vazby mezi rodiči a dětmi, ale také o vazby mezigenerační a vazby v rámci jedné generace (vztah mezi prarodiči a rodiči, prarodiči a vnoučaty a mezi sourozenci). V tomto smyslu je rodina školou vztahů.

Nováková, N. 2017. Vystoupení na mezinárodní konferenci Building Family-Friendly Nations, Making Families strong again, Global Forum for Political Leaders „Role rodiny pro budoucnost“. Budapešť. 26.5.

²⁰ Koncepce RP, MPSV 2017

²¹ WHO (WorldHealthOrganization) - definice „zdraví“: „Zdraví je stav úplné fyzické, duševní a sociální pohody, nikoli pouze nepřítomnost nemoci nebo zdravotního postižení“.

²² Matějček 2005. Výbor z díla. Praha: Nakladatelství Karolinum.

²³ Nováková, N. 2018. Vystoupení v rámci kulatého stolu „Rodina po staru, životní nutnost nebo přežitek, Rodinná výchova v rámcových a školních vzdělávacích programech“, Krajská rodinná politika. Liberec 16.5.

²⁴ Šulová, L. 2018. Vystoupení v rámci kulatého stolu „Jaké problémy v rodinách vznikají a co je jejich příčinou“, Krajská rodinná politika. Pardubický kraj, 3.4.

Představy o možných podobách rodiny se v posledních desetiletích proměnily, ale základní atributy zůstávají (blízkost, propojenost rodinných vztahů, domov, bezpečí a zázemí, smysl života, nukleární rodina²⁵ složená z rodičů a dětí, prarodiče). Nestabilita partnerských soužití je stále považována za velice znepokojující (86 % dotázaných). Negativní dopad na děti vnímá 71 % dotázaných.²⁶

Silným negativním faktorem ohrožujícím všechny oblasti života jednotlivců i celých rodin je rizikové chování některého z členů (především různé druhy závislostí na alkoholu, drogách, virtuálních drogách – netolismus²⁷). Publikace Státního zdravotního ústavu, která shrnuje výsledky dlouhodobého výzkumu (GeoQol1995 – 2011)²⁸ konstatuje, že v oblasti rizikového chování mládeže do 15 let je ČR bohužel na prvních příčkách. Zároveň ukazuje šíři vlivných rizikových faktorů²⁹ a také roli rodiny, školy a obce jako možných faktorů ochranných.³⁰ Z hlediska dlouhodobého časového horizontu krajských politik je důležité, že právě generace dětí, která se zúčastnila výzkumu,³¹ bude v nejbližších letech na cestě k založení rodiny.

Odolnost rodiny je v Návrhu chápána jako schopnost tohoto základního stavebního prvku společnosti vyrovnat se s nečekanými a náročnými situacemi. Fungující rodina využívá vlastní strategie³², které sníží pravděpodobnost, že dojde ke krizovým situacím. Pokud obtížná situace nastane, je rodina jako celek schopna zmobilizovat své silné stránky a od okamžiku, kdy situace nastane, usiluje o snížení možných negativních dopadů. Fungující rodina je odhodlána i ve stresové situaci plnit, alespoň na základní úrovni, své funkce a neztrácí důvěru v možné pozitivní vyřešení problémů. Ve vzájemné podpoře svých členů dokonce bere v úvahu i možný posilující konečný efekt, který vyplyne z úspěšné výzvy³³.

Odolnost fungujících rodin se prokáže zejména tehdy, musí-li se vyrovnat s působením faktorů, na které nemají přímý vliv. Může se jednat o závažné onemocnění některého z členů, ale také o hrozbu onemocnění, jak se ukázalo v roce 2020 v souvislosti s pandemií Covid-19, o negativní vliv vztahů v zaměstnání, o vliv, nebo dokonce tlak, vrstevnické skupiny na děti, o záměrné poškozování partnerských vztahů, o šíření pomluv nebo jiný vnější stresový faktor³⁴.

²⁵ Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Nukle%C3%A1rn%C3%AD_rodina

²⁶ Zpráva o rodině 2020 [online]. VÚPSV. 2020. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Zpr%C3%A1va%20o%20rodin%C4%9B%202020.pdf/c3bdc63d-9c95-497d-bded-6a15e9890abd>.

²⁷ *Netolismus* je chorobná závislost na internetu ve všech formách (hraní webových her, chatování, sledování e-mailů, surfování apod. Zahrnuje také závislost na tzv. virtuálních drogách, lze tam zařadit i mobilní telefon. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/netolismus>.

²⁸ GeoQol – Centrum výzkumu zdraví, kvality života a životního stylu v geo – demografických a společensko-ekonomických souvislostech je pracovní skupina složená především z vědecko-pedagogických pracovníků a doktorandů katedry sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty UK.

²⁹ Džúrová a kol. 2015.

³⁰ Nováková, N. v Džúrová, D. a kol. 2015 Zdravotně rizikové chování mládeže v Česku. Státní zdravotní ústav, kap. 8, Cesta ke zdravému městu.

³¹ Výzkumu Geoqol se zúčastnili patnáctiletí a šestnáctiletí z 22 lokalit v celé ČR. Mezi nimi také žáci z měst ve Středočeském kraji: Benešov, Brandýs nad Labem – Stará Boleslav, Český Brod a Nymburk.

³² National Network for Family Resiliency, Children, Youth and Families Network, CSREES-USDA (1995). McCubbin, H. I. and Patterson, J. M., (1983).

³³ GeoQol – Centrum výzkumu zdraví, kvality života a životního stylu v geo – demografických a společensko-ekonomických souvislostech je pracovní skupina složená především z vědecko-pedagogických pracovníků a doktorandů katedry sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty UK. Výzkumu Geoqol se zúčastnili patnáctiletí a šestnáctiletí z 22 lokalit v celé ČR. Mezi nimi také žáci z měst ve Středočeském kraji: Benešov, Brandýs nad Labem – Stará Boleslav, Český Brod a Nymburk.

³⁴ Pro stabilitu rodiny nejsou rizikové pouze vnitřní faktory, tj. míra shody mezi partnery v různých oblastech, ale např. i situace na trhu práce, která má vazbu na ekonomickou soběstačnost rodiny. Mezi nejčastější negativní jevy (shodně po více než jedné třetině podle výzkumu Rodina 2019, kterým rodiny čelí, se podle jejich výpovědí řadí problémy s materiálním zabezpečením a partnerské problémy, jako jsou např. konflikty, nevěra, násilí. (Zpráva o rodině 2020, 7.4).

3.3.4. Role samospráv v podpoře stability rodin

Jako podpůrná síť pro udržení stability a odolnosti konkrétní rodiny mohou účinně fungovat pevné vztahy v širší rodině. Specifickým rysem nárůstu populace ve Středočeském kraji je však přistěhování mladých rodin ze všech částí ČR. Mladé rodiny se tak ocitají v situaci, kdy často nemají širší rodinu nablízku, o to větší roli pak hrají dobře nastavené vztahy a vstřícná atmosféra v rámci nejbližší sousedské komunity, v obci a v regionu. Obce, města a kraj mohou být podporujícím partnerem rodin prostřednictvím celého kulturně vzdělávacího systému i prostřednictvím podporovaných projektů pestré škály neziskových organizací.

3.3.5. Vazba mezi rodinou a školou

Zájem rodičů se zcela kryje se základním cílem instituce škola. Společným cílem je zvýšit šanci dětí na dobrý osobní, profesní a občanský život. Míra dosažitelnosti tohoto cíle se odvíjí od kondice, v jaké škola a rodina jsou a budou.

Vazbu rodiny a školy není třeba dlouze prokazovat. Úspěšná vzdělávací dráha přímo ovlivňuje šanci na dobré pracovní uplatnění a nutnost celoživotního vzdělávání se netýká jen dětí, ale i rodičů či prarodičů.

Dalším důležitým aspektem je výchovná funkce školy, která se ani v mezinárodním měřítku neztrácí, ale naopak, vzhledem k obecně menší stabilitě rodin, vystupuje do popředí. Zároveň je zcela zřejmé, že rodiče logicky uplatňují své právo mít rozhodující slovo ve výchově svých dětí. Toto právo se opírá o povinnost a odpovědnost: Zabezpečit zdravý tělesný, citový a mravní vývoj svých dětí.³⁵

Návrh se snaží zachytit reálnou situaci na pomezí rodiny a školy a doporučit taková opatření, která umožní co nejlepší formu partnerství mezi školou a rodinou³⁶. Je třeba mít na paměti, že škola je státem garantovaná veřejná služba, která je poskytována rodinám prostřednictvím zřizovatelů. Nejčastějšími zřizovateli mateřských a základních škol jsou obce a svazky obcí, hlavním zřizovatelem středních škol a speciálních škol je kraj. Školy všech typů mohou za zákonem stanovených podmínek zřizovat také soukromé subjekty a oprávněné církve. Tato variabilita odpovídá barvitosti hodnotového zaměření rodin v jednotlivých krajích i v menších regionálních strukturách na územích obcí s rozšířenou působností.

Rodina se v rámci praktického fungování neobejde bez podpory samosprávy a samospráva naopak může významně přispět ke spokojenosti a stabilitě svých rodin. Návrhy opatření v tomto dokumentu usilují o nalezení některých finančně nenáročných, ale účinných cest.

3.3.6. Aktuální situace ve Středočeském kraji

Pro spokojený život rodin v Kraji je důležité, aby rodiče měli dostupné informace o specifických rysech a kvalitě vzdělávacích zařízení pro své děti. Oblast vzdělávání není strukturálně propojena s rodinnou problematikou, a tak vstřícné kroky směrem k fungujícímu partnerství zřizovatele, školy a rodiny zcela závisejí na dobré vůli a iniciativě škol a obcí.

Většina rodin je prostřednictvím dětí na dlouhou dobu ve vzájemných interakcích se školou, proto dobrý start na vhodné škole často určí, zda bude mezi rodinou a školou soupeření, konflikty a napětí, nebo spolupráce a partnerství. Správné rozhodování ze strany rodiny je podmíněno otevřeností a přehledností informací o vzdělávacích možnostech v regionu.³⁷

³⁵ NOZ, z. 89/2012, §858.

³⁶ Povinnost školní docházky upravuje Školský zákon 561/2004 Sb. Podle § 34, je nově povinná předškolní docházka od začátku školního roku po dosažení 5 let, podle §36 je školní docházka povinná po dobu 9 let, celkem tedy zákon určuje rodinu jako příjemce veřejné služby po dobu 10 let.

³⁷ Nováková, N. 2018. Vystoupení v rámci kulatého stolu „Rodina jako příjemce a partner veřejné služby zvané škola“. Krajská rodinná politika. MPSV. Čelákovice 9.4.

3.3.7. Aktuální problémy škol v ČR a v kraji ve vztahu k rodinné politice

„Hlavní směry vzdělávací politiky ČR 2030+ (HVSP 2030+)“³⁸ konstatují, že mezi školami stejného typu existují velké rozdíly v kvalitě. ČR je takto vnímána i v mezinárodním měřítku. Obecně existují některé znepokojivé skutečnosti. Níže jsou uvedeny především ty, do jejichž řešení se může pozitivně zapojit rodina.

Dlouhodobá mezinárodní šetření PISA³⁹ ukazují, že trend výsledků, kterých naše děti dosahují ve třech základních kritériích (čtenářská, matematická a přírodovědná gramotnost), je klesající. Přes 20 % dětí ve Středočeském kraji, které právě končí základní vzdělání, a polovina žáků odborných učilišť, je pod základní úroveň (pod úroveň 2). Mají natolik omezené čtenářské dovednosti, že mohou mít potíže s porozuměním psanému textu v dalším vzdělávání, v práci i v běžném životě. Právě na čtenářskou gramotnost má přitom velký vliv rodinné prostředí.⁴⁰ Závěry šetření informují o vlivu sociokulturních podmínek a životního stylu rodiny na výsledky vzdělávání (hlad, nevyspaní, absence)⁴¹. Šetření PISA také upozorňuje, že již na druhém stupni základní školy se u řady žáků projevuje pocit, že vzdělání nemá smysl. Pokud se nejedná o přechodný stav způsobený náročným obdobím dospívání, pokračováním je tzv. předčasný odchod ze vzdělávání. Takoví žáci opouštějí střední vzdělávání, aniž je ukončili. V době velké poptávky po pracovních silách v řadě oborů žijí mladí, i jejich rodiny, v přesvědčení, že dobře se užít je snadné. Jak konstatují HVSP 2030+, vztah rodiny ke vzdělání, k získání kvalifikace a k vlastnímu seberozvoji je důležitý už od vstupu dítěte do školy. Pokud si dítě neosvojí pozitivní postoj včas, v době dospívání, kdy je autorita rodiny konfrontována s vlivem vrstevníků, může být cesta ke spokojenému životu výrazně ztížena.

HSVP 2030+ upozorňuje také na problém omezení vzdělanostní mobility, která výrazně ovlivňuje život rodin v kraji. V mezinárodním srovnání má celá ČR extrémně malou vzdělanostní mobilitu. Děti z rodin nějak znevýhodněných (vedle ekonomických problémů či problémů s bydlením to může být malá důležitost, kterou rodiče přisuzují vzdělání, nedostatek času, který rodiče chtějí nebo mohou věnovat podpoře vzdělávání svých dětí, neporozumění metodám, které škola uplatňuje) se ocitají v začarovaném kruhu. Bez ohledu na nadání, mladí lidé nerozvinou svůj potenciál, protože nemají motivaci dokončit střední vzdělání. Kvůli nutnosti nastoupit do zaměstnání nenastoupí na vysokou školu, nebo ji nedokončí. Zmenšené šance se tak přenáší mezi jednotlivými generacemi.⁴²

„Zpráva o rodině“ (2020) rozšiřuje obraz situace o další aspekt: skupina lidí, především mužů, s nedokončeným a nízkým vzděláním má statisticky menší šanci na navázání partnerského vztahu, nebo po rozchodu nového vztahu a na založení rodiny.

Dlouhodobý výzkum, který probíhal na Přírodovědecké fakultě UK (GeoQol)⁴³ se zabýval možnou příčinou neradostného evropského prvenství našich školáků v rizikovém chování (pravidelné kouření, časté pití alkoholu a kouření marihuany). Ukázalo se, že významným

³⁸ Hlavní směry vzdělávací politiky ČR 2030+, Pracovní verze ze dne 31. 10. 2019 určená k diskuzi. Zpracovala Externí expertní skupina pro přípravu Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2030+

³⁹ PISA Mezinárodní šetření PISA 2018, ČŠI, Národní zpráva 2019.

OECD (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj) je pořadatelem mezinárodního šetření PISA (Programme for International Student Assessment), které si od svého zahájení v roce 2000 získalo jedinečné postavení v oblasti mezinárodního měření výsledků vzdělávání žáků. Projekt PISA je převážně zaměřen na zjišťování úrovně dovedností, schopností a vědomostí, o nichž se předpokládá, že budou nezbytné pro úspěšné zapojení žáků do reálného konkurenčního prostředí a budou pro ně výhodou v dalším vzdělávání a na trhu práce. ČR je zapojena už od roku 2000. Šetření se soustředí na zjištění úrovně žáků v oblasti čtenářské, matematické a přírodovědné gramotnosti. Zejména čtenářská gramotnost hraje důležitou roli v mezipředmětových vztazích.

⁴⁰ HVSP 2030+, Šulová a kol. 2014. Význam domácí přípravy pro začínajícího školáka, Wolters Kluwer, Praha.

⁴¹ Zpráva o rodině 2020 [online] str 135. VÚPSV, 2020. Dostupné z:

<https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Zpr%C3%A1va%20o%20rodin%C4%9B%202020.pdf/c3bdc63d-9c95-497d-bded-6a15e9890abd>.

⁴² V dokumentu Hlavní směry vzdělávací politiky ČR 2030+ se užívá termín nízká vzdělanostní mobilita.

⁴³ GeoQol – Centrum výzkumu zdraví, kvality života a životního stylu v geo – demografických a společensko-ekonomických souvislostech je pracovní skupina složená především z vědecko-pedagogických pracovníků a doktorandů katedry sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty UK.

rizikovým faktorem je atmosféra v rodině a ve škole (bez ohledu na školní úspěšnost). Možná překvapivě se jako důležité ukázalo také to, jak děti vnímají z pohledu estetického okolí školy a domova.

Pro doplnění reálného obrazu o situaci ve školství uvádíme také fakt, že ve Středočeském kraji je nejvíce dětí s diagnostikovanými poruchami chování nebo kombinovanými poruchami.⁴⁴ Často se nejedná o děti méně inteligentní, jejich účinná podpora je však velmi náročná jak pro školu, tak pro stabilitu rodinných vztahů. Podle datové analýzy zveřejněné v roce 2019 všeobecně stále narůstá počet dětí s poruchami chování už od mateřských škol. Jedno z navrhovaných řešení – vytváření dostatečného počtu malých tříd nebo skupin v běžných základních školách, by zároveň pomohlo i rodičům, protože by usnadnilo spolupráci s pedagogy.⁴⁵

3.3.8. Východiska Krajské rodinné politiky při využití a vybalancování potenciálu rodiny a školy.

Návrh respektuje a podporuje vysokou míru autonomie každé rodiny (MPSV 2017). Návrh vnímá jako dobrý základ zákonem stanovený cíl všech škol: „rozvoj osobnosti člověka, který bude vybaven poznávacími a sociálními způsobilostmi, mravními a duchovními hodnotami pro osobní a občanský život, výkon povolání nebo pracovní činnosti, získávání informací a učení se v průběhu celého života“.⁴⁶ Závěr naznačených východisek ukazuje následující: Příležitosti, aby se člověk učil a dobře rozvíjel v oblasti vztahové a rozvinul kvalifikaci rodičovskou, jsou zejména dvě: rodina a škola.⁴⁷

3.3.9. Společenské vnímání rodiny

Průzkumy veřejného mínění týkající se důležitosti rodiny a manželství se navzájem výrazně liší: podle European Values Study 1991–2017⁴⁸ si 86 % lidí myslí, že rodina je důležitá, 83 % považuje manželství za důležitou instituci, 75 % si přeje mít děti narozené v manželství. Průzkum Sociologického ústavu AV ČR⁴⁹ konstatuje: veřejnost nepovažuje manželství za zbytečné (59 %), avšak rozvod je přijatelným vyřešením partnerských problémů (75 %). Zároveň si ale dotazovaní myslí, že děti z rozvedených párů se také častěji rozvedou (40 %). *Zpráva o rodině* (2020)⁵⁰ upozorňuje na zajímavý jev projevující se v rozsáhlých šetřeních: obecné představy o rodině, žitá praxe, tolerance k destabilizačním prvkům v rodině a partnerství a vnímání rizik nejsou ve společnosti vždy ve shodě.

Na *Fóru rodinné politiky* 2017 byl prezentován dlouhodobý výzkum o pozitivním vlivu manželství na zdravotní (fyzický i psychický) stav obou partnerů i narozených dětí⁵¹. Reálná čísla ve Středočeském kraji ukazují, že 78 % rodičů v úplných rodinách je sezdaných. Neúplných rodin žije v kraji 47 %, 10 % rodin je ohroženo chudobou a sociálním vyloučením. Velký počet neúplných rodin ještě neproказuje, že lidé nesměřují své osobní ambice, plány a sny do rodinného života, že nechtějí zakládat rodiny. Jedním z podstatných předpokladů dobrého fungování rodin jsou, jak bylo již konstatováno, dostatečně rozvinuté vztahové a rodičovské kompetence.

⁴⁴ Dostupné z: <https://www.kr-zlinsky.cz/koncepce-rodinne-a-seniorske-politiky-pro-obdobi-2020-2022-cl-4757.html> .

⁴⁵ Štech 2019. Analýza společného vzdělávání v zrcadle dat, EDUin, 6. 9. 2019.

⁴⁶ Školský zákon 561/2004 Sb. §2. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561> .

⁴⁷ Nováková, N. 2018. Vystoupení v rámci kulatého stolu“ Rodina jako příjemce a partner veřejné služby zvané škola“. Krajská rodinná politika. MPSV. Čelákovice 9.4.

⁴⁸ Dostupné z: <https://europeanvaluesstudy.eu/methodology-data-documentation/survey-2017/>

⁴⁹ Hamplová, D. 2017. Vystoupení v rámci workshopu „Struktura rodiny a kvalita života“. Fórum rodinné politiky, Plzeň. MPSV. 31.8.

⁵⁰ *Zpráva o rodině 2020* [online]. VÚPSV, 2020. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Zpr%C3%A1va%20o%20rodin%C4%9B%202020.pdf/c3bdc63d-9c95-497d-bded-6a15e9890abd>

⁵¹ Hamplová, D. 2017. Vystoupení v rámci workshopu „Struktura rodiny a kvalita života“. Fórum rodinné politiky, Plzeň. MPSV. 31.8.

Být spolehlivým partnerem a dobrým rodičem se zkrátka musíme učit. Proto jedna linie krajských opatření na podporu stabilní a odolné rodiny vede směrem k posílení rodinných a rodičovských kompetencí.

3.3.10. Rodina a škola jako dvě příležitosti pro rozvoj člověka v oblasti vztahů

V kontextu pilíře „Podpora stability a odolnosti rodin z pohledu vzdělávání“ je oblast edukace chápána v nejširším slova smyslu. Jedná se o cílevědomé vzdělávací a výchovné působení zacílené na přípravu pro úspěšný osobní, pracovní a společenský život. Učení je součástí celoživotního procesu zvaného socializace. V ideálním případě proběhne první fáze socializace v rodině, ve druhé fázi je hlavním partnerem rodiny škola a v dospělosti všechna další pracovní i společenská prostředí. Současný edukační model klade důraz na rozvoj tzv. kompetencí (k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální a pracovní). Vychází se z předpokladu, že všemu je třeba se učit. Do rámcových vzdělávacích programů není zahrnuta příprava na partnerský a rodinný život, víme však, že na takový úkol nemusí školní vzdělávací programy rezignovat. Existuje řada škol, které mají předmět rodinná výchova, učební plány, jak bylo řečeno, se však nemusí zveřejňovat. Další příležitostí pro rozvoj vztahových a rodinných či rodičovských kompetencí je v hodinách etické výchovy. Ta je od roku 2009 zavedena jako možný doplňující obor do rámcových vzdělávacích programů. Některé školy se zapojily do programu „Škola podporující zdraví“, který metodicky vede Státní zdravotní ústav. Tento projekt klade důraz na zdravé lidské vztahy uvnitř třídy, mezi třídami, mezi učiteli a žáky atd. ve škole, ale také na skutečně partnerské vztahy mezi rodiči a školou a mezi zřizovatelem, školou a rodiči. Jedná se o vynikající model, který může být inspirací pro realizaci opatření uváděných v tomto dokumentu.⁵²

3.4. Podpora rodin formou volnočasových aktivit

Středočeský kraj skýtá všem svým rodinám (s dětmi různého věku, vícegeneračním aj.) široký potenciál pro trávení volného času dle jejich možností a zájmů. Přizpůsobuje se tak změnám, které jsou nejvýraznější ze všech krajů ČR. Kraj se rozrůstá početně v důsledku masivního stěhování a přirozeného přírůstku a na rozdíl od většiny ostatních krajů se vyznačuje rostoucím trendem počtu obyvatel. Proces stárnutí je patrný u nárůstu osob starších 65 let. Nicméně se jedná o oblast s nejvyšším podílem dětí do věku 14 let. To, jakým způsobem rodina tráví svůj volný čas, je pro její vývoj a stabilitu zcela zásadní. Podpora finančně dostupných volnočasových aktivit může přispět k rovnováze rodinných vazeb.

Středočeským rodinám se nabízí možnost poznávání bohatého přírodního a kulturního bohatství kraje. K nim patří chráněné krajinné a turistické oblasti, historické památky, cyklotrasy, sportoviště, zoo a zábavní parky. Pořádá se zde řada akcí a slavností, nechybí možnosti koupání, rekreačního zázemí, sportovních aktivit, kulturních představení nebo pestré příležitosti k návštěvě zdejších muzeí, galerií či památníků. Kulturní a přírodní potenciál kraje má až nadregionální či mezinárodní charakter, podmínky pro cestovní ruch jsou však značně diferenciovány.⁵³

Kraj nabízí 68 muzeí, galerií a památníků, 43 svých poboček, 355 expozic a 632 uspořádaných výstav, památkových objektů se vstupným pak 46. Všechna zařízení nabízejí barvitou nabídku okruhů a programů k smysluplnému trávení volného času rodin. Možnost zavedení slevových systémů, pasů a dalších služeb pro rodiny pak může podpořit jejich finanční dostupnost pro rodiny s dětmi, jejichž počet je nejvyšší ze všech krajů.

⁵² Nejedlá, M. 2015. Vystoupení „Zdravý životní styl na středních školách, Projekt Státního zdravotního ústavu Školy podporující zdraví“. Poslanecká sněmovna ČR. Praha. 22.9.

⁵³ Český statistický úřad, Aktualizace Programu rozvoje cestovního ruchu Středočeského kraje na období 2015-2020.

3.5. Podpora rodin a možnosti využití rodinného poradenství ve Středočeském kraji

Zákon o sociálních službách (zákon č. 108/2006 Sb.)⁵⁴ definuje tzv. „manželské a rodinné poradny“. Rodinné a vztahové poradenství má v ČR tradici od 70. let, kdy začala být zakládána síť jednotlivých pracovišť v každém kraji. 1. 1. 2011 se jednotlivé Poradny pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy zřizované Středočeským krajem sloučily a v roce 2012 byl název změněn na Centrum psychologicko-sociálního poradenství Středočeského kraje (dále „CPSPS“), které má nyní celek osm samostatných pracovišť v kraji.

Manželské a rodinné poradenství je samostatný obor a ve spojení s kvalifikačními požadavky Asociace manželských a rodinných poradců se mu tedy věnují vysoce kvalifikovaní poradci a poradkyně, mnohdy i s psychoterapeutickým certifikátem, kteří jsou zároveň zapojeni do systému celoživotního vzdělávání včetně supervizí. Poradny jako příspěvková organizace tak poskytují bezplatné služby pro děti, mladistvé, dospělé a seniory a seniorky v oblasti psychologického a sociálního poradenství, případně další poradenství a služby, psychoterapii nebo působení v oblasti domácího násilí, náhradní rodinné péče, sociálně-právní ochrany a rodičovských dohod a spolupráce s navazujícími institucemi a službami (jako soudy, OSPOD⁵⁵ aj.). Služby jsou poskytovány individuálně, pro páry nebo celé rodiny a zahrnují primární, sekundární a terciární prevenci. Dle výroční zprávy za rok 2019⁵⁶ CPSPS vedlo více jak 2 700 „případů“ zahrnujících práci s jedincem, párem, nebo rodinou (či kombinace). Fyzicky v roce 2019 CPSPS využilo 4 107 osob v rámci asi 21 000 konzultací (okolo sedmi na případ). Vedle samotných konzultací CPSPS eviduje také na 1 240 intervencí (osobní, telefonické, mailové aj.) vedle běžné klientely v rámci vedených případů. Další data za roky 2016⁵⁷, 2017⁵⁸ a 2018⁵⁹ jsou pro srovnání patrná v tabulce.

Tabulka 2 Centra psychologicko-sociálního poradenství Středočeského kraje

Centra psychologicko-sociálního poradenství Středočeského kraje				
Rok	2016	2017	2018	2019
Počet osob, které využili služby poraden v daném roce:	4 032	4 067	3 875	4 107

(Pozn.: každý klient je započítán jednou, tento údaj nevyovídá o tom, kolikrát stejný klient využil služby poraden).
Zdroj: Výroční zprávy CPSPS za období 2016 až 2019.

Mezi nejčastější důvody návštěv v letech 2018 a 2019 patřilo: odcizení, krize vztahu, vztahy rodičů a dětí, výchovné problémy, partnerská krize, psychosomatika, reakce na rozchod s partnerem, chronická krize, sociálně-právní ochrana dětí, rodičovská nezkušenost.

Individuální, párová a rodinná práce je přitom propojená. **Jedinec spokojený sám se sebou a ve svém životě lépe vytváří spokojené vztahy a vyjednává očekávání v partnerství, což zase vytváří lepší možnost vyjednávání rodičovských rolí a potenciál spokojených rodičů. A spokojení rodiče jsou základem pro prospěch dítěte a stabilitu rodiny (ať už úplné nebo neúplné). Nelze tedy vnímat odděleně individuální péči o jedince a péči o rodinu s dětmi.** Propojenost vlastního rozvoje se stabilními vztahy a rodinami v kontextu požadavků dnešní doby zachycuje *Zpráva o rodině* (2017) takto:

„Překonávat mezigenerační odstup, etnické rozdíly, nacházet cestu k lidem jiného přesvědčení a umožňovat soužití lidí může snadněji ten, kdo byl vychováván v emoční jistotě

⁵⁴ Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>.

⁵⁵ OSPOD je zkratkou pro orgán sociálně-právní ochrany dětí.

⁵⁶ Dostupné z: http://www.poradna-rakovnik.cz/images/centrum/files/vz/zprava_o_cinnosti_2019.doc.

⁵⁷ Dostupné z: http://www.poradna-rakovnik.cz/images/centrum/files/vz/zprava_o_cinnosti_2016.pdf.

⁵⁸ Dostupné z: http://www.poradna-rakovnik.cz/images/centrum/files/vz/zprava_o_cinnosti_2017.doc.

⁵⁹ Dostupné z: http://www.poradna-rakovnik.cz/images/centrum/files/vz/zprava_o_cinnosti_2018.doc.

a hodnotové pevnosti, k respektu a porozumění druhým lidem, i když mají odlišné zájmy, jiné schopnosti, vědomosti, odchylné názory a jinou kulturu. [...].⁶⁰

Hlavní uváděnou příčinou rozpadu vztahu je nevěra, problémy v komunikaci a malá snaha řešit problémy.⁶¹ Spolu s výročními zprávami CPSPS můžeme k problémům v komunikaci k řešené problematice přidat krizi ve vztahu a odcizení jako výsledek dlouhodobé situace. Problematická bývá dynamika v páru – závislost (ekonomická), rozchod, boje o děti. Jedinečnost služeb poraden popisuje *Koncepce rodinné politiky MPSV*:

*„Zdravé partnerské a rodinné vztahy zahrnují i konflikty. Řada těchto konfliktů však nemusí být včas a vhodným způsobem řešena a přerůst do závažnějších problémů, i proto, že jim samotným nebo jejich zdravému řešení není věnovaná dostatečná pozornost ve sféře primární prevence. **V současném českém systému chybí výchova ke zvládnání a prevenci problémů v rodině.** Rodiny často pomoc neumějí vyhledat nebo jsou pro ně příslušné služby (terapeutů, manželských a rodinných poradců, sociálních pracovníků) finančně, časově či místně nedostupné. Poradny pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy, které poskytují služby zdarma, mají dlouhé objednací lhůty, zatímco občanské poradny a jim podobná zařízení jsou často dostupná jen ve větších městech.“*

„Dopad poskytování služeb, které mají čistě preventivní a podpůrný charakter na rodiny, je v praxi bezesporu pozitivní. Služby primární prevence podporují stabilitu rodiny tím, že usnadňují založení rodiny, posilují rodičovské kompetence, zkvalitňují vztahy v rodině, podporují rodiče v péči o děti a ve výchově dětí, a rovněž působí pozitivně na harmonické sladění rodiny a práce. Služby zahrnují širokou škálu poradenských, vzdělávacích, tréninkových a osvětových činností a jsou zacíleny na rodiny pečující o závislé členy, těhotné ženy a jejich partnery a širší rodinu.“⁶²

Primárně poradna poskytuje neutrální prostor pro komunikaci, mediaci a terapii za podpory odborníka či odbornice, kteří jsou sice angažovaní, ale neutrální, na rozdíl od blízkých, kamarádů apod. Psychoterapeutické prvky služeb nenahrazují zdravotnické služby, ale poskytují primární prevenci a to i v kontextu nedostupnosti psychoterapie ve zdravotnictví, dlouhých čekacích dobách apod. Dle České asociace pro psychoterapii⁶³ jsou proto tyto služby fakticky ve zdravotnictví využívány minimálně oproti neklinickým pracovištím.

Služby poraden jsou finančně dostupné, a to i finančně s ohledem na skupiny obyvatel jako mladiství, studující, rodiče a rodiny s dětmi. Vedle zajištěné důvěrnosti je možné i anonymní vystupování (na rozdíl od služeb proplácených zdravotní pojišťovnou). Rámec sociálních služeb se vyhýbá zbytečné patologizaci, stigmatizaci či medicinalizaci. Osobní, párové a rodinné poradenství a psychoterapie podporují prevenci eskalace násilí (vedle fyzického také emoční aj.), rozchodů/rozvodů a zvládnutí emocí s nimi spojených, stabilitu rodinného prostředí a vztahů s dětmi. Stabilní dlouhodobé partnerské vztahy jsou přitom výzvou i vzhledem ke stárnutí populace: *„Významně rostou počty a podíly tzv. stříbrných rozvodů, tedy rozvodů starších a/nebo dlouhodobých párů, což má dopady na stabilitu celých rodinných sítí.“⁶⁴*

V rámci terciární prevence jde důležitá podpora mediace a rodičovských dohod při rozchodu a rozvodu. I tradiční rozdělení rodičovských rolí vede lidově řečeno k tomu, že matkám zůstanou děti a otcům peníze. Péče většinou zůstane matkám, a naopak ztrácí ekonomicky a jsou také více ohroženy chudobou. Otcové jsou zase více ohroženi ztrátou kontaktu nebo smysluplného vztahu s dětmi. Konfliktní osobní potřeby rodičů pak zastírají potřeby dětí. Na místě

⁶⁰ Zpráva o rodině 2020 [online]. MPSV, 2020 Dostupné z:

<https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Zpr%C3%A1va%20o%20rodin%C4%9B%202020.pdf/c3bdc63d-9c95-497d-bded-6a15e9890abd>.

⁶¹ Tamtéž.

⁶² Zpráva o rodině 2020 [online]. MPSV, 2020 Dostupné z:

<https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Zpr%C3%A1va%20o%20rodin%C4%9B%202020.pdf/c3bdc63d-9c95-497d-bded-6a15e9890abd>.

⁶³ 7. konference České asociace pro psychoterapii: Příběh české psychoterapie 1989-2019 (11. – 13. 4. 2019).

⁶⁴ Zpráva o rodině 2020 [online]. MPSV, 2020 Dostupné z:

<https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Zpr%C3%A1va%20o%20rodin%C4%9B%202020.pdf/c3bdc63d-9c95-497d-bded-6a15e9890abd>.

je vytvořit systém zplnomocňující rodiče a podporující jejich dohodu, oproti snaze vyhrát díky svému právnímu zastoupení.

4. SWOT analýza⁶⁵

Uvedená SWOT analýza vychází ze statistických dat, z jednání regionální platformy rodinné politiky Středočeského kraje a také z mapování v rámci obcí s rozšířenou působností.

Silné stránky:

- Kraj s nejvyšším počtem obyvatel a nejvyšším přírůstkem.
- Nejvyšší podíl dětí ze všech krajů ve věku 0 až 14 let.
- Nejvyšší migrační přírůstek.
- Od roku 2011 z pohledu průměrného věku obyvatel nejmladší kraj.
- Stabilní síť sociálních služeb.
- Vysoký podíl ekonomicky aktivních obyvatel.
- Druhá nejvyšší průměrná měsíční mzda zaměstnance v mezikrajském srovnání.
- Velká rozmanitost přírodního a kulturního potenciálu pro trávení volného času.
- Hustá síť cyklostezek a turistických tras.
- Zvyšování podílu bezbariérovosti v dopravě.
- Doprava zdarma pro žáky ZŠ a SŠ v rámci integrované dopravy Středočeského kraje.
- Zajištění dopravní obslužnosti jednotným integrovaným dopravním systémem v kraji.

Slabé stránky:

- Druhá nejvyšší rozvodovost v ČR.
- Vysoký podíl prostupnosti služeb mezi Středočeským krajem a hl. m. Praha.
- Nízká míra stability rodin.
- Dlouhé čekací doby objednání k psychologům a psychiatrům.
- Nedostatek finančně dostupného bydlení.
- Nízká míra finanční podpory aktivit a provozu mateřských a rodinných center.
- Závislost na pracovních příležitostech v Praze a Mladé Boleslavi.
- Na KÚ SČK⁶⁶ není zřízeno samostatné oddělení rodinné politiky ani pozice pro pracovníky rodinné politiky.
- Na úrovni obcí nejsou vytvořeny pozice koordinátorů rodinné politiky (případně oddělení rodinné politiky).
- Neexistence uceleného vzdělávacího systému směřem k podpoře stability a odolnosti rodin.
- Neexistence uceleného osvětového systému aktivit, činností, zaměřených na prevenci rozpadu rodin, posílení vztahů v rodinách včetně mezigeneračních.
- Rámcově vzdělávací programy neukládají školám, aby podpořily rozvoj partnerských a rodičovských kompetencí.
- Rodiny nemají dostupný a přehledný zdroj informací o vzdělávacích příležitostech v kraji na území okresu.
- Neinformovanost pro rodiny v kraji na jednom místě.
- Nejsou zavedeny rodinné pasy ani jiná jednotná slevová karta tohoto druhu, pro rodiny s dětmi ve Středočeském kraji.
- Nedostatek volného času pro rodinu kvůli časově náročnému dojíždění za prací.

Příležitosti:

- Zvýšit prestiž rodinného, partnerského života.
- Propojování generací skrze cíleně naplánované aktivity vede k vzájemnému pochopení různých životních stádií (např. rodičovství, stárnutí).

⁶⁵ SWOT je zkratka z anglického originálu, kde **S** = Strengths (Silné stránky), **W** = Weaknesses (Slabé stránky), **O** = Opportunities (Příležitosti), **T** = Threats (Hrozby). SWOT je tedy zkratkou pro vnitřní silné a slabé stránky organizace a příležitosti a hrozby z vnějšího prostředí organizace.

⁶⁶ Krajský Úřad Středočeského kraje.

- Prezentace příkladů dobré praxe na krajské úrovni.
- Středočeský kraj má možnost vstoupit do pilotního ověřování navrhovaných změn v rámcově vzdělávacím programu.
- Středočeský kraj může vytvořit originální model školských infocenter, které jsou potřebné a zatím nepodléhají legislativnímu omezení.
- Využití možností školských rad a jejich posílení zvýší participaci rodičů, škol i zřizovatelů o dobrý život v regionu.
- Možná podpora vzniku lokálních koncepcí rodinné politiky.
- Intenzivní medializace a informovanost k tématům rodinné politiky včetně tématu volnočasových a kulturních aktivit.
- Metropolitní plánování společně s hl. m. Prahou.

Hrozby:

- Zaměření rodinné politiky explicitně na rodiny, které potřebují pomoc (tzv. ohrožené rodiny).
- Snížení finančních prostředků rodin obecně (nyní v souvislosti s pandemickou situací Covid-19).
- Rostoucí finanční náklady na volnočasové aktivity dětí a rodin.
- Eliminace edukativních, kulturních, volnočasových aktivit v souvislosti s nárůstem nákladů.

5. Strategická a návrhová část

Tato kapitola se věnuje vizi a cílům, kde jsou cíle dále rozděleny do dílčích cílů. Na konci každé kapitoly je uveden návrh opatření k danému tématu, kde budou tyto návrhy dále rozpracovány v dokumentu s názvem *Implementace Návrhu opatření krajské rodinné politiky Středočeského kraje na období 2021–2023*.

5.1. Vize a cíle

Základní vizí tohoto dokumentu je nastavení a podpora realizace opatření v oblasti rodinné politiky tak, aby se Středočeský kraj stal regionem s narůstajícím počtem stabilních, funkčních a spokojených rodin. Rodin, které budou mít pro svůj život vytvořeno dobré zázemí, např. prostřednictvím finančně dostupných volnočasových aktivit, kterým je poskytováno kvalitní vzdělávání, a podpora rozvoje vztahových a rodinných kompetencí. Ve Středočeském kraji bude kontinuálně podporována vzájemná synergie mezi rodinou, školou, obcemi a krajem. Středočeský kraj bude místem, kde má rodinná politika vysokou prioritu a své místo, bude regionem otevřeným k partnerství. Středočeský kraj bude podporovat, iniciovat, motivovat a oceňovat aktivity stakeholderů rodinné politiky vedoucí ke spokojenosti a stabilitě rodin. Středočeský kraj bude krajem po všech stránkách zcela příznivým pro život všech generací.

Hlavním cílem Návrhu je zajištění spokojeného života rodin s důrazem na podporu stability partnerských, manželských i rodičovských vztahů a prevenci rozpadu rodin, na podporu stability a odolnosti rodin z pohledu vzdělávání a na podporu a rozvoj možností rodin v oblasti trávení volného času v regionu. Hlavní cíl tohoto Návrhu je rozdělen do tří podcílů, které jsou dále rozpracovány na cíle dílčí.

Podcíl 1 Podpořit stabilitu a odolnost rodin ve Středočeském kraji z pohledu vzdělávání

Dílčí cíle:

- DC 1.1 Podporovat rozvoj rodinných a rodičovských kompetencí.
- DC 1.2 Vytvořit synergii mezi rodinou, školou a samosprávou.
- DC 1.3 Rozvíjet mezigenerační aktivity.

Podcíl 2 Rozvíjet a podporovat možnosti rodin v oblasti trávení volného času v regionu

Dílčí cíle:

- DC 2.1 Upevňovat hodnotu rodiny a rodinných vazeb skrz podporu volnočasových aktivit.
- DC 2.2 Podporovat a iniciovat finanční dostupnost volnočasových aktivit.
- DC 2.3 Podporovat rozvoj pestré kvalitní sítě služeb pro rodiny.

Podcíl 3 Podpořit stabilitu a prevenci rozpadu rodin

Dílčí cíle:

- DC 3.1 Podpořit ukotvení systému odborné primární až terciální prevence.
- DC 3.2 Zvýšit informovanost a zvýšit povědomí cílových skupin o sociálních službách pro rodiny.
- DC 3.3 Rozvíjet a podporovat možnosti zapojení otců do péče o děti.
- DC 3.4 Systematicky, kontinuálně podporovat zvýšení kvality vztahů a zvládání krizí a konfliktů v manželství, partnerství.
- DC 3.5 Podpořit vyšší míru využití mediace a rodičovských dohod v rámci sociálních služeb.

5.2. Podpora stability a odolnosti rodin ve Středočeském kraji z pohledu vzdělávání

Krajská rodinná politika usiluje o zlepšení koordinace celostátních a regionálních politik a vytvoření příznivých podmínek pro fungování rodin na regionální úrovni. Efektivně realizovaná rodinná politika může bezpochyby nastavit společenské klima, v němž bude oceněna nejen náročná kvalifikace sociální role rodiče, ale i škol, která stojí po boku rodičů při rozvíjení

kompetencí potřebných pro podporu stabilních a odolných rodin. Souběžně s promyšleným rozvíjením rodinných a rodičovských kompetencí v předškolním, základním a středním vzdělávání na co největším počtu škol v regionu je třeba umožnit, aby v rámci různých forem neformálního vzdělávání získávaly potřebné znalosti, dovednosti a postoje také generace dospělých.

5.2.1. Dílčí cíle a návrhy opatření

Cesta k úspěšnému zajištění cíle „Podpořit stabilitu a odolnost rodin ve Středočeském kraji z pohledu vzdělávání“ může vést přes dosahování tří dílčích cílů, jinak řečeno třemi vzájemně provázanými strategickými liniemi (dále užíváno označení DC1, DC2, DC3). V rámci každého dílčího cíle je navrženo několik opatření. Každé z těchto opatření je pojato jako navržený model nebo spíše výzva, která může sloužit v rámci implementace krajské rodinné politiky jako otevřená struktura.

K deklarovanému cíli, k účinné podpoře stability a odolnosti rodin a tím ke zvýšení spokojenosti rodin ve Středočeském kraji se lze v oblasti edukace přiblížit: Podporou programů a projektů rozvíjejících rodinné a rodičovské kompetence (DC1), Vytvořením, synergie mezi rodinou, školou a samosprávou (DC2) a Podporou programů a projektů rozvíjejících mezigenerační aktivity (DC3).

Z hlediska specifík Středočeského kraje je třeba vždy uvažovat v horizontu celého regionu a v horizontu 26 obcí s rozšířenou působností. Lze předpokládat, že se tak co nejlépe zohlední odlišnosti mezi jednotlivými částmi velmi nesourodého kraje a také, že Návrh koncepce rodinné politiky může při své realizaci využít všechny již existující aktivity, které různé instituce a subjekty nabízejí. Za úvahu stojí také možnost opřít se o Místní akční skupiny⁶⁷, kterých je ve Středočeském kraji několik, je však třeba počítat s tím, že území Místních akčních skupin se většinou nekryje s územím ORP. Národní síť Zdravých měst má ve Středočeském kraji zatím malou hustotu, ale je to projekt, který svou strukturou odpovídá návrhům některých opatření. **Při upevňování cíle 1 Podpořit stabilitu a odolnost rodin ve Středočeském kraji z pohledu vzdělávání může být zásadním strategickým partnerem již zmíněná existující síť Škol podporujících zdraví. Jejím garantem a metodickou podporou je Státní zdravotní ústav a lze proto počítat nejen s vysokou kvalitou, ale také s tím, že úspěšná implementace Středočeské rodinné politiky by se v tomto ohledu dobře propojila s dalšími krajskými rodinnými politikami. Roli určitého lídra by mohl Středočeský kraj převzít také v pilotním ověřování některých plánovaných změn v rámcových vzdělávacích programech. Velmi důležitým nástrojem podpory rodin by bylo zavedení školských infocenter, která nejsou legislativně podchycena, a proto by se jednotlivá ORP i Kraj mohly stát jejich kreativním průkopníkem.**

DC 1.1. Podporovat rozvoj rodinných a rodičovských kompetencí

Fungující rodina vnímá sama sebe jako celek, jako subjekt ve společnosti proměňujícího se světa. Vědomě přejímá vysokou míru odpovědnosti v oblasti vlastního materiálního zabezpečení, přijímá spoluodpovědnost za stav životního prostředí, je ochotna podílet se na řešení problémů obce, regionu, státu. Fungující rodina je vědomým pokračovatelem rodinné historie, přijímá jako závazek každé pozitivní působení minulých generací a snaží se nenavazovat na jevy, které jsou v rodinné paměti vyhodnoceny jako negativní. Většina fungujících rodin má své tradice, rituály, dokonce specifické jazykové prvky. Hodnoty a postoje se nepředávají automaticky a trvale. Jsou většinou kriticky prověřovány dospívající generací a teprve potom přijaty nebo odmítnuty. Rozvoj rodinných kompetencí probíhá jak na úrovni předávaných informací a zkušeností, tak na úrovni postupně získávaných dovedností. Většina učení probíhá nezáměrně a prostřednictvím nápodoby (Matějček 2005, Matoušek 1993).

Na začátku promyšlené vhodné podpory rozvoje rodinných kompetencí zvnějšku je třeba uvědomit si následující:

Rodina představuje specifickou kombinaci neformálních, silně emocionálních i formálních vazeb. Podle principu udržitelného rozvoje zde existuje trvalá snaha o vytvoření dobrých

⁶⁷ Národní síť MAS. Dostupné z: <http://nsmas.cz/>.

podmínek pro generaci dětí, dokonce dětí teprve plánovaných. Rodina je náročná, ale bezpečná škola vztahů, v níž si jednotlivci v bezrizikové atmosféře osvojují hierarchický i kooperativní model spolupráce. Vědomí odpovědnosti za sebe i za celek se mění v rámci proměn a vzniku nových rolí. Do rámce rodinných kompetencí patří i potřebné právní vědomí, které se týká různých oblastí od rovnosti mužů a žen, přes vyživovací povinnost rodičů vůči dětem, až po právo všech na srovnatelnou životní úroveň.⁶⁸

Povinnosti a práva rodičů vůči dětem jsou oblastí (vedle vzájemných práv a povinností manželů a povinností dětí vůči rodičům), která je formálně ukotvena v zákoně:

*„Rodičovská odpovědnost zahrnuje povinnosti a práva rodičů, která spočívají v péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jmění; vzniká narozením dítěte a zaniká, jakmile dítě nabude plné svéprávnosti. Trvání a rozsah rodičovské odpovědnosti může změnit jen soud“.*⁶⁹

Rodina vzniká narozením dítěte, jehož potřebu základní jistoty a přináležitosti nejlepším způsobem naplňuje. Rodiče ručí za to, že je dítěti poskytnut prostor pro plný tělesný, rozumový, citový a mravní rozvoj. Stejně důležitá je také povinnost ochránit dítě před škodlivými vlivy.⁷⁰

Okamžik, kdy rodiče začnou sdílet své povinnosti s lidmi mimo rodinu, s učiteli a vychovateli, by měl být vhodně zvolen vzhledem k individuálním rysům a vývojovému tempu dítěte. Pro dobré fungování rodiny je důležité, aby doba péče o dítě od narození do vstupu do zařízení předškolní péče byla dobou osobního růstu také pro pečujícího rodiče. Neformální kvalifikace, kterou rodič během péče o dítě získá, je vysoká, pro další pokračování rozvoje dítěte i pro zdravý rozvoj mezigeneračních vztahů je důležité, aby se rodič vedle personálních kompetencí rozvíjel také směrem k dobrému uplatnění v profesi a posunula se pozitivně také kvalita partnerských vztahů.⁷¹

Škola má možnost zajistit atmosféru vzájemného respektu a aktivně vstupovat do procesu rozvoje rodinných a rodičovských kompetencí. Ministerstvem školství garantované Rámcové vzdělávací programy⁷², vyjma zmínky v programu pro předškolní vzdělávání, se této oblasti vůbec nevěnují. Nicméně vzhledem ke zmíněné volnosti při tvorbě školních vzdělávacích programů, je možné do nich téma rodičovských kompetencí začlenit. Jednotlivé školy⁷³ mají dostatek prostoru ve vzdělávacích oblastech Člověk a jeho svět, Člověk a zdraví, Člověk a svět práce a v průřezovém tématu Osobnostní a sociální výchova. Další možností je zavést předmět **rodinná výchova** nebo zařadit vhodné projekty. Některé školy takový předmět mají, avšak praxe ukazuje, že rodiče nemají o takových školách přehledné informace.

Návrhy opatření DC 1.1⁷⁴

DC 1.1.1 Biokulturní stopa

⁶⁸ Nováková, N. 2016. Vystoupení v rámci mezinárodní konferenci „Rodina a škola v procesu socializace dítěte“. Žena, klíč k integraci, Evropská unie žen, Nadace Hanse Seidela, Poslanecká sněmovna ČR. 8.4.

⁶⁹ Nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb. § 858.

⁷⁰ Občanský zákoník, 89, 2012 Sb., Úmluva o právech dítěte, OSN 1989.

⁷¹ Nováková, N. 2018. Vystoupení v rámci kulatého stolu „Jak se učí, občanská a rodinná výchova“ podle rámcových vzdělávacích programů na ZŠ a jak jsou na tuto výuku připravováni učitelé“. Krajská rodinná politika. MPSV. Pardubice 3. 4.

⁷² Rámcové vzdělávací programy rozdělují obsah vzdělávání do několika oblastí (např. RVP pro základní školy má 9 vzdělávacích oblastí, z nichž některé jsou rozděleny do oborů – teprve potom školy formuluje náplň jednotlivých předmětů). Další součástí RVP jsou tzv. Průřezová témata, jejichž obsah lze podle uvážení rozdělit do různých předmětů, také lze ovšem vytvořit jeden předmět z celého průřezového tématu. RVP také dává možnost doplňujících vzdělávacích oborů (např. etická výchova).

⁷³ Ve Středočeském kraji působí MŠ a dvě ZŠ Montessori, waldorfská MŠ a řada dalších MŠ a ZŠ s inovativními prvky.

⁷⁴ Dílčí cíl (dále „DC“).

Program pro rodiče, budoucí rodiče a samoživitele a samoživitelky na podporu úspěšného zvládnutí primární socializace svých dětí. Kraj metodicky podpoří a ocení vzdělávací zařízení, mateřská centra a další subjekty, které vytvoří nějakou variantu programu.

DC 1.1.2 Kvalifikovaný rodič

Program motivující rodiče k vlastnímu rozvoji v oblasti znalostí (včetně právního rámce rodičovství) a dovedností (včetně dlouhodobé a střednědobé přípravy na domácí přípravu svých dětí). Nosným prvkem by mělo být vědomí, že role rodičovská nesmí potlačit roli partnerskou. Kraj metodicky podpoří a ocení vzdělávací zařízení, mateřská centra a další subjekty, které vytvoří variantu programu.

DC 1.1.3 Rodinná výchova ve škole

Podpora a ocenění škol, které zařadí výchovu ke vztahům a rodinnou výchovu do svých školních vzdělávacích programů. Kraj metodicky podpoří a ve spolupráci s ORP ocení školy, které zařadí do ŠVP⁷⁵ a Učebních plánů rodinnou výchovu.

DC 1.2 Vytvořit synergii mezi rodinou, školou a samosprávou

Podpora stability a odolnosti rodin ve Středočeském kraji se logicky musí opírat nejen o spolupráci se školami, ale také se samosprávami, které jsou nejpočetnější skupinou mezi zřizovateli (ve Středočeském kraji je u mateřských a základních škol poměr mezi zřizovateli 87 % obce, 9,3 % soukromé subjekty, necelá 3 % kraj a necelé 1 % církve)⁷⁶. S povinným vstupem do předškolního a základního vzdělávání se neumenšuje výchovná funkce a odpovědnost rodiny, vzdělávání se však významně přesunuje směrem do prostředí školy. Připojuje se také další významný faktor, a to vliv vrstevníků. Neopakovatelné vklady jednotlivých rodin se v prostoru školy setkávají a mohou se do určité míry i střetávat.

ČR je zemí, jejíž školství je nejvíce decentralizované na světě, jednotlivé školy mají největší samostatnost z hlediska vzdělávacích programů. Může to být výhoda, je-li potřeba rychlý podpůrný zásah v nějaké lokalitě.

Obce a města, která jsou zřizovateli jedné až tří škol, nemají často kapacity ani na poskytnutí podpory, kterou naléhavě potřebují jimi zřizované školy (úleva od administrativy, právní poradenství, pedagogicko-psychologické poradenství, speciální pedagogy, dostupný mentoring pro pedagogy), tím méně rodiny (partnerské, rodinné i psychologicko-pedagogické poradenství). Chybějící nebo nedostatečná komunikace mezi zásadními aktéry, rodinou, školou a samosprávou, je zmiňována opakovaně v Hlavních směrech vzdělávací politiky ČR. Praxe ukazuje rodinám, že by výrazně pomohla služba koordinačního a informačně spolehlivého vzdělávacího centra na úrovni obcí s rozšířenou působností (ve 26 správních obvodech, jejichž součástí je i odbor školství) a na úrovni kraje.

Návrhy opatření

DC 1.2.1 Podpora školských rad

V rámci kraje existují dobře fungující školské rady, zejména v základních školách. Obecně je však tato část školského zákona často podceňována, mnozí ředitelé ji od samého vzniku vnímají s obavami a rodiče nemají dostatečný zájem⁷⁷. Hlavním důvodem je nejspíše malá informovanost o roli a kompetencích, které školská rada má. Efektivitu rad oslabují některé procesní slabiny, a především málo reprezentativní počet členů.

⁷⁵ ŠVP = školní vzdělávací plán

⁷⁶ Dostupné z: <https://czso.cz/csu/vekove-slozeni-obyvatelestva-stc-kraje>. Věkové skupiny jsou sečteny od 55 do 84 let, s jejichž zapojením do aktivit některých opatření lze počítat. Skupina mladých (22 %) zahrnuje i obyvatele ve věku 15–19 let, protože na ně mají být také zaměřena některá opatření (sdílené činnosti se seniory, příprava na partnerství a rodičovství).

⁷⁷ Nováková, N. 2018. Vystoupení v rámci kulatého stolu „Rodina jako příjemce a partner veřejné služby zvané škola“. Krajská rodinná politika. MPSV. Čelákovice 9.4.

Školská rada existuje na základě školského zákona na všech veřejných školách. Počet jejích členů určuje zřizovatel, závazná je pouze proporcionalita. Jednu třetinu členů školské rady tvoří jmenovaní zástupci zřizovatele, jednu třetinu volení zástupci pedagogického sboru, jednu třetinu volení zástupci z řad rodičů. Na středních školách, kde studují i zletilí žáci, se posledně jmenovaná třetina dělí mezi rodiče nezletilých žáků a volené zástupce zletilých žáků. Pro úplnost dodáváme, že na školách se oficiálně nepracuje s pojmem rodič, ale zákonný zástupce.

Cílem zavedení povinných školských rad je vytvořit efektivní nástroj pro potřebnou synergii mezi rodiči, školou a zřizovatelem. Proto také kompetence školských rad nejsou malé – schvalují výroční zprávu o činnosti školy, školní řád /stipendijní řád a pravidla pro hodnocení výsledků žáků. Vyjadřuje se k návrhům školních vzdělávacích programů a k jejich uskutečňování. Podílí se na zpracování koncepce rozvoje školy. Projednává návrh rozpočtu právnické osoby a inspekční zprávy České školní inspekce. Navrhuje opatření ke zlepšení hospodaření. Podává podněty a oznámení řediteli školy, zřizovateli, orgánům státní správy, podává návrh na vyhlášení konkursu na ředitele školy. Pokud podají nějaký podnět žáci, zabývá se jím přiměřeným způsobem nejen ředitel školy, ale nově i školská rada.

Na druhou stranu Zákon neurčuje počet členů školské rady, ale v praxi se pohybuje mezi třemi členy na školách v malých obcích, nejčastější je počet šest, výjimečně devět až dvanáct. Pokud má škola několik set nebo více než tisíc žáků a několik desítek tříd, nejsou dva rodiče reprezentativním zastoupením. Problematický je také procesní nedostatek pramenící z toho, že Zákon nestanovuje, aby zástupci ve školských radách informovali ostatní rodiče a shromažďovali jejich podněty. Rodičům také není poskytována podpora pro důkladnější orientaci ve školních dokumentech. Podobně jsou na tom i zástupci zřizovatele.

Návrhy opatření

DC 1.2.2 Dobrá školská rada nad zlato

Seminář pro členy školských rad – zejména rodiče a zástupce samosprávy. Kraj metodicky podpoří semináře pro členy školských rad z řad rodičů a zástupců zřizovatelů. Kraj podpoří vznik kontinuálně trvající sítě členů školských rad minimálně u krajem zřizovaných škol a motivuje ke stejné aktivitě ORP nebo města, aby došlo k většímu provázání rodin a škol v kraji.

DC 1.2.3 Navýšení počtu členů školských rad

Kraj zahájí diskusi se zřizovateli škol směrem k optimálnímu navýšení počtu členů školských rad. Kulaté stoly, spoluúčast ORP.

Podpora vzájemného respektu a partnerství školy a rodiny

Stejně, jako škola musí garantovat kvalitní vzdělávání všech dětí v bezpečném prostředí promyšlené inkluze, rodiče nesou plnou odpovědnost za zdravý tělesný, duševní, citový a morální vývoj svých dětí. Je přirozené, že respektování rozdílných hodnotových orientací rodin je pro školu a jednotlivé učitele někdy náročné. Jak bylo konstatováno výše, řešením je podpořit atmosféru důvěry.

Ze strany školy je základní podmínkou vysoká profesionalita, ze strany rodiny porozumění základním cílům, které si škola stanovuje, i některým pedagogickým metodám, které se během doby přirozeně změnily. V ideálním případě by škola měla srozumitelně vysvětlit rodičům, jejichž děti jsou jim svěřovány, svůj školní vzdělávací program a jeho specifika a měla by počítat s rodičem jako s partnerem, který podporuje své dítě v domácí přípravě.

Návrh opatření:

DC 1.2.4 Projekt Škola vstřícná k rodině

Kraj a další zřizovatelé podpoří a ocení školy, které pravidelně představují rodičům své školní vzdělávací programy a vysvětlují způsob práce s dětmi. Kraj ocení školy, které zveřejňují učební plán a ŠVP na svých stránkách.

Podpora informovanosti rodin o vzdělávání a doplňujících službách v regionu

Okamžikem vstupu dítěte do systému povinné školní docházky se v rodině mnohé změní. Končí určitá volnost v rozvržení času všech členů a přechod dítěte do velmi dlouhé fáze zaměřené na výkon, do role žáka, je výzvou i pro rodiče. Protože rodiče znají své dítě nejlépe, je právě na

nich správný výběr mateřské a potom základní školy. Toto důležité rozhodování se odehrává několikrát. Chybná volba školy, kterou je třeba napravovat přechodem na jinou školu v následujícím ročníku nebo dokonce během jednoho školního roku, přináší vždy obtíže. Kritéria výběru mohou být pro každou rodinu jiná vzhledem k osobnosti dítěte i hodnotovému zaměření rodiny.

Z praxe vyplývá, že chybí informační systém vstřícně zaměřený směrem k rodinám. Lze předpokládat, že lepší sdílení a vzájemná otevřenost mezi školami a mezi zřizovateli by přinesla zvýšení garantovaného standartu a ve výsledku zlepšení veřejné služby škol.

Vytvoření dosud neexistujícího středního článku mezi jednotlivými školami a rodiči na úrovni jedné a ministerstvem nebo ČŠI na úrovni výrazně vzdálené by umožnilo soustředit podněty od rodičů i škol a poskytnout zpětnou vazbu centrálním institucím. Hlavním důvodem ke zřízení administrativně i ekonomicky nenáročného školského infocentra je ovšem zpřehlednit a dostatečně otevřít nabídku vzdělávacích možností v Kraji a na území ORP.⁷⁸

Návrhy opatření:

DC 1.2.5 Školské infocentrum v Kraji a v regionu ORP

Kraj zajistí vznik nového, co nejméně formalizovaného, ale odborně spolehlivého zařízení pro informování rodin v oblasti příležitostí ke vzdělávání dětí i dospělých.

DC 1.3 Rozvíjet mezigenerační aktivity

K zásadním demografickým trendům v Evropě, v ČR i ve Středočeském kraji patří stárnutí populace, resp. narůstající počet obyvatel v seniorském věku. Ve Středočeském kraji žilo, podle údajů z roku 2018, 406 936 obyvatel starších 55 let (cca 29 %)⁷⁹, tedy více, než obyvatel do 18 let (cca 22 %). Otázka mezigenerační soudržnosti tedy hraje a bude hrát důležitou celospolečenskou roli. Stále častěji se také upozorňuje na hrozbu ageismu⁸⁰ a možné diskriminace starší populace.⁸¹ Stejně jako v dalších oblastech, i tady mohou být fungující rodiny významným stabilizačním prvkem.

Mezigenerační porozumění a solidaritu lze nejlépe založit na osobní zkušenosti. Prožitek vzájemného obohacování, který je umožněn dostatečně častým kontaktem dětí a prarodičů dává nejen základ trvalé vzájemné vazby, schopnosti druhého ocenit, chápat jeho měnící se potřeby, ale také rozvíjí ochotu a připravenost k pomoci a podpoře. Pro rozvoj malého dítěte jsou prarodiče důležitým prvkem socializace. Obohacují život s rodiči a sourozenci odlišným přístupem ke hře, stálou ochotou vyprávět a zprostředkovávat dítěti rodinný příběh. Ve školním věku mohou prarodiče zastoupit v případě potřeby rodiče, v době přechodných vztahových krizí mezi dospívajícím a rodiči dokážou být prarodiče moderátory a nabídnout jiný úhel pohledu. Pro rodiče samoživitele je třetí generace neocenitelnou podporou.

Při hledání cest podporujících mezigenerační soudržnost je třeba mít na mysli, že generace rodičů svým chováním a postojem k prarodičům určuje, i když většinou nezáměrně, kvalitu života svého vlastního stáří. Kontakt s dětmi a mladými vnáší do života seniorů důležitou hodnotu: díky komunikaci s mladými se lépe orientují v proměnách světa, mají příležitost nabídnout zkušenosti a dovednosti, které mladým chybí, lépe se vyrovnávají s vlastním stárnutím a život obou generací se celkově obohacuje.⁸²

⁷⁸ Hlavní směry vzdělávací politiky ČR 2030+. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/51582/>

⁷⁹ Dostupné z ČSÚ: <https://czso.cz/csu/vekove-slozeni-obyvatelestva-stc-kraje>, jsou sečteny věkové skupiny od 55 do 84 let, s jejichž zapojením do aktivit některých opatření lze počítat. Skupina mladých (22 %) zahrnuje i obyvatele ve věku 15–19 let, protože na ně mají být také zaměřena některá opatření (sdílené činnosti se seniory, příprava na partnerství a rodičovství).

⁸⁰ Ageismus – neboli věková diskriminace je ideologie založená na sdíleném přesvědčení o kvalitativní nerovnosti jednotlivých fází lidského životního cyklu. Projevuje se skrze proces systematické, symbolické i reálné stereotypizace a diskriminace osob a skupin na základě jejich chronologického věku a/nebo na jejich příslušnosti k určité generaci.“ Mgr. Lucie Vidovičová, Ph.D., Dostupné z: <https://www.ageismus.cz/>.

⁸¹ Tamtéž.

⁸² Matějček, Zdeněk a Zdeněk Dytrych. 1997. Radosti a strasti prarodičů, aneb, Když máme vnoučata.

Vzhledem k tomu, že mnoho dětí nemá příležitost trávit dostatek času s prarodiči a nemůže si tak vytvořit pozitivní, nebo alespoň respektující a chápající vztah ke starší generaci, je správné, aby se v našem kraji promyšleně vytvářely příležitosti ke vzájemné interakci různých generací.

V obecném povědomí je třeba upřesňovat skutečnost, že současný seniorský věk trvá často tři desetiletí a zahrnuje diametrálně odlišné, a především individuálně probíhající fáze, které nelze ohraničit odchodem do důchodu nebo faktem, že se člověk stane prarodičem.

Použijeme-li paralelu z pracovního trhu, je osvědčeným modelem projekt *Generační tandem*⁸³, který je realizován také firmami ve Středočeském kraji. Širší využití již realizovaných projektů Národní sítě zdravých měst a MPSV (Obec přátelská rodině a seniorům) je výzvou především pro samosprávu.

Pro Návrh se v oblasti rozvíjení mezigeneračních aktivit ukazuje jako jedna z trvale perspektivních cest péče o celoživotní vzdělávání seniorů. Pro nezbytnou podporu mezigenerační soudržnosti v kraji se zdá jako vhodný nový koncept, který by propojil paralelně existující, mnohdy izolované a stále se vzdalující životní trajektorie dětí, rodičů a seniorů.

Všechny životní fáze mají stejnou hodnotu, všechny mají své problémy, ve všech životních fázích si člověk stanovuje cíle. Zranitelnost dětí a starších seniorů spočívá v míře podpory, kterou potřebují, zároveň však veškerá tíže nemusí ležet, jak se aktuálně děje, na generaci rodičů. Vzhledem k pozdějšímu věku, v němž se jim rodí děti a vzhledem k delší perspektivě dožití prarodičů (nebo praprarodičů) má střední generace stále častěji odpovědnost za péči o své děti i o své rodiče. Je jen logické, že může dojít k přetížení, kterým trpí celá osobnost všech zúčastněných – rovina zdraví tělesného i duševního, stejně jako rovina vztahů.

K odolnosti rodin přispívá vědomí všech členů rodiny, že cílevědomě pracují na rozšíření vlastních šancí na uplatnitelnost v pracovní sféře.

Rodiče malých dětí na rodičovské dovolené potřebují dostatek příležitostí, aby souběžně s péčí o děti, v jejímž rámci se neformálně zvyšuje řada kompetencí, zvýšili své dovednosti potřebné pro profesní život nebo získali kvalifikaci novou.

Návrhy opatření:

DC 1.3.1 Vzdělávací programy pro rozvíjení mezigeneračních aktivit

- DC 1.3.1.1 *Vzdělávací program „Abychom si rozuměli“*
Základy vývojové psychologie, jazyk a symboly mladých.
- DC 1.3.1.2 *Vzdělávací program „Co ohrožuje naše děti“*
Základní orientace v oblastech rizikového chování dětí.
- DC 1.3.1.3 *Program „Víme, jak na to.“*
Příprava seniorů na doučování dětí.

DC 1.3.2. Sdílené vícegenerační vzdělávací programy

- DC 1.3.2.1 *Program „Hbité ruce bez klávesnice“*
Neformální setkání seniorů a dětí ZŠ s pracovní náplní (tradiční ruční práce).
- DC 1.3.2.2 *„Průvodce“*
Neformální kurzy pro seniory vedené dětmi (základy uživatelské práce s IT).
- DC 1.3.2.3. *„Spolupráce seniorských klubů, domovů pro seniory a MŠ“*
Vzájemné pravidelné návštěvy dětí z MŠ a seniorů.

DC 1.3.3 Rozšiřující kvalifikace pro mladé a rodiče

Nabídka dalšího vzdělávání pro mladé dospělé a rodiče.

---

⁸³ Dostupné z: <https://www.uradprace.cz/generacni-tandem-podpora-generacni-vymeny-ve-stc-kraji-ii>
Projekt je zaměřen na podporu generační výměny a podporu mezigenerační solidarity na trhu práce prostřednictvím udržení v zaměstnání pracovníků v předdůchodovém věku a posílení souladu mezi kvalifikační nabídkou a poptávkou na trhu práce u osob na trh práce nově vstupujících (absolventů), či vstupujících po přerušení z důvodu rodičovské dovolené nebo péče o osobu závislou. Projekt také podporuje přenos pracovních zkušeností na osoby vstupující na trh práce bez předchozích pracovních zkušeností a delší zaměstnatelnost starších osob v předdůchodovém věku.

DC 1.3.4 Chci práci a rodinu

DC 1.3.4.1 Motivační a vzdělávací program pro rodiče na mateřské a rodičovské dovolené.

DC 1.3.5 Základní dovednosti pro pomoc rodinám – dobrovolnické programy

DC 1.3.5.1 „Se mnou bude v bezpečí“

Příprava dobrovolníků pro neformální pomoc rodičům (doprovod do školy, na mimoškolní aktivity, doléčení nemoci, večerní hlídání).

DC 1.3.5.2 „Adopce nablízko“

Vzájemná dlouhodobá dobrovolnická pomoc seniora a konkrétní rodiny.

DC 1.3.5.3 „Vystřídáme tě“

Odlehčovací služba pro neformální pečující osoby.

5.3. Rozvoj a podpora možností rodin v oblasti trávení volného času v regionu

Společné trávení volného času s rodinou je velmi důležité z pohledu primární prevence. Mnohdy rodiny, které žijí v daném kraji netuší, co vše je poblíž a kde všude je možno trávit volný čas. Popis možností využití volnočasových aktivit v kraji a E-sonda programů a služeb nabízených příspěvkovými organizacemi Středočeského kraje jsou uvedeny v Příloze č. 1 tohoto dokumentu.

Návrhy opatření:

DC 2.1 Upevňovat hodnotu rodiny a rodinných vazeb skrz podporu volnočasových aktivit.

DC 2.1.1 Podpora akcí pro rodinu v příspěvkových kulturních zařízeních.

Podpora kvalitnějších rodinných vztahů a hodnoty rodiny.

DC 2.1.2 Přenos informací o prarodinných aktivitách v kulturních příspěvkových zařízeních Středočeského kraje.

DC 2.2 Podporovat a iniciovat finanční dostupnost volnočasových aktivit.

DC 2.2.1 Rodinné vstupné do kulturních zařízení Středočeského kraje.

DC 2.2.2 Středopasy / Rodinné pasy do zařízení Středočeského kraje.

DC 2.3 Podporovat rozvoj pestré kvalitní sítě služeb pro rodiny.

DC 2.3.1 Přehled služeb pro rodinu v rámci příspěvkových kulturních zařízení Středočeského kraje.

DC 2.3.2 Rodinný výletník – tipy na výlety a aktivní smysluplné trávení volného času v rámci příspěvkových kulturních zařízení Středočeského kraje.

DC 2.3.3 Dostupný systém informací pro rodiny k možnostem volného času v rámci Středočeského kraje na speciálním rodinném webovém portálu.

5.4. Podpora stability a prevence rozpadu rodin

V této kapitole se zaměříme na aspekty související s prevencí rozpadu rodin.

5.4.1. Východiska

Jeden se základních rysů, kterým lze charakterizovat dnešní rodiny, je „*nestabilita rodiny a křehkost partnerských vztahů, oslabené mezigenerační vztahy v důsledku rozpadů partnerství*“.⁸⁴ Vedle vysoké rozvodovosti zažívá rozpad partnerského vztahu také další část populace, kterou nelze staticky podchytit vzhledem k rostoucí pluralitě rodinných forem. Tato skutečnost se ve velké míře dotýká dětí.

V souladu s dostupnými odbornými zdroji lze definovat níže uvedená východiska:

⁸⁴ Zpráva o rodině 2020 [online]. MPSV, 2020. Dostupné z:

<https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Zpr%C3%A1va%20o%20rodin%C4%9B%202020.pdf/c3bdc63d-9c95-497d-bded-6a15e9890abd>.

- „Na partnerské a rodičovské kompetence klade dnešní společnost nemalé nároky. Pracovní a rodinná sféra jsou místem většinou odděleny, navíc ta pracovní zaujímá v běhu všedních dní velký časový prostor. Rodiče tedy musí najít způsob, jakým obě tyto oblasti sladit.“
- „Pod pojmem „funkční rodina“ se rozumí rodina plnící své základní přirozené funkce – tj. biologicko-reprodukční, socializační, sociálně-ekonomickou, regenerační a podpůrnou neboli emocionálně-stabilizační“.⁸⁵
- „Bez fungující rodiny, realizující své základní funkce, je ohrožena samotná existence společnosti. Bez soudržné rodiny nebude soudržná ani společnost a lidé budou méně spokojeni se svým životem“.⁸⁶
- „Manželství či nesezdané soužití se nerozpadá proto, že by život v páru ztratil na hodnotě, ale spíše naopak. Partnerský život je natolik důležitý, že nelze připustit, aby byl polovičitý, neuspokojivý.“⁸⁷
- Rozpad rodiny vnáší výrazné změny do života dětí. „Každý konflikt v rodině vyvolává u dítěte stres, strach, úzkost, nezřídka pocit viny. Vnější projevy mohou být různé, od psychosomatických potíží, neposlušnosti po zhoršení školního prospěchu, záškoláctví i požívání alkoholu, drog atd.“⁸⁸
- „Problémy v komunikaci a ve vztazích do značné míry souvisejí s tím, jak člověk vnímá sám sebe, tedy s jeho sebepojetím a sebeúctou. Z tohoto hlediska je základním faktorem stability partnerského vztahu vztah každého z partnerů k sobě samému.“⁸⁹ „V psychoterapii slovo „krize“ nemá jen negativní náboj, naopak skrývá v sobě příležitost k růstu a pozitivní změně, bude-li staré nefunkční rozpoznáno a nahrazeno funkčním.“⁹⁰
- „Kvalitní partnerství nemusí vždy vypadat jako idylický, symbiotický vztah vyznačující se příjemnou romantikou bez hádek a konfliktů, jak se dnes mnozí domnívají, nýbrž jako neustále pulsující vztah, v němž je spousta blízkosti i oddálení, mnoho „my i já“ a vyjednávání.“⁹¹ „Ukazuje se, že v partnerských vztazích jsou spokojenější ti, kteří v nich neočekávají jen harmonii, ale partnerství vnímají jako společnou cestu, na které jsou překážky.“⁹²

5.4.2 Zásadní oblasti prevence rozpadu rodin

V následujícím textu uvádíme zásadní oblasti prevence rozpadu rodin ze „Zprávy o rodině 2020“.⁹³

Důraz na vztahovost

Významným pozitivním faktorem, který ovlivňuje stabilitu rodin, je její společenské ocenění. Spolu s obecnou hodnotou rodiny by koncepce rodinné politiky měla ocenit význam

⁸⁵ Zpráva o rodině 2020 [online]. MPSV, 2020. Dostupné z:

<https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Zpr%C3%A1va%20o%20rodin%C4%9B%202020.pdf/c3bdc63d-9c95-497d-bded-6a15e9890abd>.

⁸⁶ Koncepce rodinné politiky Ministerstva práce a sociálních věcí, MPSV, 2017b.

⁸⁷ Dudová, 2008a; Matoušek, 2015d.

⁸⁸ Zpráva o rodině 2020 [online]. MPSV, 2020. Dostupné z:

<https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Zpr%C3%A1va%20o%20rodin%C4%9B%202020.pdf/c3bdc63d-9c95-497d-bded-6a15e9890abd>.

⁸⁹ Zpráva o rodině 2020 [online]. MPSV, 2020. Dostupné z:

<https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Zpr%C3%A1va%20o%20rodin%C4%9B%202020.pdf/c3bdc63d-9c95-497d-bded-6a15e9890abd>.

⁹⁰ Rataj 2017. Zpráva o rodině 2020.

⁹¹ Rataj, 2019. Zpráva o rodině 2020. Zpráva o rodině 2020 [online]. MPSV, 2020. Dostupné z:

<https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Zpr%C3%A1va%20o%20rodin%C4%9B%202020.pdf/c3bdc63d-9c95-497d-bded-6a15e9890abd>.

⁹² Tamtéž.

⁹³ Souhrn doporučení pro rodinnou politiku k prevenci rozpadu vztahů z diskusních fór za účasti psychoterapeutů. Dostupné z:

<https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Zpr%C3%A1va%20o%20rodin%C4%9B%202020.pdf/c3bdc63d-9c95-497d-bded-6a15e9890abd>.

času, který rodiče věnují výchově svých dětí a podpořit motivaci rodičů k rozvíjení partnerského vztahu, zejména v oblasti společných prožitků.

Podpora vztahů, které fungují

Účinnost opatření na podporu stability a odolnosti rodin roste s předcházením vážným problémům ve vztazích. Koncepce rodinné politiky by se proto měla soustředit na osvětu veřejnosti o důležitosti péče o vztahy a na podporu dostupných a formou přitažlivých programů zaměřených na partnerské a vztahové dovednosti. Primární prevence formou vzdělávání a osvěty v cílové skupině funkčních rodin se vyplatí. Stejně důležitá je informovanost rodin o poradenských a terapeutických službách, aby se tak zvýšila šance na včasné řešení a vyřešení problémů, které se mohou objevit.

Podpora manželství

Ačkoliv část veřejnosti stále vnímá manželství jako důležitou hodnotu a dobrou záruku pro zdravý rozvoj dětí, mnozí upřednostňují nesezdané partnerství jako ekonomicky výhodnější. Úprava legislativního prostředí ve prospěch výhodnosti manželství není v přímé kompetenci Kraje, přesto je možné vhodnými opatřeními podpořit pozitivní obraz manželství.

Hledání způsobů prevence a nabídky odborné pomoci, jimiž lze oslovit a podpořit skupiny obyvatel s nižším vzděláním

Aktuální situace ukazuje, že rodinné chování obyvatel se středním, a především vysokoškolským vzděláním, je tradičnější než rodinné chování lidí s nižším a neúplným vzděláním. Lidé s vyšším vzděláním také častěji vyhledávají poradenské a psychoterapeutické služby a účastní se programů na podporu partnerských vztahů. Pro podporu stability rodin v Kraji je proto důležité vhodnými opatřeními snížit bariéry, které mohou odrazovat obyvatele s nižším vzděláním od využívání potřebných služeb.

Posilování vztahových a komunikačních dovedností dětí na školách

Dobrým partnerem kraje v jeho úsilí o podporu stability rodin jsou, nebo by mohly být, školy, jejichž úkolem je rozvíjet vztahové a komunikační dovednosti. Kvalitu vzdělávacího a výchovného procesu, který má rozvíjet žáky na úrovni znalostí, dovedností a postojů, však nezajistí jen dobrá organizace výuky a profesionalita učitelů. Pro pozitivní rozvoj dětí je důležitá celková atmosféra školy, zejména úroveň mezilidských vztahů, ale také estetické zvládnutí prostoru, v němž se žáci pohybují. Veřejné školy by mohly čerpat inspiraci nejen z programu Škola podporující zdraví, ale také z výchovných a vzdělávacích prvků na alternativních školách, například waldorfských nebo Montessori.⁹⁴

5.4.2. Rodičovská péče

Jedním z nejdůležitějších témat podpory rodičovství by se měla stát podpora sladování osobního, rodinného a pracovního života. Rodiče mají různá osobní přání, ale ta v realitě často nemohou naplnit. Například matka, která chce být na rodičovské, ale z ekonomických důvodů musí do zaměstnání, nebo naopak matka chce návrat do zaměstnání, ale nemůže (např. není místo v mateřské škole (ač dítěti už jsou čtyři roky)). Rodičovství s sebou obecně nese striktnější rozdělení genderových rolí, a to nejvíce právě v raných fázích rodičovství, přičemž české prostředí je v tomto ohledu spíše konzervativnější.

Ostatně v českých podmínkách je tradicí dvou příjmová domácnost a ve výzkumech (*Koncepce rodinné politiky, Zpráva o rodině 2020*) se dlouhodobě ukazuje očekávání, že finančně se na domácnosti a rodině podílí oba partneři.

⁹⁴ *Zpráva o rodině 2020* [online]. VÚPSV, 2020 Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Zpr%C3%A1va%20o%20rodin%C4%9B%202020.pdf/c3bdc63d-9c95-497d-bded-6a15e9890abd>.

Rodiny s rovnoměrnou péčí a zastupitelností uvádějí větší spokojenost (především matky).⁹⁵ Přitom primární péče je tradičně očekávána především od žen (péče o děti a další členy domácnosti a rodiny, péče o domácnost).

Podle šetření⁹⁶ dnes většina lidí, zejména však žen, vnímá příznivě trend rostoucího zapojení otců do každodenní péče o děti (79 % respondentů).

Dle Výboru pro sladění pracovního, soukromého a rodinného života⁹⁷ se zvyšuje povědomí o nutnosti zapojení obou rodičů do péče o dítě, posouvá se chápání tradičních genderových rolí a zvyšuje se participace mužů na výchově dětí.

Otcové sami přitom nejsou spokojeni s aktuálním stavem trávení času s dětmi a chtěli by i víc využívat rodičovskou (*Koncepce rodinné politiky, Zpráva o rodině 2020*). Ve studii Haškové⁹⁸ VŠ studenti uváděli, že se více identifikují pro svou rodičovskou roli se svými matkami, než otci – tedy že se chtějí více angažovat v přímé péči o děti, ale od svých partnerek, matek dětí, naopak očekávají menší angažovanost, než zažili u svých matek (tedy neobětovat se na úkor osobních potřeb). V tom však brání právě strukturální, ale i společenské podmínky a očekávání. Mezi konkrétní opatření podporující aktivní otcovství tak může být zařazen např. Den otců, nebo jiné příklady dobré praxe, např. pomocí výstavy Švédští otcové⁹⁹. Nejde přitom jen o otcovství, ale také o obecnou podporu pečovatelských pozic mužů (např. péče o děti nebo seniory/ky).

V rámci primární prevence je možné zaměřit se na školy a na veřejnost, např. formou cyklů debat a setkání jako projekt AMRP „*Cesty partnerství*“¹⁰⁰ je možné nacházet spojení odborné a laické veřejnosti, příklady dobré praxe apod.

Návrhy opatření:

DC 3.1 Podpořit ukotvení systému odborné primární až terciální prevence.

DC 3.1.1 Zachytit služby primární prevence a služby psychologického poradenství ve strategických dokumentech kraje.

DC 3.2 Zvýšit informovanost a zvýšit povědomí cílových skupin o sociálních službách pro rodiny.

DC 3.2.1 Maximálně jednoduchý a přehledný systém informací tak, aby se k němu dobře dostaly cílové skupiny (včetně těch znevýhodněných ze seniorské populace, lidí s hendikepem, osoby ze sociálně znevýhodněného prostředí).

DC 3.3 Rozvíjet a podporovat možnosti zapojení otců do péče o děti.

DC 3.3.1 Aktivity podporující aktivní otcovství. Každoroční podpora Dne otců. Příklady dobré praxe mužů v pečovatelských pozicích (školký, domovy pro seniory apod.)

DC 3.4 Systematicky, kontinuálně podporovat zvýšení kvality vztahů a zvládání krizí a konfliktů v manželství, partnerství.

DC 3.4.1 Debaty pro odbornou a laickou veřejnost. Podpora kvality partnerských vztahů, zvládání krizí a konfliktů včetně zvládání rozchodu, rozvodu, znovu složené rodiny apod.)

DC 3.5 Podpořit vyšší míru využití mediace a rodičovských dohod v rámci sociálních služeb.

DC 3.5.1 Podpora mediace a multidisciplinární spolupráce. Informovat o službách podporujících dohodu rodičů. Spolupráce se soudy a advokáty. Spolupráce s organizacemi poskytujícími mediační dohody mezi rodiči.

⁹⁵ Dostupné z:

https://www.promenyceskespolecnosti.cz/tiskovky/11/Kvalita_zivota_ceskych_rodin_Promeny_ceske_spolecnosti_2015-2016.pdf.

⁹⁶ *Zpráva o rodině 2020* [online]. VÚPSV, 2020 Dostupné z:

<https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Zpr%C3%A1va%20o%20rodin%C4%9B%202020.pdf/c3bdc63d-9c95-497d-bded-6a15e9890abd>

⁹⁷ Dostupné z: [https://www.vlada.cz/cz/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-](https://www.vlada.cz/cz/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/sladeni-pracovniho-a-soukromeho-zivota/vybor-pro-sladeni-pracovniho--soukromeho-a-rodinneho-zivota-121937/)

[muzu/sladeni-pracovniho-a-soukromeho-zivota/vybor-pro-sladeni-pracovniho--soukromeho-a-rodinneho-zivota-121937/](https://www.vlada.cz/cz/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/sladeni-pracovniho-a-soukromeho-zivota/vybor-pro-sladeni-pracovniho--soukromeho-a-rodinneho-zivota-121937/)

⁹⁸ Hašková, 2004, Gender, rovné příležitosti, výzkum/Gender a výzkum.

⁹⁹ Dostupné z: <https://pozitivni-zpravy.cz/svedsti-otcove-vystava-ukazuje-muze-na-rodicovske-dovolene/>.

¹⁰⁰ Dostupné z: www.cestypartnerstvi.cz.

6. Závěr

Středočeský kraj si přeje, aby se rodinám napříč generacemi žilo dobře. Stejně, jako se kvalita života rodiny odvíjí od spokojenosti každého z jejích členů, zakládá se stabilita regionu na spokojenosti rodin v něm žijících. Celá společnost, jak se ukazuje zejména v poslední době, potřebuje a bude potřebovat své rodiny jako přirozeně stabilizující prvek.

Hledání cest, jak podpořit rodinu ve Středočeském kraji, se musí opírat o reálná zjištění ve všech oblastech života rodiny a musí brát v úvahu zřetelně se ukazující trendy. Počet obyvatel regionu se v horizontu příštích dvou generací (do roku 2070) má zvýšit o půl milionu, tedy o téměř 40 %. Status kraje s nejmladším věkovým průměrem neznamena, že neplatí fakt o nárůstu počtu obyvatel v seniorském věku.

Počet obyvatel roste především díky rodinám, které se přestěhovávají, a je v zájmu Středočeského kraje, aby zde našly svůj domov. Rodina je doma tam, kde vyrůstají a vzdělávají se její děti, kde s nimi může společně trávit volný čas, kde najde pomoc a podporu, když je její stabilita ohrožena.

Ambicí Návrhu nemůže být zajištění neměnného, bezrizikového a výlučně příznivého prostředí, v němž rodiny žijí. Může však navrhnout reálná opatření, kterými podpoří stabilitu vztahů uvnitř rodiny a zvýší její odolnost tak, aby rodina byla co nejvíce autonomní, aby hledala samostatně i s oporou zvnějšku cesty, jak zvládat případné zátěže.

Aby byly rodiny ve Středočeském kraji otevřené k využívání šancí na kvalitní a lidsky bohatý život, musí mít zdroje dostupných a spolehlivých informací, potřebují, aby měly přehled o příležitostech ke vzdělávání dětí i dospělých, potřebují vědět, kam se obrátit o radu a pomoc, i kde trávit společný volný čas podle zaměření své rodiny.

Všemu se v životě musíme učit, i tomu, jak být dobrým partnerem a dobrým rodičem. Návrh koncepce rodinné politiky doporučuje opatření, při jejichž realizaci by se Středočeský kraj stal v několika ohledech průkopníkem nových linií a inspirací pro další regiony.

Pokud by se dařilo systematicky rozvíjet vztahové, rodinné a rodičovské kompetence u dětí ve škole, i u dospělých v široké nabídce dostupných programů, rostla by stabilita a odolnost rodin. Vytvoření synergie mezi třemi zásadními prvky rodinou, školou a samosprávou jako zřizovatelem škol by znamenalo nastavit zcela novou kvalitu: z klientů a mnohdy soupeřů by se mohli stát partneři. Takové partnerství bude ve prospěch rozvoje dětí, ve prospěch spokojenosti a klidu v rodině i ve prospěch vyššího standardu škol.

Staletími prověřená pravda, že problémům je lépe předcházet, než je řešit, se v oblasti rodinné politiky týká zejména organizací, které nabízejí kvalitní poradenskou a terapeutickou pomoc v péči o partnerské a rodinné vztahy.

Souhrnem se dostáváme k tomu, jak se společnosti vyplatí informovanost, osvěta a vzdělávání.

Jak již bylo zmíněno v úvodu tohoto dokumentu, Středočeský kraj doposud nedisponuje ucelenou koncepcí rodinné politiky a na Krajském úřadě Středočeského kraje není zřízena samostatná pozice pracovníka pro rodinnou politiku nebo samostatné oddělení rodinné politiky. Nicméně Středočeský kraj vnímá potřebnost realizace prorodinných opatření a aktivit. Vzhledem ke skutečnosti, že Středočeský kraj je krajem s největším počtem obyvatel, bylo by vhodné iniciovat vznik pozic koordinátorů rodinné politiky jak na krajské úrovni, tak na úrovni jednotlivých obcí s rozšířenou působností.

Materiál je předkládán pouze jako doporučení, neboť realizace rodinné politiky je výhradně v samostatné působnosti kraje, a je tedy na zástupcích samosprávy zvážit možnosti a priority, která z navržených opatření budou vhodná k realizaci ve Středočeském kraji.

Použitá literatura a zdroje

7. konference České asociace pro psychoterapii: Příběh české psychoterapie 1989-2019 (11.–13. 4. 2019).

Ageismus. Dostupné z: <https://www.ageismus.cz/>.

Cesty partnerství. Dostupné z: www.cestypartnerstvi.cz.

CPSPS Poradna Rakovník. *Zpráva o činnosti 2016*. Dostupné z: http://www.poradna-rakovnik.cz/images/centrum/files/vz/zprava_o_cinnosti_2016.pdf.

CPSPS Poradna Rakovník. *Zpráva o činnosti 2017*. Dostupné z: http://www.poradna-rakovnik.cz/images/centrum/files/vz/zprava_o_cinnosti_2017.doc.

CPSPS Poradna Rakovník. *Zpráva o činnosti 2018*. Dostupné z: http://www.poradna-rakovnik.cz/images/centrum/files/vz/zprava_o_cinnosti_2018.doc.

CPSPS Poradna Rakovník. *Zpráva o činnosti 2019*. Dostupné z: http://www.poradna-rakovnik.cz/images/centrum/files/vz/zprava_o_cinnosti_2019.doc.

ČSÚ. *Aktualizace Programu rozvoje cestovního ruchu Středočeského kraje na období 2015–2020*.

ČSÚ. *Demografický vývoj Středočeského kraje 1960-2012*. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/demograficky-vyvoj-stredoceskeho-kraje-1960-az-2012>.

ČSÚ. *Naděje dožití ve Středočeském kraji 2019*. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xs/nadeje-dozeni-ve-stredoceskem-kraji-2019>.

ČSÚ. *Projekce obyvatelstva ve Středočeském kraji do roku 2070*. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xs/projekce-obyvatelstva-ve-stredoceskem-kraji-do-roku-2070>.

ČSÚ. *Statistická ročenka Středočeského kraje – 2019*. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/statisticka-rocenka-stredoceskeho-kraje-2019>.

ČSÚ. *Věkové složení obyvatelstva kraje*. Dostupné z: <https://czso.cz/csu/vekove-slozeni-obyvatelstva-stc-kraje>.

ČSÚ. *Vzdělávání*. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/20-vzdelavani-otd8z6uhj6>.

ČSÚ. *Základní tendence demografického, sociálního a ekonomického vývoje Středočeského kraje – 2017*. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/zakladni-tendence-demografickeho-socialniho-a-ekonomickeho-vyvoje-stredoceskeho-kraje-2017>.

ČSÚ. *Životní podmínky středočeských domácností*. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xs/zivotni-podminky-stredoceskych-domacnosti-v-roce-2019>.

European Values Study. Dostupné z: <https://europeanvaluesstudy.eu/methodology-data-documentation/survey-2017/>

Generační tandem. Dostupné z: <https://www.uradprace.cz/generacni-tandem-podpora-generacni-vymeny-ve-stc-kraji-ii>

Hamplová, D. 2017. Vystoupení v rámci workshopu „Struktura rodiny a kvalita života“. Fórum rodinné politiky, Plzeň. MPSV. 31.8.

Hašková. 2004, Gender, rovné příležitosti, výzkum/Gender a výzkum.

Hlavní směry vzdělávání 2030+. Dostupné z <https://www.msmt.cz/file/51582/>

HSVP 2030+, Šulová a kol. 2014. *Význam domácí přípravy pro začínajícího školáka*, Wolters Kluwer, Praha.

Koncepce rodinné a seniorské politiky pro období 2020–2022. [online]. Dostupné z: <https://www.kr-zlinsky.cz/koncepce-rodinne-a-seniorske-politiky-pro-obdobi-2020-2022-cl-4757.html>

Matějček. 2005. *Výbor z díla*. Praha: Nakladatelství Karolinum.

Matějček, Zdeněk a Zdeněk Dytrych. 1997. *Radosti a strasti prarodičů, aneb, Když máme vnoučata*.

Matoušek, O., *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2003. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, Studijní texty (Sociologické nakladatelství).

MPSV. 2017. *Koncepce rodinné politiky Ministerstva práce a sociálních věcí*. [online] Dostupné z https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Koncepce_rodinne_politiky.pdf/5d1efd93-3932-e2df-2da3-da30d5fa8253.

MPSV. 2018. *Rodina*. [online]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/rodina>

MPSV. 2019. *Metodika rodinné politiky na krajské a místní úrovni*. [online]. Dostupné z: http://www.rodinyvkrajich.mpsv.cz/images/novinky/Methodika_RP_2_1.pdf.

Národní síť MAS. Dostupné z: <http://nsmas.cz/>.

National Network for Family Resiliency, Children, Youth and Families Network, CSREES-USDA (1995). McCubbin, H. I. and Patterson, J. M., (1983).

Nejedlá, M. 2015. *Vystoupení „Zdravý životní styl na středních školách, Projekt Státního zdravotního ústavu Školy podporující zdraví“*. Poslanecká sněmovna ČR. Praha. 22.9.

Netolismus. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/netolismus>.

Nováková, N. 2016. Vystoupení v rámci mezinárodní konferenci „*Rodina a škola v procesu socializace dítěte*“. Žena, klíč k integraci, Evropská unie žen, Nadace Hanse Seidela, Poslanecká sněmovna ČR. 8.4.

Nováková, N. 2017. Vystoupení na mezinárodní konferenci Building Family-Friendly Nations, Making Families strong again, Global Forum for Political Leaders „*Role rodiny pro budoucnost*“. Budapešť. 26.5.¹ Koncepce RP, MPSV 2017

Nováková, N. 2018. Vystoupení v rámci kulatého stolu „*Jak se učí, občanská a rodinná výchova*“ podle rámcových vzdělávacích programů na ZŠ a jak jsou na tuto výuku připravováni učitelé“. Krajská rodinná politika. MPSV. Pardubice 3. 4.

Nováková, N. 2018. Vystoupení v rámci kulatého stolu „*Rodina jako příjemce a partner veřejné služby zvané škola*“. Krajská rodinná politika. MPSV. Čelákovice 9. 4.

Nováková, N. 2018. Vystoupení v rámci kulatého stolu „*Rodina po staru, životní nutnost nebo přežitek, Rodinná výchova v rámcových a školních vzdělávacích programech v předškolních zařízeních*“. Krajská rodinná politika. MPSV. Liberec. 16. 5.

Nováková, N. v Dzúrová, D. a kol. 2015 *Zdravotně rizikové chování mládeže v Česku*. Státní zdravotní ústav, kap. 8, Cesta ke zdravému městu.

Nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb. § 858.

NOZ, z. 89/2012, §858.

Nukleární rodina. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Nukle%C3%A1rn%C3%AD_rodina
Občanský zákoník, 89, 2012 Sb., Úmluva o právech dítěte, OSN 1989.

Proměny české společnosti. Dostupné z:
https://www.promenyceskespolecnosti.cz/tiskovky/11/Kvalita_zivota_ceskych_rodin_Promeny_ceske_spolecnosti_2015-2016.pdf.

Rataj, 2019. *Zpráva o rodině 2020* [online]. VÚPSV, 2020. Dostupné z:
<https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Zpr%C3%A1va%20o%20rodin%C4%9B%2020.pdf/c3bdc63d-9c95-497d-bded-6a15e9890abd>.

Školský zákon 561/2004 Sb. §2. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>.

Štech. 2019. *Analýza společného vzdělávání v zrcadle dat*, EDUin, 6. 9. 2019.

Šulová, L. 2018. Vystoupení v rámci kulatého stolu „*Jaké problémy v rodinách vznikají a co je jejich příčinou*“, Krajská rodinná politika. Pardubický kraj, 3.4.

Švédští otcové. Dostupné z: <https://pozitivni-zpravy.cz/svedsti-otcove-vystava-ukazuje-muze-narodicovske-dovolene/>.

VÚPSV, 2020. *Zpráva o rodině 2020*. [online]. Dostupné z:
<https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Zpr%C3%A1va%20o%20rodin%C4%9B%202020.pdf/c3bdc63d-9c95-497d-bded-6a15e9890abd>.

Zákon o sociálních službách. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>.

Přílohy

Popis možností využití volnočasových aktivit v kraji a E-sonda programů a služeb nabízených příspěvkovými organizacemi Středočeského kraje

Rodina za přírodou, zábavou a poznáním¹⁰¹

Pro rodiny s dětmi se v kraji nabízí pestré možnosti poznání přírody, environmentálního vzdělávání, zábavy a odpočinku během návštěvy několika zoologických a ekologických zařízení. Menší ZOO, farmy a zooparky se specializují na exotickou i domácí faunu či na hendikepovaná zvířata. Zaměřit lze do botanických zahrad, medvědária, motýlária, obor, či pastevních rezervací. Nechybí zde záchranné stanice pro zvířata, geoparky, či ekocentra. Tato zařízení poskytují bohatý servis jako dětská hřiště, kontaktní koutky, občerstvení, speciální programy, volné, dobrovolné vstupy i rodinné slevy, jízďárny, mnohdy půjčovny kol, koloběžek, raftů.

Na své si přijdou taktéž rodiny preferující rozptýlení, poznání a pohybové aktivity v zábavných parcích, volnočasových areálech, lanových centrech, labyrintech, archeoparcích, nebo jiných zážitkových zařízeních. I zde se nabízí příležitosti optimálního využívání volného času rodin v kraji s nejvyšším podílem dětí do čtrnácti let a tím podpory v kraji nízké stability rodin.

Rodina za akcemi, slavnostmi a programy v kraji

Rodiny ve Středočeském kraji mají příležitost prožít v průběhu roku nespočetné množství pravidelných akcí, slavností, programů s nejrůznějším zaměřením. Na své si přijdou milovníci historických slavností, tržišť, tradic, adventních pořadů, duchovních oslav v kombinaci s kulturním programem.

K významným akcím patří též folklorní slavnosti, vinobraní a poutě. Probíhá zde i řada dalších tradičních akcí jako jsou masopusty, vynášení smrti, obchůzky spojené s řehtáním, čarodějnice, dožínky, adventní zpěvy, živé betlémy a rozsvěcení vánočních stromů a jiné, s potenciálem přilákat veřejnost především do venkovských oblastí i mimo sezónu. Typické jsou též akce spojené s automobilismem, hudební a multižánrové festivaly, výletní plavby, nebo turistické pochody.

Území Středočeského kraje je bohaté na tradiční rukodělnou výrobu, součást národního kulturního dědictví. Na řadě jarmarků, dílen, přednášek a akcí se lze setkat s nositeli titulu Mistr tradiční rukodělné výroby Středočeského kraje, mistry tradičních převážně ohrožených řemesel (košíkářství, betlemářství, kovářství, kroje aj.). Tato široká nabídka volnočasových aktivit přispívá mj. k prevenci nežádoucích společenských jevů a stabilizaci mezigeneračních rodinných vazeb.

Rodina za vodou a na vodě

Středočeský kraj s bohatstvím řek, vodních ploch a koupališť nabízí rodinám s dětmi možnosti trávit svůj čas, sportovat a odpočívat ve spojení s vodou. Takřka na všech řekách (Labe, Vltava, Jizera, Sázava, Cidlina, Blanice) se mohou věnovat vodáctví. Středočeské vodní cesty nabízejí pestré zázemí s více než dvěma sty přístavišti, vývazišti a přechodných stání s půjčovnami lodí, kempy a službami. Zakotvit lze v řadě oblíbených marin. Pravidelné lodní plavby se pořádají na přehradě Slapy (Nová Živohošť), z Mělníka (směr Zelčín a Obříství), z Poděbrad (na soutok Labe s Cidlinou).

Ve středních Čechách je bezpočet možností ke koupání v řekách, rybnících, jezerech, přírodních nádržích, na přehradách, v přírodních koupalištích, v bazénech i aquaparcích. Z přírodních vodních ploch jsou to pískovny Mlékojedy, Baraba na Mělnicku, Proboštská jezera u Brandýsa nad Labem, Komárovský rybník v Branžeži, lomy Bradlec a Písník u Bakova nad

¹⁰¹ Statistická ročenka Středočeského kraje 2019, Český statistický úřad; Strategie rozvoje územního obvodu Středočeského kraje na období 2019–2024 s výhledem do 2030; David a Soukup: Velká turistická encyklopedie Středočeský kraj

Jizerou, plovárny Jureček a Vyžlovka, rybník Drhleny, či jezera Lhota, Konětopy, Poděbrady a Křenek. Vodní osvěžení rodiny objeví na přehradách Orlík, Slapy, Kamýk, Štěchovice. Za odpočinkem lze zamířit do aquaparků, venkovních a krytých bazénů v řadě středočeských měst. Čas trávený aktivním pohybem napomáhá rodinné rovnováze a pozitivnímu životnímu způsobu.

Rodina za zdravým pohybem

V kraji mohou rodiny s dětmi vyrážet za zdravým pohybem a aktivně odpočívat. Ve všech částech na ně čeká hustá, pravidelně udržovaná síť turistických tras, naučných stezek i cyklotras. Prochází tudy několik dálkových páteřních cyklotras. Spojnicí mezi Jizerskými horami, Krkonošemi, Českým rájem, Polabím a Prahou je cyklotrasa Greenway Jizera. V rovinném Polabí od Kolína po Mělník podél Labe cyklisté využívají evropskou dálkovou cyklotrasu Labská stezka (EuroVelo 4¹⁰²). Od jihu sledující tok řeky Vltavy až k Mělníku se nabízí Vltavská cyklistická cesta. Podél Sázavy čeká Posázavská stezka. Prioritou Středočeského kraje je rozvíjet další cyklistické koridory s příslušnou infrastrukturou. Pracuje se na dalším propojování a zpřístupňování.¹⁰³ Klub českých turistů – Středočeská oblast udržuje na 4 185 km cyklotras převážně silničního typu.¹⁰⁴

Na území Středočeského kraje se lze vydat za poznáváním přírodních krás a kulturních zajímavostí po nesčetném množství turistických tras. Klub českých turistů v průběhu roku pořádá řadu zajímavých pochodů i speciálních rodinných aktivit. Klub českých turistů – Středočeská oblast udržuje 6 246 km turistických značených tras.¹⁰⁹

Kraj nabízí možnosti in-line bruslení a hipoturistiky. Kraj disponuje pestrou nabídkou tělocvičen, sportovních hal, venkovních hřišť a dalších sportovišť. Ve středočeských městech a obcích dále čile fungují zimní stadiony, sportoviště, nejrůznější oddíly. Nechybí ani skiareály a běžkařské trasy. I tento způsob trávení volného času podporuje mezigenerační rodinnou rovnováhu a přispívá ke zdravému životnímu stylu.

Rodina za kulturou a četbou

Střední Čechy poskytují také široký kulturní potenciál. Vyrazit lze za kvalitním divadelním, filmovým, či hudebním zážitkem. Poučení, zábavu i oddech přináší pestrá nabídka středočeských knihoven. Rodinný repertoár nabízejí tři profesionální divadelní scény a více než sedm desítek amatérských souborů.

Síť kin ve středočeských městech a obcích má ustálenou podobu z poloviny 90. let. V kraji pracují filmové kluby. Silná je tradice hudebních festivalů (vážná hudba, country, rock, multižánrové) a činnost hudebních těles a souborů.

Knihovny představují centra celoživotního vzdělávání pro nejrůznější cílové skupiny. Čtenáři ve Středočeském kraji se mohou vydat do celkem 849 z nich, z toho jedné krajské, 68 městských a 780 obecních. K dispozici jim je takřka 6 milionů dokumentů (knihy, mapy, normy, časopisy, audio). Řada knihoven má připojení k internetu a nabízí další programy. Vyjma veřejných knihoven působí v kraji také knihovny vysokoškolské, školní, muzejní, galerijní, archivní a odborné.¹⁰⁵ Také tento kulturní potenciál lze podpořit prorodinnými slevovými systémy.

Spolkový život obcí

Středočeský kraj představuje kraj s největším počtem menších a středně velkých obcí v zemi. Ty vedou aktivní činnost spolkový život. Nalezneme zde nepřeberné množství sportovních a kulturních zařízení. Činné jsou tělovýchovné, sokolské jednoty, sportovní kluby, místní sbory dobrovolných hasičů, organizace zahrádkářské, myslivecké a chovatelské. Ve městech a obcích

¹⁰² Dostupné z: <https://www.eurovelo.cz/EuroVelo/EuroVelo-v-CR/EuroVelo-4?lat=49.52685238548979&lon=15.24674940000014&z=7> .

¹⁰³ Koncepce rozvoje cyklistiky ve Středočeském kraji na období 2017-2023; Dostupné z: <https://www.databaze-strategie.cz/cz/sck/strategie/koncepce-rozvoje-cyklistiky-ve-stredoceskem-kraji-na-obdobi-2017-2023?typ=o>

¹⁰⁴ Rada značení Klubu českých turistů, 11. 5. 2020

¹⁰⁵ Web Středočeského kraje; Kam za kulturou

fungují rybářské, včelařské, kynologické spolky. Nejrůznější specializace, poslání a zaměření mají spolky a sdružení, věnující se také rodinám a jejich volnočasovému vyžití. Setkat se lze také s aktivitou klubů třetí generace, či skautů. Všechny jmenované organizace zajišťují na středočeském venkově kulturní život a pořádají mnohé akce. K oživení života místních komunit, kulturního vyžití a identifikaci s lokálním prostředím a s krajem došlo též díky přílivu nových obyvatel.¹⁰⁶ Prostupná informovanost a přímá podpora komunitního života přispívá k mezigenerační rodinné podpoře.

Za dovolenou do středních Čech

Středočeský kraj může být místem pro naplnění představ o rodinné dovolené. Turismus podporuje například marketingová kampaň Středočeské centrály cestovního ruchu s využitím populárních osobností, nová značka turistického regionu Střední Čechy královské s aktuálními propagačními materiály a sekce webového portálu cílená na pěší turistiku a cykloturistiku. Centrála připravuje tipy na rodinné výlety a na filmová pohádková místa.

Rodinnou turistiku podporují i středočeská města např. novými expozicemi, zážitkovou šekovkou s možností čerpání slev u partnerů, návštěvnickou slevovou kartou, či cestovatelskými a dobrodružnými hrami.¹⁰⁷

Muzea, galerie a další příspěvkové organizace kraje a jejich rodinný potenciál

Středočeský kraj zřizuje v oblasti kultury devatenáct příspěvkových organizací (muzea, galerie, knihovna). Bohaté sbírky muzeí a galerií jsou odrazem slavné minulosti, kulturního vývoje, přírodní pokladnice a ke kraji se vážících osobností (K. Čapka, A. Dvořák, T. G. Masaryka). Tato zařízení se prezentují pestrou nabídkou edukativních a volnočasových programů pro rodiny s dětmi a seniory a pomáhají tak se smysluplnou náplní volného času rodin.

Vyjma stálých expozic nabízejí tyto subjekty atraktivní výstavy, komentované prohlídky, samoobslužné a interaktivní programy, rodinné aktivity, muzejní noci, edukativní dílny, naučné stezky, koncerty, divadlo, výpravy do terénu a řadu doprovodných služeb. Přitažlivé jsou i jejich nadregionální specializace jako např. letectví, hornictví, těžba a zpracování zlata a stříbra, historické kočárky, keltská minulost, slavné pohádkové postavy, skanzeny, či výtvarné umění.

Vytvoření podporovaného systému slev, návštěvnických rodinných pasů a služeb by přispělo k upevnění rodinných spojníc. Pro nejlidnatější kraj s nejvyšším podílem mladého obyvatelstva je klíčová i podpora primární prevence v těchto kulturních zařízeních.

E – sonda. Programy a služby nabízené příspěvkovými organizacemi Středočeským krajem

V souvislosti s přípravou Návrhu koncepce rodinné politiky Středočeského kraje proběhlo v květnu až červnu 2020 e-dotazníkové šetření, které ověřilo aktuální charakteristiku programů a služeb nabízených krajskými kulturními příspěvkovými organizacemi s názvem Mapování kulturních, společenských a volnočasových aktivit ve Středočeském kraji pro rodiny s dětmi. Do šetření se zapojil výzkumný vzorek 12 organizací (z celkového počtu 19 institucí), z něhož byla získána první dílčí data k nabídce prarodinných programů, rodinnému vstupnému, službám, táborům, preventivním akcím, tematickým propagačním a edukačním materiálům, online aktivitám, spolupráci s rodinnými centry, toku informací a slevovým systémům. Získaná data pro tuto koncepci mohou být nadále rozvíjena a využita pro další praxi a opatření.

Internetová sonda cílila na získání primárního profilu nabídky kulturních příspěvkových organizací pro rodiny s dětmi. Limitaci šetření představovalo ověřování pouze příspěvkových kulturních organizací kraje, nikoliv dalších státních, soukromých a jiných objektů.

Sběr údajů probíhal prostřednictvím e-dotazníku a oslovení respondentů motivačním dopisem v e-mailové podobě ve dvou kolech (5. 5.–20. 5. 2020 /1. kolo/ 10. 6.–16. 6. 2020 /2. kolo/).

¹⁰⁶ Strategie rozvoje územního obvodu Středočeského kraje na období 2019–2024 s výhledem do 2030.

Jednou z oblastí, které sonda sledovala, bylo zjištění pořádání volnočasových aktivit primárně zaměřených na rodiny s dětmi. Osm kulturních institucí (muzeí) odpovědělo pozitivně, čtyři zamítavě. Některá zařízení aktivity blíže specifikovala a uváděla nejčastěji výstavy s doprovodnými programy (16,67 %), programy k muzejním nocím (16,67 %), dnům kraje (16,67 %), dnům EHD¹⁰⁸ (8,33 %), kostýmované prohlídky s dílnami (8,33 %), obchůzkové akce /masopusty, vynášení smrti, advent/ (16,67 %), letní pátrací městské soutěže (8,33 %), environmentální aktivity (8,33 %), či sociálně preventivní programy (8,33 %).

Šetření se zaměřilo dále na ověření nabídky rodinného vstupného. Většina kulturních zařízení poskytuje rodinné vstupné (83,33 %), pouze dvě nikoliv. Nejčastěji se jedná o formu 2 dospělí a 3 děti do 15 let (41,67 %), dále o formu 2 dospělí a 2 děti do 15 let (25 %) a 2 dospělí a 4 děti do 15 let (8,33 %). Jedno muzeum formu nespecifikovalo.

K otázce služeb pro rodiny s dětmi uvádějí zařízení nejčastěji šatnu s možností úschovy kola, kočárku a dalších věcí (58,33 %), herní kout (58,33 %) a relaxační koutek, či místo k posezení (58,33 %). Využívat se dají přebalovací pulty (50 %). Méně často lze v nabídce objevit interaktivní zónu (16,67 %), místo pro kojení (16,67 %), ojediněle pak krmící židličku (16,67 %), dětské hřiště (8,33 %) a infopoint pro rodiny (8,33 %). Sonda sledovala též možnosti organizování zájmových kroužků a klubů s nabídkou aktivit pro rodiny s dětmi. Tato služba se v nabídce většiny kulturních institucí neobjevuje (83,33 %), vyskytla se odpověď upozorňující na nepravidelné zábavné odpolední programy pro rodiny s dětmi, dílnami a čtením a dále na odpolední výtvarné např. poznávací aktivity (16,67 %).

Slabý je potenciál pořádání letních dětských a příměstských táborů kulturními institucemi. Pořádají je pouze dvě muzea (16,67 %), ostatní tuto nabídku postrádají (83,33 %). Podobně se pořádají ojediněle programy zaměřené na primární prevenci nežádoucích jevů (16,67 %). Frekventovaněji se objevují programy podporující primární prevenci v prorodinné politice, nejčastěji cílené na podporu mezigeneračního soužití (25 %) a stability a funkčnosti vztahů v rodinách (8,33 %). Osm institucí se tématu nevěnuje (66,67 %).

Některá středočeská muzea připravují zdarma i speciální informační propagační materiály cílené pro rodiny s dětmi (33,33 %). Jedná se např. o letáky, plány akcí, či skládačky. Podobně má řada z nich k dispozici tištěné edukativní materiály pro rodiny s dětmi (41,67 %) a to bezplatně či v ceně vstupného. Patří k nim zejména badatelské a pracovní listy, omalovánky, kvízy. Menšina těchto zařízení nepravidelně nabízí také aktivity v online prostoru (25 %). Patří k nim instruktážní a edukační videa, webináře, fotosoutěže, odkazy na zábavné a poučné portály, či aktivity ke konkrétním výstavám.

Příspěvkové kulturní organizace též spolupracují s místními rodinnými centry (50 %). Spoluorganizují společně tradiční akce jako vynášení smrti, masopust, muzejní noci, výstavy, divadla, dílničky, workshopy, projekty, přednášky, čtení pro celou rodinu, burza knih a projekce. Muzeum pro centrum může připravit i edukativní odpolední a prázdninové programy. Nespolupracuje šest zařízení. Instituce informují o svých aktivitách veřejnost, tedy i tu rodinnou (100 %). Všechna na vlastním webu (100 %), na webových stránkách obcí a měst (58,33 %), stránkách kraje (41,67 %), sociálních sítích (41,67 %), partnerských organizací (25 %), dále pak na internetových stránkách kulturních organizací, prostřednictvím plakátů na výlepových plochách a volnočasových portálech pro rodiny s dětmi. Pouze jedno zařízení je pak součástí jiného slevového systému, ostatní nikoliv (91,67 %).

Kulturní příspěvkové organizace Středočeského kraje představují zajímavý volnočasový potenciál pro středočeské rodiny. Silná je jejich pozice v pořádání akcí cílených na rodiny s dětmi (66,67 %), poskytování rodinného vstupného (83,33 %), či nabídky služeb jako úschovna kol a kočárků, herních koutů a relaxačních míst (vše shodně 58,33 %), přebalovacích pultů (50 %) a další pomoci. Rodiny o pro ně určených aktivitách umí informovat na svých webech (100 %), na stránkách měst a obcí (58,33 %), na webu kraje a sociálních sítích (41,67 %). Zařízení nabízejí rodinám specifické informační (33,33 %) a edukativní (41,67 %) materiály. Také často spolupracují na nejrůznějších typech programů s rodinnými centry (50 %).

---

¹⁰⁸ Dny evropského dědictví (European Heritage Days). Dostupné z: <https://www.historickasidla.cz/cs/dny-evropskeho-dedictvi/>

Některé oblasti prarodinných strategií nejsou však ještě plně využité. Před paměťovými institucemi¹⁰⁹ se otevírají možnosti organizování zájmových kroužků a klubů s rodinným zaměřením, letních a příměstských táborů a aktivit primárně preventivního charakteru (16,67 %). Lépe jsou na tom programy podporující primární prevenci v prarodinné politice a funkčnosti vztahů (25 %). Muzea nejsou takřka zapojena do slevových systémů jiných organizací (91,67 %). Posílit by bylo třeba rodinné online aktivity (25 %).

Závěry vyplývající ze sondy mohou vést k dalšímu kvalitativnímu a kvantitativnímu zmapování sledované problematiky, motivovat rodiny k využívání bohatého kulturního potenciálu kulturních institucí a jejich vnímání jako plnohodnotných míst k smysluplnému trávení volného času středočeských rodin.

Do sondy se vyjma kulturních příspěvkových organizací okrajově zapojila programová nabídka a služby u rodinných center, knihoven poradenských a nízkoprahových center, domů dětí a mládeže, místních akčních skupin, obcí a měst.

Z výsledků vyplývá, že 58,82 % do sondy zapojených subjektů pořádá aktivity pro rodiny s dětmi. Nevěnuje se jim 41,18 % tázaných. Subjekty nabízejí v menší míře rodinné vstupné (20,59 %), poskytují služby zdarma (17,65 %), výjimkou jsou aktivity s dobrovolným vstupným (8,82 %) a s volným vstupem pro dítě (5,88 %). Nenabízí je 47,06 % subjektů.

Oslovená zařízení a instituce disponují zatím v omezené míře službami pro rodiny s dětmi. Ponejvíce zde rodiny naleznou herní kouty a přebalovací pulty (20, 59 %), šatny s úschovou kol a kočárků (17,65 %), méně pak možnost občerstvení (14,71 %), místo pro kojení a krmící židle (11,76 %), rodinné infopointy, relax kouty a interaktivní zóny (8,82 %). Zřídka se objevuje nabídka programů, poradenství, půjčování pomůcek, další vzdělávání, či tělocvična (vše 2,94 %).

Možnost zájmových kroužků a klubů pro rodiny s dětmi se objevila u 55,88 % a chybí u 44,12 % subjektů. Více než polovina dotázaných tak nabízí aktivity společenskovední, hudební, sportovní, výtvarné, keramiku, cvičení, jógu, hry na nástroje, šití, tvořivé činnosti, paličkování, deskové hry, čtenářské kluby, cizí jazyky, logiku aj. Průměrný je potenciál pořádání dětských a příměstských táborů (ano 41,18 % / ne 58,82 %). Slabší jsou možnosti nabídky programů primární prevence nežádoucích jevů. V nabídce je má 35,29 %, chybí u 64,71 % zařízení. Podobně jsou na tom programy cílené na primární prevenci v rodinné politice. Nevěnuje se jim 67,65 % subjektů. Rodiny s dětmi je mohou využít u 32,35 % zařízení a převážně jsou zaměřeny na sladování pracovního a rodinného života a mezigenerační vztahy.

Většina zařízení nepřipravuje speciální informační materiály pro rodiny s dětmi (79,41 %), poskytuje je pouze 20,59 % dotázaných. Celých 97,06 % neposkytuje aktivity pro rodiny s dětmi v online prostoru. S rodinnými centry spolupracuje 52,94 % subjektů. Zařízení informují o aktivitách pro rodiny s dětmi nejčastěji prostřednictvím webů (97,06 %) a sociálních sítí (50 %). Méně pak jsou využívány nástěnky (29,41 %), místní tisk shodně s e-mailem (11,76 %), ojediněle místní rozhlas (5,88 %). Ani jedno dotázané zařízení, či instituce nejsou součástí slevového systému jiné organizace.

---

¹⁰⁹ Dostupné z: http://wiki.knihovna.cz/index.php/Pam%C4%9B%C5%A5ov%C3%A9_instituce

Seznam členů a členek regionální platformy Středočeského kraje

Ing. Veronika Ovesná	MPSV, Krajská poradkyně pro Středočeský kraj projektu Krajská rodinná politika.
Mgr. Nina Nováková	Pedagožka, komunální politička (od roku 2002), členka sociální a školské komise Rady Středočeského kraje (2012–16), členka Poslanecké sněmovny PČR (2013-2017).
Mgr. Jitka Králová	Muzejní edukátorka, zástupkyně ředitelky Regionálního muzea Mělník, p. o.
Ing. Mgr. Pavel Hájek	Vedoucí oddělení informačních služeb Krajské správy Českého statistického úřadu pro Středočeský kraj.
Mgr. Petr Hrubý	Krajský úřad Středočeského kraje, vedoucí odd. soc. práce a reg., krajský koordinátor soc. kurátorů, člen celorepublikové platformy KRP.
Mgr. Jiří Procházka	Poradenský psycholog, Manželský a rodinný poradce, psychoterapeut. Centrum psychologicko-sociálního poradenství Středočeského kraje.
Mgr. et Mgr. Pavel Rataj	Psycholog, párový psychoterapeut, manželský a rodinný poradce.
Ing. Ladislav Skopal	Manažer řízení kvality, Ministerstvo zemědělství.
RNDr. Alexandra Vokurková	Vedoucí Odboru školství, Brandýs nad Labem – Stará Boleslav.
Mgr. Lenka Veszelei	krajská koordinátorka v Praze a Středočeském kraji, Síť pro rodinu, z.s.